DE OPLETTENDE NATUUR-BESCHOUWER.

DE

TTENDE

ESCHOUWER,

VOLGD

OOGDUITSCH VAN

EWALD.

Van Marienkott

het geen wij zien, HEM,
de geheele waereld regeert! Pag. 69.

UTRECHT, bij
DE WAAL en ZOON.
1791.

[illegible]

DE OPLETTENDE NATUUR-BESCHOUWER,

GEVOLGD

NAAR HET HOOGDUITSCH VAN

J. L. EWALD.

O! mogten wij, in het geen wij zien, HEM,
Ontwaaren, die de geheele waereld regeert! Pag. 69.

TE UTRECHT, bij
De Wed. S. DE WAAL en Zoon.
1791.

*RI
E942o
De-acid 2004
06-0776

a11779
g. Mrs. Ed. M. Barney
Dec. 1945

Chicago Botanic Garden
2002

VOORREDE.

De volgende Beſchouwingen, geachte Landgenooten! zijn voornaamlijk geſchikt *voor dezulken*, *die* de Natuur en haare uitmuntende ſchoonheden gaarne met een opmerkzaam en leergierig oog beſchouwen, en daardoor ligtlijk geroerd en tot ernſtige overdenkingen gebragt worden; terwijl zij tevens ſtrekken, om in hen een waardig gevoel van GODS verbazende macht, onbezefbaare wijsheid en allesövertreffende goedheid optewekken; hun het weldaadig beſtuur zijner aanbiddelijke Voorzienigheid, beneffens de voortreflijkheid onzer natuur,

 meer

meer van nabij te leeren kennen, en hunne harten langs dien weg van eene dankbaare liefde jegens onzer aller Schepper en Vader te doen gloeien. Het hart is, wel is waar, niet ten allen tijde even geschikt, om de schoonheden der Natuure behoorlijk te genieten, en dikwijls bedekt derzelver beschouwing, inzonderheid wanneer wij door rampen worden neergedrukt, onze ziel met eenen treurigen nevel; doch altijd moet eene stille bespiegeling der Schepping, zo onze harten anders wel geplaatst zijn, voor ons ten uitersten leerzaam en nuttig wezen. —— Begeeft U, bij voorbeeld, in dit tegenwoordige jaarsaisoen, slechts naar buiten; beschouwt in eenzaamheid de bekoorlijke tooneelen der Lente, en natuurlijker wijze moet in U het denkbeeld rijzen, dat die God, die aan de geheele

Na-

Natuur zulk een nieuw leeven ſchonk, en voor haar zoo *weldaadig* zorgde, ook U niet zal vergeten; terwijl inzonderheid de- *zulken*, die onder de rampen dezes leevens zugten, den uitmuntendſten *troost* zullen ontwaaren, dien zij kunnen wenſchen, en een vooruitzicht voor zich zullen zien openen, 't geen hun het lijden dezer waereld kloek*moedig*, *tot aan hun*nen jongſten adem, zal doen torsſchen.

Het zoude noodeloos zijn, over het nuttige en leerzaame eener opmerkzaame beſchouwing der Natuure breeder uittewei- den, *daar de volgende* beſchouwingen zulks genoeg zullen aantoonen. —— Leest dezelven derhalven, mijne Landgenooten, met dat genoegen, waarmede wij ze U aanbieden; bedient 'er U van op uwe eenzaame wandelingen; oefent U verder in

het boek der Natuure, 't geen ſteeds voor U ligt opgeſlagen, en gij zult U van de reinſte en duurzaamſte genoegens verzeekeren, en tevens uwe zedenlijke volmaaking langs dien weg het beste kunnen bevorderen.

DE UITGEVERS.

Bloeimaand

1791.

I N H O U D.

I. *Over de groote veranderingen, welken God telkens te weeg brengt.* Bladz. 1

II. *Geduld en Hoop, of: eene lang verwachte Lente.* 19

III. *Gevoelens van een' waaren Verëerer van* God, *bij den aanvang der Lente.* 34

IV. *Over de waarde der Kinderen, bij gelegenheid van een groot Kinderfeest.* 51

V. *Welke gevoelens wil* God *door een' rijken Oogst in ons verwekken.* 68

VI. *Vrijmoedige beschouwing van den Dood, bij eenen laaten Herfst.* 81

VII. *Over het gebruik van den Morgen, bij eenen stillen Morgenstond.* 102

VIII. *Over 's menschen Bestemming.* 119

IX. *Grondslag tot menschlijkheid.* 134

X. *Beschouwing der menschlievenheid, bij de herdenking van een zwaaren Brand.* 149

XI. *Kenmerken der waare menschlievenheid. (Vervolg en slot.)* 164

XII. *Over 's menschen Ontwikkeling, bij de beschouwing van eenen akker, vol rijp Koorn.* 182

I. OVER

I.

Over de

GROOTE VERANDERINGEN,

welken

GOD TELKENS TE WEEG BRENGT.

De beschouwing der Natuur, haare schoonheden, en de geduurige veranderingen, welken 'er in dezelve voorvallen, moet voor elken oplettenden en onderzoeklievenden van het hoogste nut wezen, daar zij hem, wanneer zijn hart anders wel geplaatst is, met eene dankbaare aanbidding en bewondering van Gods macht, wijsheid en goedheid; met een

leevendig gevoel van zijne eigen, natuurlijke voortreflijkheid, en met zulke aandoeningen moet vervullen, *welke hem ſteeds nader naar zijnen Schepper en Vader doen gelijken.* Het tegenwoordige jaarſaiſoen, de onlangs plaats gehad hebbende *koude*, de diepe *ſneeuw*, met welke het aardrijk nog kortlings bedekt was, 't geen ons allen zoo zeer bekommerde —— dit alles levert ons wederom een treffend blijk op van de gewichtige veranderingen, welken GOD telkens in de Natuur doet plaats *grijpen; doch die*, helaas! daar *wij dezelven zo* menigmaal zagen gebeuren, maar al te dikwerf met onoplettendheid worden gade geſlagen, zonder eenigen den minſten indruk op ons hart te maaken. Ondertusſchen was de beoefening van het boek der Natuure, welk ſteeds voor ons openligt, zeer veele uitmuntende waarheden bevat, en eene rijke ſtof tot nuttige en leerzaame overdenkingen oplevert, altijd eene gewichtige bezigheid: eene bezigheid, welke niet kan misſen, ons verſtand uittebreiden, ons hart te veredelen, en ons het *waare* doel onzer beſtemming te doen bereiken.

Wannneer wij den Winter beſpiegelen, *bepaa-*

len

len wij ons tot een onderwerp, welk buiten twijfel godlijk moet genoemd worden: immers verdient de befchouwing van GODS werken even zeer den naam van godlijk, dan de overweging van *zijne* daaden. Hij, die de fneeuw geeft als *wol*; den rijm ftrooit als asch; zijn ijs heenwerpt als ftukken, en door éénen enkelen wenk van zijn Alvermogen den barren winter doet wijken. —— Hij, die dit alles verricht, is dezelfde, die de aarde uit een louter niet ten voorfchijn riep, en alles, wat wij rondom ons *zien, getuigt even zeer van* GOD, is even rijk in nuttige leering, als het boek der Openbaaring, welk Hij ons heeft gefchonken. Maar, wat leert ons, inzonderheid, de verandering, welke wij, in dit tegenwoordige jaarfaifoen, zien gebeuren? —— Het gezond, onbevooröordeeld verftand zegt ons, dunkt mij, zulks duidlijk genoeg:

—— Elk jaar, ieder dag, brengt GOD de bewonderenswaardigfte veranderingen te weeg.

—— Vóór dat dezelven gebeuren, begrijpt men naauwlijks, hoe zij konden gefchieden, en niets komt ons gemaklijker voor, dan wanneer dezelven daadlijk plaats grijpen.

—— Deze veranderingen gefchieden allen naar zekere regels; doch altijd behoudt GOD

aan zich de vrijheid, om door dezelven te tuchtigen, of weltedoen, naar zijn welgevallen: eene vrijheid, van welke Hij zich het meest bedient, om te zegenen.

—— En, eindelijk, kunnen wij van dien God, die dit alles zoo gemaklijk en zoo dikwijls verricht, ook alles verwachten; op Hem kan men gerust, in het midden van den hardnekkigsten rampspoed, zijn vertrouwen vestigen.

Daar deze bedenkingen, bij eene wandeling, in mij oprezen, moeten zij ook uit dien hoofde natuurlijk zijn. —— En, ô! mogt ik dezelven zoo leevendig kunnnen voordragen, als zij op dat oogenblik bij mij ontstonden.

I.

Het is droevig, schoon zeer natuurlijk, dat de mensch datgeen over het hoofd ziet, welk zich gestaadig aan zijn oog vertoont, en dat het zijne bewondering niet langer gaande maakt, zodra hij 'er aan gewoon wordt. De grootste wonderen geschieden voor onze oogen, en wij blijven 'er onverschillig bij, als of zij niets betekenden. God veroorzaakt ieder jaar en elken

dag

dag de verbazendſte veranderingen, en wij zijn zoo ongevoelig omtrend dezelven, als of een ieder onzer ze kon *te weeg brengen.*

—— *Thands is* de halve aardbol *duister*; alles *is* met eenen donker vaalen ſluiër be*dekt*, en de geheele Natuur vertoont zich als dood voor ons! Er is niet de minſte ſchijn, dat dit alles weder licht kan, of zal, worden, en, binnen weinige uuren, is alles echter weder helder en zichtbaar. —— Hier prijkt het woud, op nieuw, met jeugdig groen; ginds *ziet men de rivieren weêr ſtroomen*: alles vertoont zich als herſchapen aan *ons oog*; ons hart meent, dat alles is herboren! —— Ieder boom is thands kaal en dor, als of hij gedoemd ware, om nimmer weder eenige vruchten te dragen. De aarde is kaal en dood, als of een *eeuwige ſneeuw haar bedekt hield. Het wild is hongerig* en *dorſtig*; het vogeltje verſmagt in de lugt, en het vischje in het water —— en, naar verloop van eenige maanden, is deez' boomgaard weder groen, dit veld op nieuw met bloemen bedekt, en alles *huppelt wêer van vreugde.* —— *Niet meer* dan tien dagen geleden, was alles nog met zulk eene verbazende menigte *ſneeuw* bedekt, dat de eene mensch van den

anderen naauwlijks eenig bericht konde erlangen; dat de oppervlakte van berg en dal gelijk was: —— en waar is dezelve nu alreede gebleven; waar zal zij zijn binnen weinige dagen? Dikwijls is het in den zomer zoo schraal, dat ieder plantje kwijnt, en alles schijnt te verdroogen en te verdorren, en menigmaal is alles, in vijf of zes dagen, zoo gedrenkt en verkwikt, dat men naauwlijks begrijpt, hoe het land zoo dor kon wezen. Niet zelden is de lugt in den zomer zoo zoel en drukkend, dat niemand behoorlijk kan adem *haalen, en de ons omringende dampkring* is somtijds zoo bezwangerd van benaauwende deelen, dat men wenschen zoude, in eene andere waereld geplaatst tê zijn —— en veeltijds is dezelve, in één uur, zoo opgekoeld, gezuiverd en verfrist, dat de mensch door elke ademhaaling verkwikt wordt. —— En dus is het met dieren en menschen, met alles gelegen, wat ons omringt. —— Wanneer men overweegt, dat 'er van een kleen, hulploos Kind een Man wordt; dat 'er van eenen jongen Prins eenen Vorst groeit, die het roer der regeering in handen krijgt; *dat hij*, die niets wist, thands zoo veele anderen onderwijst; die zich zelven niet konde helpen, zoo veele anderen

ren helpt, en dat het zwakke schepzel, welk zijne *hand* niet aan zijnen mond konde brengen, thands voor *Millioenen* menschen, honderd mijlen *in het* rond, arbeidt. —— God! wanneer men dit alles overdenkt, dan staan wij van heilige bewondering opgetogen, en kunnen alweder niet begrijpen, waarom wij niet meermaalen over deze wonderen verbaasd stonden, welken ons allerwege omringen Wanneer men van menschen verhaalde, die op eenmaal eene aanmerklijke maate van verlichting ontvingen, dan *zou men zulks een wonder* noemen, schoon veelen het niet zouden gelooven, en *het is* geen wonder, en wij zien het voor onze oogen, dat God iederen morgen de duistere aarde verlicht. Wanneer men van springhaanen vertelde, die door den wind gebragt en weder weggevoerd werden, dan *zou* men hieraan den naam van een wonder geven, *en veelen zouden* het juist hierom niet gelooven; maar het is geen wonder, en wij zien het, dat 'er spoedig eene verbazende menigte sneeuw valt, die even spoedig weder wegsmelt. Men zou het een wonder heeten, en *menig een* gelooft het niet, *dat het ligchaam van* den mensch weder ten leeven hersteld wordt, en men noemt het geen wonder, en wij zien het voor onze oogen, dat uit het

 ge-

gestorven graan een leevenden halm opwaards groeit, heerlijker, dan het graan zelf was. Eindelijk zou men 'er den naam van een wonder aan geven, schoon niemand het wil gelooven, dat de zwakke, bepaalde sterveling nog zeer machtig en groot kan worden, en men noemt het geen wonder, en wij zien het, wat 'er van den jongen Kroonprins eens aanzienlijken rijks wordt.

—— O! dat wij oogen hadden, om de ons omringende wonderen optemerken!

2.

Alle deze veranderingen geschieden door de gemaklijkste en eenvouwigste middelen. —— Vóór dat zij gebeuren, begrijpt men naauwlijks, dat zij mooglijk waren, en wanneer zij daadlijk plaats grijpen, dan gaat alles zoo gemaklijk en natuurlijk in zijn werk, als of het niet anders kon wezen. Laat de groote monarch zijn vermogen eens beproeven, om slechts ééne Provintie van zijn land te verlichten, en ieder een zal zijne onmacht gevoelen, en 'er den spot mede drijven; maar de zon treedt hier zagtjes en eenvouwig ten voorschijn, en verlicht den halven aardbol, en met denzelven nog meer he-

mel-

mellichten. Laat de vereënigde kracht van alle menſchen, te zaamen genomen, 'er eens de proef van nemen, om, *in het midden* van den barren winter, *ſlechts* een' kleenen *hoek* lands met het jeugdig groen der Lente te bedekken; en hoe zoude men lagchen over deze dolle, ſtoute onderneming! Maar, hier keert de zon weder, en herſchept alles, door haar moederlijk oog, ten leeven: zij doet warmte uit den ſchoot der aarde opwaards rijzen, en alles wordt groen, alles jeugdig.

Laten de Koningen en Prinſen van Europa eens toebereidzels maaken, om de *ſneeuw* te doen verdwijnen, die 'er nog, voor tien dagen, lag —— en wie gevoelt niet, dat dit een werk is, 's menſchen krachten oneindig verre overtreffende? Maar hier verheft zich een zoele wind uit het zuidwesten, en de ſneeuw ſmelt weg, even *als of zij het bevél van* HEM konde hooren, die dezelve voordbragt. Laat één Vorst, of wel alle Vorſten der aarde, beproeven, om de drukkende lugt van de verſtikkende dampen te zuiveren —— en wat zouden *deze nietige ſtervelingen*, met alle hunne macht en kunst, uitrechten? Maar hier pakken zich de aantrekkende dampen in wolken op één, wrijven tegen elkan-

 der,

der, en geraaken op deze wijze in brand; en dus wordt de lugt, binnen korten tijd, van alles gezuiverd, wat ons gedrukt heeft. Waarlijk, zo wij deze dingen nog nooit gezien hadden, en dezelven thands voor de eerstemaal aanschouwden, zouden wij 'er even zeer over verbaazen, als wanneer wij eenen kranken, door één woord sprekens, zagen herstellen, of eenen gestorvenen ten leeven herrijzen; want het eene is, indedaad, zo wel een wonder, als het ander.

3.

Het lijdt geenen twijfel, of alles gaat naar zekere vastgestelde wetten, schoon wij ze niet allen kennen; gelijk dan ook, zekerlijk, het meest in het oog lopende wonder naar onbekende natuurwetten geschiedt. De zon gaat geregeld op en onder, en men kan den tijd van haaren op- en ondergang bereekenen. Zij klimt regelmaatig hooger, verwarmt en verkwikt; terwijl men uitreekent, wanneer zij hooger zal rijzen. De wind draait volgends regels; brengt uit warme landen warmte mede, en doet den sneeuw smelten. De dampen trekken, naar zekere regels

gels, op, pakken tot wolken bijëen, en vallen in regendroppen neder. —— Volgends de wetten der aantrekkingskracht, trekken de *electrike* deelen *zaamen*, wrijven tegen elkander, fteken elkâar in brand, en ontlasten zich; terwijl, eindelijk, het ligchaam en de ziel van een kind zich naar regels ontwikkelen, opdat het eerfte tot een manlijk ligchaam opgroeije, en de laatfte tot eene redelijke ziel worde. —— Dan, 'er blijft toch altijd zeer veel van den wil van HEM afhangen, die alles in zijne hand heeft. De zon *kan langen tijd flaauw* door de wolken fchijnen, en 'er ontbreekt aan onze planten de noodige warmte, om heur te zuiveren en te verkwikken. De lente kan vroeg en laat komen; 'er kan een laate vorst invallen, die de veldvruchten en andere gewasfen verwoest, en een' vroege vorst, die dezelven te rug houdt. De fneeuw *kan lang liggen*, en fchaadelijk worden, en niet te lang liggen, en nuttig zijn. Dezelve kan langzaam, en zonder fchaade, maar ook fpoedig, en met nadeel, verdwijnen. De regen *kan te lang* aanhouden, en 'er *kan te veel* vallen, en de planten der aarde worden waterachtig en verrotten; doch dezelve kan ook ter rechter tijd, en in eene

eene behoorlijke maate, komen, en de geheele aarde wordt verkwikt. Een onweder kan vernielend *zijn*, en verſchriklijke verwoestingen aanrechten; maar dit onweder *kan* ook eenen grooter zegen, dan eenige andere regenbui, te weeg brengen. Ja, alles neemt, genoegzaam altijd, zulken keer, dat 'er geene ſtraf, maar zegening, uit voordvloeit. Hoe weinig jaaren zijn 'er geweest, waarin wij zoo weinig zonneſchijn hadden, dat de planten verrotten, of zoo weinig regen, dat zij verdorren moesten. Hoe weinig gebeurdt het, *dat de lente of de winter te laat komt!* Hoe dikwijls is de ſneeuw een dekzel voor koude, en hoe zelden ziet men dezelve datgeen verwoesten, welk zij had moeten bedekken! Hoe menigmaal hebben wij eenen verkwikkenden regen, en hoe weinig eene felle droogte! Hoe zelden berſten *vernielende onweders boven ons los*; en *hoe dikwijls* gevoelen wij, ten minſten eenigermaate, de kracht van de woorden des godvruchtigen Dichters, wanneer hij zich, geheel doordrongen van eerbied jegens God, dus laat hooren:

De

De nacht ſtrooit zeegning op deez' aarde;
Zijn invloed ſchetst uw beeld, mijn God! ——
De waereld juigcht — *Gij zijt* een Vader ——
Wij zijn uw' *Kindren* —— *welk een lot!* ——

Vervreemd van toorn, en vol van liefde,
Schijnt op uw' wenk de zilvre maan.
Nu zwelt de vrucht — de halm wordt ſterker;
Nu groeit het ſap der druiven aan.

Zoo ſchenkt Gij, bron der hoogſte goedheid! ——
Tot voedzel en tot waare vreugd ——
Den mensch het koorn en 't ſap der druiven,
't Geen hem verſterkt —— zijn hart verheugt.

Ja, zeker —— Hij, die Hemel en Aarde regeert, is de goedheid zelve. —— Hij zegent liever, dan Hij vloekt —— verwekt *liever vreugd, dan ſmart.* De geheele aarde *is vol van de blijken zijner liefde!*

4.

Dus geeft ons dan reeds ons hart, wanneer wij ſlechts naar zijne ſtem luisteren, *van zelve* het *getuigenis*, dat *wij* van dien God, die dit alles kan doen, en op eene voor Hem gemaklijke wijze verricht, ook alles mogen verwachten. ——

God

GOD maakt de wolken tot zijn' wagen;
Hij schept der winden sterk gerucht;
Hij doet de honds- en noordstar daagen;
Hij zuivert voor den mensch de lugt.
De orkaanen loeijen op zijn wil;
Maar zwijgen op zijn wenken stil.

GOD teekent af de wisselingen
Voor 't gansch heeläl, naar 't beste plan:
Wie zou niet van GODS voorzorg zingen,
Die duurzaam 't menschdom zeegnen kan?
Vertrouwt op GOD, want Hij is goed,
Die uwen voet voor 't wank'len hoedt.

Vertrouwt op GOD en laat uw wegen
Steeds naar zijn wetten zijn gericht;
Dan ademt alles heil en zegen,
En gij beändwoord aan uw' plicht.
GOD, die het gansch Heeläl bevat,
Die GOD zij steeds uw hoogste schat,

Zou Hij, die den halven aardbol verlicht, geen middel weten te vinden, om onze ziel, in welken nacht van treurigheid zij ook mogt versmagten, te vervrolijken? Zou Hij, die de gansche *Schepping*, welke voor eeuwig dood scheen te wezen, door *zijnen adem bezielt*, ons geen nieuw leeven kunnen schenken; hoe zeer de dood ook ons geheele wezen mag onderdrukken?

Zou

Zou Hij, die deze verbazende ſneeuwbergen zoo rasch deed verdwijnen, den last niet kunnen wegnemen, dien onze ſchouders torsſchen? Eindelijk, *zou Hij*, die alle de ongehoorde krachten der Natuure derwijze weet te bedwingen, *dat zij* niet kunnen verwoesten, en die ook zoo zelden verwoesting aanrechten, niets op de krachten der menſchen, noch op ziekten vermogen, welke ons dreigen te vernielen? —— En al komt het ons nog zo onmooglijk voor, dat deze of geene zwaarigheden en kommernisſen zullen worden weggenomen; al is 'er nog zo *weinig waarſchijnlijkheid voor* —— bedenken wij dan, dat het ons insgelijks niet mooglijk toeſcheen, dat deze ſneeuw konde verdwijnen, en de winter door eene aangenaame lente gevolgd worden. Thands, en zelfs zo dikwijls in de maand van *Maart*, is 'er ook tot dit laatſte nog niet *de minſte ſchijn*; en *echter zagen wij zulks* menigmaal gebeuren.

—— Wat zouden wij van dien mensch zeggen, die, vol vertwijfeling, klaagde: „de „ſneeuw kan niet verdwijnen! —— Er is „geen vooruitzicht meer!" —— En, al had hij zulks nooit gezien, zouden wij dan zeggen, dat wij het zoo dikwerf zagen? —— En, zeker-

kerlijk, handelt die man even onverſtandig, die zeggen durft: „ ik ben in tegenſpoed, en „ dus blijf *ik in den druk!* Er ligt eenen on„ draaglijken *last op mijne ſchouderen*, en dus „ blijft hij op mij rusten; *want, hoe* zou ik 'er „ van bevrijd worden; waar is *hiertoe de* min„ ſte waarſchijnlijkheid?" En zeg niet: „ wie „ verzekert mij, of het GODE behaagt?" Wat leert U dan toch, bid ik U, ô Mensch! deez' wedergekeerde dag, deze nieuwgeboren lente, en deez' donder, die zoo verſchriklijk ſchijnt, en in zijne gevolgen, echter, zoo zegenrijk *is? Wat anders, dan,* —— GOD ſchept vreugd na droefheid! Hij neemt rampen en kommernisſen weg! —— Op den dood volgt leeven! —— Wat anders, dan: GOD is een goed en liefderijk Vader jegens de menſchen, zijne Kinderen! O! hij ſpreekt ook, die door *daaden ſpreekt*, en *men kan dus gerust* op de Natuur vertrouwen, welke, ſedert verſcheiden duizend jaaren, op gelijke wijze, als GOD heeft geſproken.

Mogten wij toch datgeen, welk ons dagelijks omringt, met een liefderijk en oplettend oog gade ſlaan, en uit dag en nacht, uit winter en lente leeren, 't geen wij 'er uit kunnen lee-

leeren! —— Mijne beschouwingen hebben niets uitgewerkt, wanneer wij door dezelven op de meest gewoone *voorvallen in de Natuur* en in ons *leeven* niet opmerkzaam zijn geworden, of wanneer wij dezen met geene andere oogen beschouwen, dan waarmede zij doorgaands gade geslagen, of over het hoofd worden gezien. GOD in dit alles te erkennen en te ontwaaren, is het beginzel van alle waare godvrucht; en nimmer kunnen wij uit ons zelven of buiten ons verder eenige wijsheid leeren, noch GOD *uit ons hart, onze lotgevallen*, en zijne handelwijze met de menschen kennen, wanneer wij dit beginzel niet geleerd hebben. —— Van den anderen kant, echter, zal ik veel nut hebben te weeg gebragt, wanneer wij, zelfs in de dagelijksche voorvallen, GODS bestuur, macht en liefde *ontwaaren*; terwijl wij alsdan, ongetwijfeld, GOD, en alles, wat zijn beeld draagt, meer zullen liefhebben; een sterker gevoel voor alles, wat godlijk is, erlangen, en zeer zeker, vroeg of laat, zullen ontwaaren, wat de mensch, behalven deze Schepping, nog behoeft.

Laten wij dan onze oogen gebruiken, om alles te beschouwen, waaruit wij GOD kunnen ontdekken; onze ooren, om te hooren, wat GOD

ons verkondigt, en een open hart bezitten, om te gevoelen, wat God voor ons is, en wat Hij eeuwig, en op eene ſteeds meer merkbaare wijze, voor ons zal wezen!

Duizend —— millioenen adren
Heeft de ſtroom der tegenſpoed:
Elke ader op zich zelve
Wordt ook wêer door ramp gevoed.
Dan, die rampen zijn ons zalig,
Ziet men op het doel van God.
God als Vader ſchenkt ons kind'ren
Immer een zeer wenschlijk lot.
Schoon dan de Onſpoed, hier op aarde,
Als iets kwaads zijn krachten toont,
Zijne pijlen werpen vreugde, ——
Zie dat hart, waar Godsvrugt woont.
God vergoed eens alle rampen
Aan den Vriend der waare deugd,
Wen Hij, in het rijk des Leevens,
Hem doet ſmaaken reine vreugd.
Schoon de ſtroom der Tegenſpoeden
Dan ook duizend adren heeft,
Schoon de Christen vaak op aarde
Als een man van ſmarten leeft;
Hij heeft echter 't reinst genoegen,
Als hij denkt aan dat geluk,
Welk hij eeuwig eens zal ſmaaken,
Voor geleden ramp en druk.

II.

II.

GEDULD EN HOOP,

OF:

EENE LANG VERWACHTE

LENTE.

Er is ons in de Natuur zeer veel, ja meer, *dan men zou denken en gevoelen*, geöpenbaard. Wanneer men haar met oplettendheid beschouwt; wanneer men geleerd heeft, in de Natuur opheldering van zijn onverklaarbaar lot, en in zijn lot opheldering van de onverklaarbaare Natuur te zoeken, zal men weldra bespeuren, hoe zeer God *steeds aan zich zelven* gelijk blijft, en overäl zijne handelwijze en zijn bestuur erkennen.

De Natuur leert ons, hoe God met ons handelt, en hieruit kunnen wij weder afleiden, hoedanig zijn bestuur over de waereld is ingericht. —— En welk eene gerustheid voor verstand en hart, wanneer wij zoo zeker zijn, dat Hij, die op den nacht den dag, en op den Winter de Lente doet volgen, ook ons lot op eene gelijke wijze bestuurt! Dag en Lente zijn voor ons een blijk van 't geen God met den nacht en den dood bedoeld, welken ons omringen! — Wij kunnen op de Natuur niet opmerkzaam genoeg wezen, wanneer *wij ons lot recht verstaan willen, noch genoeg oplettend op onze lotgevallen*, om het waare doel der Schepping te bevatten. Bij iederen morgen, bij elke Lente, leeren wij, hoe zich ons lot, en dat van alle onze Natuurgenooten, ontwikkelt: bij ieder verwoestend onweder ontwaaren wij, wat het godlijk gericht is, en elk uitbottende zaadkorreltje toont ons, hoe de mensch ten goede geleid, of ten kwaade misvormd wordt.

Zelfs is de tijd, dien wij thands beleeven, voor ons een gewichtige Leermeester. Hij heldert iets duisters, welk niet zelden naauwlijks draaglijk is, in ons lot op, en wijst ons op deszelfs verheven doel. Open dan uwe oogen, o

Mensch!

Mensch! om te zien, en uw hart, om te verstaan, wat God U door dit jaarsaisoen wil zeggen.

Wij *gingen* reeds dikwerf naar buiten, om te *zien*, of boomen en velden nog niet groen wierden. —— Wij zagen naar het meest zuidwaards liggende Beuken-bosch, knikten menig takje, en openden verscheiden knopjes, om naar het verborgen sap en het nog niet geboren loof te zoeken; terwijl wij meer dan eens, wanneer wij een half geöpend knopje vonden; dikwijls *wanneer wij, des morgens, de straalen der zon* door het venster zagen, meenden, *dat alles dien* dag groen zoude wezen. Dan, 'er trokken donkere wolken bijëen; de zon verborg zich, en stormen en sneeuwbuijen plaatsten ons weêr in den Winter, toen wij meenden, in de volle Lente *te wezen. Ondertusschen weten wij zeker*, dat dit bosch, deze akkers groên zullen worden: de ondervinding heeft ons ieder jaar zulks geleerd; en nogthands komt de Lente, naar onze gedachten, te laat, en de tijd valt ons zeer *lang*; terwijl wij echter de knoppen *niet* openen, noch het loof ten *voorschijn* kunnen brengen. Wij kunnen den noorden-wind niet beveelen, dat hij zich in een zoel *zuidlijk* windje verandere, noch de

ſneeuw-wolken gebieden, dat zij zich van ons verwijderen. Dus leert ons de geheele Schepping, dat wij geduld moeten oefenen, en op de vervulling onzer wenſchen hoopen. En o! wij hebben veel geleerd, wanneer wij dit leerden, en zouden ons verheugen, dat de Lente zoo laat kwam, wanneer zij ons deze verheven menſchelijke wijsheid geleerd had.

I.

Geduld en *Hoop*, zijn niet ſlechts de natuurlijkſte en redelijkſte geſteldheden, welke er gevonden worden; maar zij zijn ook voor den mensch volſtrekt noodzaaklijk ter zijner beſchaaving. Zoo zeker als de mensch tot arbeiden geboren is, even zeker is hij ook beſtemd, om geduld te oefenen en te hoopen. *Al wie niet wil wachten*, komt even weinig voord, als hij, die niet wil werken, en men kan alleen aan hem met recht den naam van een volmaakt man geven, die altijd met alle zijne krachten en vermogens daar arbeid, waar hij werken —— en daar met ſtille bedaardheid den tijd verbeidt, waar hij niet kan en moet werken. —— Hij, die geen geduld oefent, heeft niets, geniet niets, noch brengt ooit

ooit iets behoorlijk tot ſtand. Vol ongeduld, rukt hij de vruchten van de boomen, voor dat zij rijp zijn; *kniest zich dood in den Winter*, eer nog de Lente komt, en ploegt zijnen akker om, *vermits* dezelve in één of twee maanden nog geene vrucht draagt. Hij bederft en misvormt zijn Kind, omdat hij het reeds tot eenen Jongeling, en de Jongeling, omdat hij hem reeds tot eenen Man wil maaken; terwijl hij zijne Minnaares onteert, omdat zij zijne Vrouw zal wezen, voor dat het huuwlijk is voltrokken.—— Die geduld kan *oefenen*, *geniet de vruchten* van zijnen akker en boomgaard; *verheugt zich* even *zeer* over den onſtuimigen *April*, als over den bloeijenden *Mey*; zowel over het onnozel Kind en den woelzieken knaap, als over den volwasſen Man.

Ongeduld is eigentlijk de voornaamſte ondeugd, en geduld de voornaamſte deugd van *den mensch*, *die alleen hierom ondeugend is*, omdat hij het geluk niet afwacht, welk zijn hemelſche Vader hem bereid heeft, en zich zelven een vroeger, verderflijker geluk bezorgt; terwijl de mensch alleen *daarom deugdzaam is*, *naardien hij geduldig zoo lang wacht*, tot dat hem zegen en voorſpoed door HEM wordt geſchonken, die alleen den tijd weet, waarop hem

zulks heilzaam is. Er was een tijd, waarin de menschen dikwijls flechts wachtten en niets verrichtten, en thands *is het een tijd*, waarin zij alles alleen doen; de voordeelen van alles te gelijk zien, en niets willen afwachten.

En echter —— ik herhaal het nog eens —— is er *niets redelijker*, of meer met de onloogchenbaare bestemming van den mensch overeenkomstig, dan —— met geduld te wachten, tot dat GOD zijne hand opent en geeft. Zelfs voeg ik er bij: er is niets verstandiger, niets liefderijker of meer *Godlijks, dan —— te laten wachten, tot dat de gaaf wezenlijk als een zegen* van GOD ontvangen wordt, en dan te geven in eene volle maate.

2.

Die op iets *wacht*, verlangt er naar, en gevoelt leevendig, hoe noodzaaklijk, hoe onontbeerlijk het voor hem is. Naar 't geen wij niet wenschen, wachten wij ook niet. —— De vruchten der aarde zijn voor den Landman noodzaaklijk; zonder dezelven, had hij niets, om met zijne Vrouw, Kinderen en Vee van te leeven. Regen en zonneschijn kan hij niet ontbeeren,

ren, vermits anders niets zou groeijen of ſlaagen. —— De Lente, die de mensch reeds in zijn binnenſte *ontwaart*, *kan door* hem niet gemist *worden*; *want* hij verlangt naar een nieuw leeven in de Schepping, opdat hij door haar *insgelijks* op nieuw moge bezield worden. Hij wenscht naar het jeugdig groen, naar het gezang der vogelen, en naar eene natuurlijke warmte en *beweeging*. Een eeuwige Winter zou zijne minſte verkiezing wezen. —— De vereeniging van den Minnaar, met het *voorwerp zijner liefde*, *is voor* hem onontbeerlijk. Zonder haar geniet hij niets, *zelfs niet zich zelven*; terwijl hij door haar het volle genot van alles en van zich zelven ſmaakt. Hij heeft geen rust noch genoegen, zoo lang 'er nog één vezeltje van zijn wezen niet aangedaan is, noch geſpannen *wordt*: de loop van den ſtroom zijns *leevens is geſtremd*. —— *En juist hierom wacht* de Landman op den oogst, de Minnaar op de verëeniging met zijne geliefde, en de mensch op de Lente.

3.

Hij, die hoopt, meent, dat hij de vervulling

zijner wenſchen zal erlangen. Geduld en hoop geven ons altijd eene zekere gerustheid. En van waar zou dezelve komen? Hoe zou de Landman gerust den oogst kunnen verwachten, wanneer hij niet wist, dat 'er eenen tijd van oogſten was? Hoe zou de Vrouw, zelfs met eene draaglijke gerustheid, de terugkomst van haaren afwezigen Man kunnen verbeiden, wanneer zij zich van dezelve niet verzekerd hield? En hoe zouden wij, eindelijk, op de Lente hoopen, of ons bij voorraad over dezelve kunnen verheugen, *wanneer wij niet wisten, dat zij nabij was?* Ondertusſchen zou de Landman, juist omdat hij den oogst; de Vrouw, omdat zij den Man, en de mensch, omdat hij de Lente niet kan ontbeeren, toch nog niet één oogenblik gerust kunnen zijn, maar 'er integendeeel bevreest en moedeloos onder *worden*, indien hij niet *geloofde*, dat het hem zoude geworden.

Dan, de verſtandige heeft ook reden, om te hoopen, maar de dwaas hoopt op iets, zonder eenigen grond. Hadden wij niet zoo dikwijls gezien, dat de nacht op den dag, de Winter op de Lente volgt, hoe konden wij dan na eene dikke duiſternis licht, aan onze kaale

boo-

boomen bladeren en bloeizels, en van deeze onvruchtbaare aarde eene voordbrengende leevenskracht verwachten? *Wist de Landman niet door eene veelvuldige ondervinding*, dat het kleene zaadkorreltje zich tot zulk eenen trotschen halm ontwikkeld, en zich tienvoudig verdubbelt, hoe zoude, hoe konde hij dan van het graan, welk in de aarde ſtierf, vrucht verwachten? De hoop van den verſtandigen en dwaazen, van den waaren verëerer van God en den dweeper, onderſcheidt zich juist door de gronden, waarop *zij rust*. De verëerer van GOD weet, waarop zijn geloof rust, en *wat* hij gelooft, en daarom hoopt hij niet enkel, maar weet zeker, dat zijne verwachting zal vervuld worden. Zoo zeker hij is, dat de nacht door den dag, de Lente door den Winter gevolgd wordt, zoo onwankelbaar als hij op eenen oprechten, ouden *Vriend*, op eenen *liefhebbenden Vader* vertrouwt; zoo zeker verwacht hij van HEM, van wiens liefde hemel en aarde getuigen, dat Hij hem rust na onrust, vreugd na ſmart, en overvloed na gebrek zal ſchenken.

4.

Deze hoop nu leert ons de gansche Natuur. Hoe lang moet de Landman den tijd des oogsts verbeiden, waarvoor hij het geheele jaar in het zweet zijns aanschijns gearbeid heeft? Welk eene angstige bekommering moet zijne ziel benaauwen, en hoe veelen worden 'er niet door geprangd, zonder op HEM te vertrouwen, die het graan in de aarde bewaaren, en het nieuwe koorn in den halm tot rijpheid moet brengen! Mooglijk komt het zaad niet op; welligt bevriest het in den winter; of misschien valt 'er te veel regen, wanneer het in bloei staat; terwijl een onweder, wanneer de tijd zijner rijpheid nabij is, mooglijk hagel met zich voert, en de hoop van een geheel jaar vernietigt.

Hoe lang moeten Ouders op de ontwikkeling van een Kind wachten! —— Hoe veel tijd verloopt 'er, eer het geboren wordt! —— Hoe bezorgt zouden zij voor zijne ziel en zijn ligchaam moeten wezen! Hoe zeer zouden zij voor iederen val, voor elk spel, voor ieder gezelschap, welk het bezoekt, voor elk boek, 't geen het leest, zijn moeten, zonder op HEM te vertrouwen, buiten wiens wil geene onzer

goede

goede poogingen gezeegend of veriedeld kunnen worden! —— Hoe lang moet de geheele Schepping op de Lente *wachten!* —— *Zij*, die de natuur der dieren oplettend beschouwen, begrijpen, hoe alles in het duister vooruitzicht *wachten* en van verlangen versmagten moet! — Welk een onderscheid is 'er tusschen Winter en Lente voor het dierenrijk! Welk een overgang van overvloed tot gebrek, van droefheid tot vreugde, van dood tot leeven! —— Dan, de getrouwe, moederlijke Natuur, of liever Hij, die *haar schiep*, misleidt ons nimmer. Hoe slegt het *'er menigwerf met den oogst uitziet*, komt dezelve toch éénmaal. Hoe lang het ook droog blijft, komt 'er nogthands eindelijk regen. De verwachting der Ouders, of die der Dieren, wordt niet te loor gesteld. Het nog niet geboren Kind wordt een' knaap en jongeling, of *een vriendlijk, jeugdig Meisje*, en op den barren Winter volgt de aangenaame Lente, hoe lang zulks ook moge duuren.

5.

Ondertusschen moeten wij niet denken, dat alles, geduurende den tijd der verwachting, stilstaat,

ſtaat, of dat 'er niets geſchiedt, omdat wij niet zien, dat 'er iets gebeurdt. De moederlijke aarde *zuigt* immers, den geheelen Winter door, alle voedende ſappen in, welken zij naderhand, in eene volle maate, aan haare Kinderen, de planten, toereikt! *Zij klimmen reeds in het vroegst* van de Lente in de boomen op, en worden daar, naar den aart des booms, gezuiverd. De tedere blaadjes vormen *zich tot* volle knoppen, die vervolgends opzwellen, en op den eerſten wenk wachten, om zich met vollen jeugdigen glans te *openen; en hoe zouden* zij toch *zoo ſchoon ten voorſchijn kunnen treden*, wanneer zij niet, in den tijd der verwachting, gevormd waren geworden? Deez' tijd is de ſtille voorbereiding tot dat groote feest, welk de Heer der Schepping wil geven, en de Natuur arbeidt alsdan in haare geheime werkplaatſen, om *ons te zeegenen*, wanneer *zij haaren* arbeid voltooid heeft. Gelijk de waare Dichter, wanneer hij met een onbeweeglijk oog en gloeijende kaaken de ruime Schepping beſchouwt, of zijne eigen nietigheid gevoelt, onder het luisteren naar de ſtem van God, welke zich in zijn ziel doet hooren, het gedicht wil aanvangen, welk alle harten treft en *kluiſtert*,

ſtert, en voor dezelven een verzadigende wellust is, even zoo is het ook met de Natuur in de naderende Lente gelegen: *zoo is ook*, o mensch! de tijd der verwachting in uw leeven: dus is het beloop en het uiteinde van uw lot! Laat de *Schepping* U dus wijsheid leeren, en leer 'er uit, wat het wachten ten gevolge heeft.

6.

Laten wij niet denken, wanneer wij ſomtijds een *weinig lang* wachten, dat 'er volſtrekt niets van *zal komen*, *omdat het reeds zo lang geduurd heeft*; want dan zou ook de eik niet moeten groen worden, noch de roos bloeiën, noch de appelboom vruchten dragen, naardien zulks niet gelijktijdig geſchiedt. Al het minder edele en minder gewichtige in de Schepping ontwikkelt *zich ſpoedig*; *zo als bij voorbeeld de paddeſtoel*, die in éénen nacht in de hoogte ſchiet; terwijl het ſpruitje van een' eik jaaren noodig heeft, om zich te ontwikkelen; doch daarvoor ook een boom wordt, die eeuwen kan *tellen*. Wanneer U *niet veel te wachten ſtaat*, of 'er weinig van U zal *worden*, dan zal uw *lot* eenen ſpoedigen keer nemen, en gij zult niet lang behoeven te

wach-

wachten, want alles is vroeg rijp; maar, moet 'er iets groots van U worden, of moet U iets gewichtigs ten deel vallen, dan is hiertoe tijd noodig; dan moet gij langer wachten, en dikwijls ſchijnt het, als of alle uwe verwachting op niets zal uitlopen.

7.

Dus ligt er dan in de beſchouwing van het wachten en hoopen der Natuur, tot dat de Lente komt, zeer veel troost opgeſloten: een troost, ten eenenmaale iedel voor dezulken, die niets met geduld verwachten; maar zeer gewichtig voor allen, die hun lot nog niet ontwikkeld zien, en 'er vuurig naar verlangen. Laat het U, ô mensch! nimmer berouwen, wanneer de ontwikkeling van uw lot langzaam voordgaat, of wanneer het *zich dikwijls laat aanzien, als* of alles ſlechts meer verward geraakt. Dit moet U zeker droefheid baaren; maar het kan niet misſen, of uw lot moet zich eens ontwikkelen. Eer zou de Landman vergeefsch op regen, de Mensch vruchtloos op de Lente hoopen, en de Akkerman niet oogſten, dan dat ons lot, hoe duiſter ook, zich niet op eene

heer-

heerlijke en GODE waardige wijze zoude opklaaren. Hemel en aarde roepen ons toe, dat wij met *geduld moeten wachten*; doch zij verzekeren *ons tevens*, dat wij op iets groots mogen *hoopen*.

III.

GEVOELENS

VAN EEN' WAAREN

VEREERER

VAN

GOD,

BIJ DEN AANVANG DER

LENTE.

GOD! —— Almachtige Schepper! —— Vader! —— *Ik* zie, hoor en gevoel, wat Gij schiept, en bid U staamelende aan! —— *Ik* moet U aanbidden, al zou ik mij in eenen donkeren hoek verbergen; ja, al werd het mij als eene mis-

misdaad aangereekend! —— Uwe heerlijkheid heeft mij geheel overweldigd: ik kan mijn hart niet langer *bedwingen.* —— Laat ik, ten minſten, aan den voet uwes troons die *aandoeningen* uitſtorten, van welke het *overvloeit.* En waar zou ik mij thands kunnen nederwerpen, waar *ik niet* uwen troon, uwe verblijfplaats, den *Hemel*, zou vinden! — *Alles is mij heilig*, en mijn voet durft niets betreden! En alles is mij zoo dierbaar, dat ik het aan mijne borst drukke, als of het mij verſtond. *Almachtige! gij ſchiept dit alles* —— ja alles alleen! —— En al wist *ik het niet*, ik zou het zien en ontwaaren, dat Hij, die mij geſchapen heeft, ook dit alles voordbragt! Ware dit zo niet, het zou mij, waar ik mij ook moge bevinden, zoo ſterk niet treffen. —— En *gij*, ô GOD! ſchiept dit alles voor mij? *Gij gaaft aan mij* een *verſtand*, om dit alles te bevatten, een hart, om dit alles te genieten? Aan mij? En niet aan den ſchoonen boom, aan de geringe bloem; niet aan deze zon, welke ik almachtig genoemd *had*, *zo ik U* niet kende! —— *Aan geen van dezen*; maar aan mij! —— Vader! Vader! wie ben ik? In welk eenen verheven rang hebt gij mij geplaatst? ——

Ik ben mij zelven heilig, gelijk de geheele nieuwe Schepping, welke mij omringt, en word voor mij zelven dierbaar, want Gij gaaft mij zoo veel! Eeuwige dank zij U toegebragt, dat Gij ook in mij de nieuwe, hemelſche Lente deed geboren worden! —— Ik geniet mij zelven weder, en ontwaar aan de heerlijke Schepping rondom mij —— aan mijn eigen hart, dat ik eenige waarde bezit. Vader! Vader! —— die dit alles ſchiep —— *Gij mijn Vader!* —— Ik *uw Kind!* —— o! mogt ik de waare beteekenis dezer tedere naamen altijd leevendig, altijd zoo bezeffen, als op dit oogenblik! —— Ben ik uw Kind! —— o ja, dit moet ik wezen; want voor wien zoude een Vader dit alles voordbrengen, dan voor een Kind? —— Mijn Vader! mijn Vader! —— duizendmaal zou ik deez' tedere naam agter den anderen kunnen uitſpreken, daar het zulk een edele wellust voor het hart is. —— Ik wil uw Kind wezen, mijn Vader! op U vertrouwen, en U aankleeven. —— Alles, alles zal ik doen, zo Gij ſlechts mijn' Vader wilt blijven. Deez' dag heeft mij voor eeuwig aan U verbonden! —— Het vliegje, de zingende vogel, de welriekende bloem, de groote zon —— allen zullen zij mij

ſteeds

ſteeds van mijnen Vader vertellen; terwijl ik met U, die op de ſchoone aarde, rondom mij, hier en overäl zijt, *zonder dat ik zulks weet*, zal ſpreken. *U bid ik aan*, en Gij verſtaat, *'t geen* mijne *tong* niet kan uitdrukken.

I.

Hij, die onze landſtreek, nog naauwlijks vier weeken geleden, zag, en dezelve thands ziet; die *overweegt*, *hoe dor en woest zij toen was*, en hoe vol en jeugdig zij nu is; die de duizenden kaale boomen beſchouwt, welken tegenwoordig beginnen groen te worden, en de millioenen grasplanten gadeſlaat, welke van groeizaam ſap zwellen, en daarbij bedenkt, dat GOD dit *alles bezielde*, zal onmiddelijk van het bezef van de grootheid zijner macht doordrongen worden. Hij kan aan alles een nieuw leeven geven; alles voeden, alles verzaadigen; en dat wel op zulk eene natuurlijke en gemaklijke wijze, als of het niet anders *kon wezen*. — En *dit alles had te vooren* zoo weinig ſchijn, dat wij, had de ondervinding het ons niet zoo dikwijls geleerd, het nimmer geloofd zouden hebben,

dat deez' ſchraale grond op nieuw en zoo [illegible]dig vruchtbaar zou worden. —— Men kan zich volkomen op Gods macht verlaten: immers, kan Hij der geheele Natuur een nieuw leeven ſchenken, dan kan Hij, zekerlijk, ook ons doen herleeven! —— Valt het Hem zoo gemaklijk, alle leevenlooze wezens te voeden, hoe zoude het Hem dan moeilijk kunnen vallen, om ons verſtand en hart het noodige voedzel te geven? Mijn hart kan niet leevenloozer ſchijnen, dan alle deze boomen, en echter werden *zij weder leevend! Waarlijk! Hij, dit alles verricht*, kan meer, oneindig meer doen!

2.

Wanneer wij thands het oog rondöm ons heenen *wenden, en ons aan den indruk overgeven*, dien deze herbören Schepping op ons maakt, dan moeten wij toch in ons binnenſte ontwaaren, hoe goed, hoe liefderijk God is. Ieder geſchenk, elke weldaad, draagt min of meer een kenmerk van den Gever, en is min of meer een afdrukzel van Hem; *hoe kaarig* of milddaadig Hij dan ook moge wezen. Alle deze weldaaden en geſchenken getuigen van God. *Alles*

roept

roept ons als met luider ſtemme toe, dat Hij gaarne geeft en weldoet; gaarne elke behoefte bevreedigt! — Wanneer gij *thands*, o Mensch! velden en *bosſchen*, hemel en aarde beſchouwt; wanneer gij de vogels hoort zingen, en de verfrisſende *lugt* der jeugdige Schepping inademt, en U iemand zeide: „ *dit alles is het werk van* „ een grillig, liefdeloos Wezen, welk een wel„ *gevallen* vindt in zijne ſchepzelen te kwel„ len" —— zoudt gij dit dan kunnen aanhooren? Zou uw eigen hart U niet van het tegendeel *verzekeren? En waarom?* Omdat gij ziet, dat eenen *ieder* gegeven *wordt*, *wat hij* behoeft, opdat het hem welga, en gij ontdekt, dat GOD in het bevreedigen der behoeften zijn genoegen ſtelt. Is ons oog zoo gevormd, als het is, en zijn deez' Hemel en deze Aarde zoodaanig, als zij zich vertoonen, dan moet het immers voor ons een *wellust* wezen, wanneer *wij dezelven* beſchouwen. Is ons oor zoo ingericht, als het is, en ruischt de beek, of zingt de vogel, zo als tegenwoordig, dan moet het ons genoegen geven, zulks te hooren. *Hebben wij zulk* een hart, als *wij bezitten*, dan kan het ook niet anders zijn, of wij moeten door zoo veel heerlijkheid ten ſterkſten getroffen worden, als ons al-

lerwege omringt: en dit immers was HEM bekend, die dit oog, dit oor, en dit hart op zulk eene *wijze ſchiep*, en *Hij was* het dus, die ieder zintuig tot een kanaal vormde, langs welk ons veelerleie genoegens toeſtroomen. —— Zulk een Wezen —— dit lijdt geen' *tegenſpraak* —— kan geen *welgevallen ſcheppen* in zijne ſchepzelen te *kwellen*, maar bedoelt enkel hun geluk! Ja, zulk een Wezen kan ons geduld beproeven, even gelijk de Natuur doet; en het kan een tijd lang den ſchijn hebben, als of het zich met zijne *ſchepzelen niet bemoeide, zoals* dit ook in de *Natuur plaats heeft*; doch, eindelijk, ontwaaren wij de volle blijken zijner liefde, even als in de Schepping. —— Acht U toch niet te gering, opdat GOD zich uwer zal ontfermen; want, waarlijk, Hij, die het kleenſte grasje niet vergat, zal ook U niet vergeten. —— Al is *derhalven de winter van uw leeven nog zo hard*; al duurt hij nog zo lang, en al ſchijnt het, als of gij nooit weder eenige vreugd hier op aarde zult ſmaaken, —— zal echter uwe Lente even zeker aanbreken, als zij voor de Natuur verſcheen. —— Die GOD, die voor gevoelloozе wezens vaderlijk zorgt, zal immers zijne gevoelvolle ſchepzelen niet liefdeloos behan-

handelen! —— Hij, die zoo goedertieren jegens het grasſcheutje is, zal toch niet wreed omtrend de *menſchen* wezen. *De volgende alom bekende, doch niet genoeg overdachte taal*, zoude alle kenmerken van waarheid met zich voeren, *al was zij zelfs door den geringſten ſterveling geſproken*; „ *Aanziet de vogelen des* „ *Hemels*, dat zij niet zaaiën, noch maaiën, „ *noch verzamelen* in de ſchuuren, en uw He„ melſche Vader voedt nogthands dezelven. — „ Aanmerkt de leliën des velds, hoe zij was„ ſen; *zij arbeiden niet* en ſpinnen niet. En ik „ zeg U, dat ook SALOMON, *in alle zijne* „ heerlijkheid, niet bekleed is geweest, *gelijk* „ één van dezen. Indien nu GOD het gras des „ velds, dat heden is en morgen in den oven „ geworpen wordt, alzoo bekleedt, zal hij het „ ons dan niet veel meer doen?"

3.

En, indedaad, nergens vertoont zich de grootheid en verheven waarde *van den mensch duidlijker, dan bij de beſchouwing* der Natuur, en haare betrekking tot hem. Welk een onbeſchrijſlijke kunst wordt 'er aan planten en bloe-

men te koste gelegd! —— Het ſap moet 'er in gepompt, de knop moet ontwikkeld, de bloezem moet tot in haare fijnſte buisjes bezield, gekoleurd en geſchakeerd worden, eer zij haaren koninglijken luister ontvangt. Niemand kan het fijn zaamenweefzel der vezeltjes en ſtofdeeltjes, de verborgen plaatſen der teeling en bevruchting door geestige ſappen in het bloemen-ſtof, beſchouwen, zonder over dit meesterſtuk, over eene bloem, te verbaazen. Ondertusſchen kan de geringſte mensch dit alles zo gemaklijk verwoesten, en, nadat hem zulks ieder oogenblik goeddunkt, gebruiken. Van deze bloemen nu, die zo kunstig gevormd zijn, en de bewondering van ieder oplettend en gevoelig mensch gaande maaken, plukt het Meisje 'er twintig voor eenen ruiker af, en vernielt de Jongeling 'er even zoveel, zonder te weten, wat hij doet; terwijl wij 'er honderd met onzen voet vertrappen, die wij nooit met ons oog aanſchouwden. De ſoorten van planten verminderen en vermeerderen, naar het welgevallen van den mensch, en de bosſchen vallen en rijzen op zijn woord. God heeft een gedeelte van zijn ſcheppend vermogen aan den mensch overgegeven, en Hij vertoont zich als een volſtrekt be-

heer-

Bl. 42.

Bl. 42.

heerſcher der aarde. Geen wezen gevoelt ook de ſchoonheid der geheele ſchepping zoo ſterk, als de mensch. Geen ſchepzel *kent* het ſchilderachtige eener *landſtreek*; het aandoenlijke van eenen *ſtillen*, maanlichten nacht; het prachtige eener opgaande zon, of de voortreflijke en onbeſchrijflijke overeenſtemming der *Natuur* beter, dan hij, wien God iets van zich zelven mededeelde, ten einde hij dit alles bezeffen en gevoelen mogt. God heeft dus alle deze heerlijkheid en pracht te vergeefsch, of — voor den mensch geſchapen; *en, ſchiep Hij dit alles* voor hem —— wat moet dan de mensch in de oogen van God wezen! —— Welk een wellust is het reeds, wanneer een liefderijk mensch ons een genoegen verſchaft, 't welk niemand kent, als wij, en 't geen juist daaröm alleen voor ons moet uitgedacht en bereekend zijn! *Welk* een aangenaam gevoel moet *het* reeds *bij zulk* een *edel* mensch verwekken, wanneer hij eene geliefkoosde bloem voor ons uitzoekt; een lekkere ſchotel ſpijze voor ons bereidt, en ons een gering geſchenk aanbiedt, welk wij alleen *weten* te ſchatten! —— *En hoe* moet het ons met vreugde bezielen, daar God zoo naauwkeurig alles gadeſlaat, wat ons *kan* gelukkig maaken; 't geen alleen

alleen voor ons van eenige waarde zijn kan, en 't welk hij ons zoo bij aanhoudendheid, zoo rijklijk, en op eene hem dubbel waardige wijze schenkt! Wij zien slechts aan anderen, wat wij zijn: de goedkeuring en liefde der braaven bepaalt onze verheven waarde. —— Verhef U dan, o *Mensch* boven U zelven, en gevoel, in diepen ootmoed, *uwen* godlijken adel, nu de Schepper van hemel *en aarde zoo uitmuntend*, zoo edel met U handelt. —— Of, liever, werp U, al dankende en aanbiddende, neder voor HEM, die *zoo goedertieren jegens* U is! —— Voor U *is dit overheerlijk* gezang der vogelen; deze schoone, bekoorlijke landstreek —— ja dit groote schouwspel, welk Hemel en Aarde iederen dag op nieuw aan U vertoonen! —— En, schoon gij ook al maanden agterëen gevoelloos omzwerft, en U naauwlijks verwaardigt, om *naar dit alles te zien of te luisteren*, —— *schoon* gij U aan luiheid en traagheid overgeeft; Hij wordt niet moede! Hij blijft zegenen, en biedt den mensch steeds alles aan, wat zijn hart kan gelukkig maaken. —— Nog eens: —— en zou GOD U, o Mensch! vergeten? *Zoude* Hij voor U niet zorgen? *Zoude* Hij U immer aan spijs en drank voor het ligchaam, aan voedzel voor

uw

uw verſtand en hart gebrek doen lijden? —— Vogels en bloemen, bosſchen en velden, hemel en aarde, roepen U uit éénen mond toe: „o, „ gij kleingeloovige!" —— In het bizonder geld dit U, aanzienlijken onder de menſchen! wier harten alles kunnen gevoelen! —— Gij moet inzonderheid van uwe waarde *overtuigd zijn!* Uw vertrouwen moet grooter, dan dat van anderen, wezen! Want, zorgt GOD voor de Vogelen —— hoe veel meer zorgt Hij dan niet voor zijne redelijke ſchepzelen! En zorgt GOD voor *min aanzienlijke* menſchen, hoe veel meer *zal Hij dan niet voor U zorgen, dien hij in eenen* hoogeren rang hier beneden geplaatst *heeft!*

4.

Dus vindt gij dan, o Mensch! in de geheele *Schepping de ſterkſte aanſpooring*, om GOD te danken, en overeenkomſtig de verheven waarde uwer natuur te leeven. Wanneer een mensch zoo voor U zorgt, U zoo verheugt, dan ſpant gij alle uwe krachten in, om hem op uwe beurt ook *te dienen.* Het kleenſte is U niet te gering; en zo gij hem ſlechts, gelijk zeker Onderdaan aan zijnen Koning, eenen dronk koud waters kon-

kondet aanbieden, zoudt gij dit blijmoedig verrichten, ten einde toch iets voor hem te doen, die zoo veel aan U deed; en dit niet enkel uit een bezef van plicht, maar om de neiging van uw hart te bevreedigen. Voor God kunt gij niets doen; doch Hij zegt U: „ zijt goedertieren jegens an„ deren, gelijk ik jegens U ben; deel uw brood „ met den hongerigen, en uw kleed met den „ naakten!" —— Hiertoe verplicht U reeds het gevoel van medelijden, welk God zelf in uwen boezem gelegd heeft. —— Geef dan, gelijk God geeft; verheug uwen Natuurgenoot en *Broeder*, *gelijk Hij U doet*, en toon, dat gij *naar zijn beeld* zijt gefchapen. Leef overeenkomftig uwe verheven waarde; eerbiedig toch U zelven, daar God U zoo veel eer bewijst, en verlaag U niet beneden het dier, daar Hij U zoo zeer boven hetzelve heeft verheven. —— *Zal zich een Jongeling*, *die een* Kroonprins begrijpt te wezen, wel ooit met het woeste graauw gelijk ftellen; en zoudt gij, o Mensch! toomloos uwe driften volgen, en enkel dierlijk, naar uwe lusten leeven, of U aan uwen toorn en uwe wraakzucht, gelijk het redelooze vee, overgeven, daar God U, in de Schepping, met zulk eene uitftekende achting behandelt,

delt? —— Gij zijt het beeld der Godheid; draag dan ook zorg, om het nimmer te ontheiligen! ——

5.

De beschouwing van dezen Hemel en deze schoone Aarde kan nog zeer veele aandoeningen in ons verwekken, welken de zaaden van veelerleie goeds kunnen worden. Let op het verband tusschen het hemelsche en het aardsche; hoe het zich aan elkander mededeelt, en op elkander werkt. *Overweegt de volstrekte* noodzaaklijkheid der zon voor den groei *der gewassen*: zonder haar, was al uw arbeid te vergeefsch. Ziet aan de dampen, die als regen weder nedervallen, dat 'er niets van den Hemel komt, wanneer 'er vooraf niet iets derwaards *opstijgt; maar dat ook niets derwaards klimt*, welk niet met eenen verdubbelden zegen van daar weder nederdaalt. —— Bedenk, hoe God zijn doel langzaam en bij trappen, niet ten halven, maar volkomen bereikt. Het duurt lang, eer de zon de boomen van sap voorziet; doch zij doet het. Vervolgends verloopt 'er nog eene poos, voor dat 'er enkele bloemen ten voorschijn

ſchijn komen; maar ook dit geſchiedt. —— En bij enkele bloemen laat God het niet blijven! Alles moet *leeven* en *bloeien*, vruchten dragen en rijp worden —— *met één woord*, alles moet datgeen worden, wat het *kan* worden. En dus vervult God alle zijne *beloften*, en alle *zijne oogmerken* met de Schepping, met het menschdom, en met U! —— Verbeeld U niet, dat Hij U ſlechts *ten halven zal* helpen, of ſlechts half gelukkig maaken! Denk niet, dat 'er ééne enkele behoefte in U zal onbevreedigd blijven: —— zij worden *trapswijze*, maar zeer zeker allen, *vervuld! Hij, die ieder grasſcheutje tot zulk* eene volmaaktheid bragt, als het kan gebragt worden, zal ook U volöp verzaadigen en volkomen gelukkig maaken.

6.

Dat dan de Lente, *welke thands* in haaren vollen luister verſchenen is, voor ons allen van gewicht zij! Geniet haar, o gij Gelukkigen! die dezelve kunt genieten, geheelenal, en opent uwe harten, om *al* het verblijdende te ſmaaken, welk zij U aanbiedt; doch vergeet *daarbij* nimmer, dat God het was, die U het zelve

ſchonk.

ſchonk. —— Geeft U allen aan den vuurigſten dank, de hartlijkſte liefde jegens, en het onwrikbaarſte vertrouwen op God, —— allen aan de neiging over, om te verblijden, welke den *gelukkigen* zoo zeer eigen is! —— En gij, *rampſpoedigen*! die dezelve niet kunt genieten, en welken de heldere zon en het *vrolijk gezang* der vogelen droefheid veroorzaakt, omdat het in U geene Lente kan wezen — aanſchouwt ten minſten hier, wie God is, en welk eene vreugd Hij alom verſpreidt! — Thands is het bij U nog *Winter, gelijk het voor* drie maanden in de *Natuur was; doch de Lente van uw leeven zal* ook even zeker verſchijnen, als hij voor *de aarde* gekomen is. —— Merkt op, wat Lente is! —— Even gelijk de geheele Natuur thands herboren is, even zoo zal ook uw geheele wezen, als het ware, een nieuw leeven ontvangen, en ieder een *zal dus, even als de plant, datgeen* worden, wat hij behoort te wezen. —— Koopt men niet honderd Muschjes voor eenen penning? En nogthands wordt 'er niet één vergeten: hoe veel minder dan gij, die door God tot eenen *Heer der aarde, naar zijn beeld,* geſchapen zijt.

Laten ons dergelijke gedachten ſteeds op onze

wandelingen verzellen! Wij kunnen thands overal iets nuttigs, iets vertroostends leeren, overal de ſtem van GOD hooren, daar Hij zich in alles, wat ons omringt, zoo *liefderijk* geopenbaard heeft! Laten wij niet zo gevoelloos heenen wandelen! Gelijk wij de *verhevenſte* wellust ſmaaken, wanneer wij iemand vreugde verſchaffen, en hij 'er gevoel van heeft, zoo ook ſchept GOD een welgevallen in ons, *wanneer* wij den zegen ontwaaren, dien Hij ons heeft geſchonken! Vreugd te gevoelen, wanneer wij anderen vreugd verſchaft hebben, *is immers* liefde; en *liefde is toch de heiligſte neiging* van allen, *welke* eeuwig zal voordduuren, —— de heiligſte deugd van GOD, den Vader der eeuwigheid! Laten wij ons dan over de Schepping verheugen, en GODE door onze blijdſchap behaagen! Dit doen wij toch gaarne, en het is *veel, zeer veel, dat wij zulks kunnen doen.*

IV.

IV.

OVER DE

WAARDE DER KINDEREN,

BIJ GELEGENHEID VAN EEN GROOT

KINDERFEEST.

Te *Oerlinghausen*, en op meer plaatsen van het Graafschap *Lippe*, verzamelen zich tegen het einde der maand May, op eenen daartoe vooraf bepaalden *Zondag-middag*, alle de Kinderen van het Kerspel, die onder aanvoering van hunne Schoolmeesters, en allen met bloemen ver-

 sierd,

ſierd, onder een vrolijk gezang en met vliegende vaandels, derwaards trekken. Vóór het huis van den Predikant zingen zij in het voorbijgaan eenige liederen, ontvangen ieder een tarwen brood, en gaan hierop gezaamenlijk naar de kerk, alwaar eene korte, toepasſelijke aanſpraak gedaan wordt; zingende de Kinderen beurtlings liederen, welken op dit plechtig feest gemaakt, of daartoe zijn uitgekozen. De gemeente beſluit alles met een gezang, en de Kinderen begeven zich, al zingende, met vliegende vaandels, naar eene *aangenaame, groene en eenigzins* belommerde plaats, waar zich eenige duizend menſchen uit de nabuurſchap bevinden, en allerleie ſpeeltuig gereed ligt. Onder hunne ſpelen, dansſen zij ook zekere eenvouwige dansſen, waarbij zij zingen; terwijl aan ieder tusſchen beiden eenige glazen bier geſchonken wordt. De Ouders aanſchouwen dit alles, verheugen zich met hunne Kinderen, en ſtorten dikwijls traanen van vreugde. De Predikant en Schoolmeesters zijn 'er insgelijks tegenwoordig, geven de ſpellen op en deelen in de blijdſchap. Dikwijls wordt de Predikant of een geliefde Schoolmeester, door de Meisjens, in eenen zogenoemden kettingdans, derwijze omſingeld, dat hij niet van zijn' plaats

kan,

kan, wanneer zij hem zeggen, dat zij hem alleen vasthouden, opdat hij niet heen zou gaan. —— *Op deze wijze duurt het feest tot den avond, wanneer zij wederom, al zingende, naar het Dorp terug keeren.* —— Godsdienst en onschuldige vreugde gaan hier met elkander gepaard, en Predikant en Schoolmeesters, die men voorheen alleen vreesde, omdat zij enkel een droog onderwijs gaven en bestraften, worden hier bemind, naardien zij vreugde verspreiden, en aan dezelve een hartlijk *deel nemen; terwijl dit feest tevens voor den Kinderen ten spoorslage tot naarstigheid en een goed gedrag verstrekt. Zelfs hechten de Ouderen meer waarde aan hunne Kinderen, omdat de Predikant zich zoo veel aan hun laat gelegen liggen; keerende zij ten laatsten met eene vernieuwde liefde, hand aan hand, met hunne Kinderen naar huis.* —— De beschouwing van zulk een feest gaf mij aanleiding tot de volgende bedenkingen:

I.

Wat is het toch schoon en edel, om ook voor Kinderen een openlijk vermaak te bereiden,

den, en in hunno vreugde te deelen. Met een bonzend hart zag *ik* de ontelbaare menigte menſchen *derwaards wandelen*, om oog- en oorgetuigen van het ſpelen der Kinderen te wezen, en zich in hunne blijdſchap te verheugen. Ieder goedkeurende wenk, elke vriendelijke lagch, elke kleene dienstbetooning bij een ſchuldeloos ſpel, verſchafte mij genoegen, en ieder rechtſchapen mensch gevoelde daarbij *zekerlijk* eene wellust, welke hij zelden ontwaardt; terwijl zijn hart zoo zuiver was, als het bij weinige aardſche genoegens *kan blijven. Daarteboven verſchafte het mij eene dubbele vreugde*, dat men aan kinderlijke ſpelen en vermaaken —— dat men aan Kinderen zoo veele waarde hecht; en mij dunkt, dat mijn aandoeningen natuurlijk, —— dat zij menschlijke aandoeningen zijn, welken in *den boezem van eenen ieder, en wel* inzonderheid in de *ziel van eenen Vader en in het hart* van elke Moeder moeten oprijzen. De mensch moet, wanneer 'er iets ten behoeve van Kinderen geſchiedt, daarover eene ſterker vreugde, dan over iets anders, gevoelen. Ik ſchat elke pooging, om goede planten en boomen, en een edeler ſoort van dieren te teelen, hoog —— maar nog veel hooger het vormen van beter *Kinderen*; *want een*

Kind

Kind is van meerder waarde, dan dit alles! Het is wijsheid —— eene wijsheid, welke steeds noodzaaklijker wordt, naar maate de dingen ons meer aangaan —— de waarde der dingen te kennen; doch dikwijls wordt deze kennis juist *daarom verwaarloosd*, omdat ons veele dingen zoo nabij zijn.

2.

Dat de mensch, van alle schepzelen der aarde, *de meeste waarde bezit* en moet bezitten, zal niet ligt door iemand *geloogchend worden*. Deze regt opgaande, ten hemel streevende *gestalte*; dit sprekend gelaat; dit oog, het wisse kenmerk van het menschlijk verstand en hart, de ebbe en vloed van kommer en rust, van verteerenden haat en van *de zaligste* liefde —— dit alles vertoont ons reeds *den verheven adel van dit Wezen*. Voeg hier nog bij dit uitgestrekt, zeer ver reikend vermogen; die kracht, om te werken, te regelen, te verfraaiën en te bestuuren; dat verstand, welk zich zo zeer verëdelen èn *uitbreiden*, de *geheele ruimte der Schepping* beschouwen, en door eene onbepaalde verbeeldingskracht het voorleden en toekomende kan bevatten; ——

deez' mond, die de verhevenste gedachten door woorden mededeelen; dit hart, welk het geluk en ongeluk van anderen gevoelen; zich zelven vergeten; zich geheel aan de belangen van anderen toewijden, en —— beminnen kan: dit alles bezit de mensch alleen; en hoe *godlijk* is alles, *wat hij bezit!* Wanneer wij door de gansche uitgebreide Schepping naar een beeldtenis van GOD wilden zoeken, *zouden wij het nergens*, dan in den mensch vinden, want geen Wezen is zoo vrij in zijne daaden, noch bestuurt zich zelven zoodanig, dan *hij.* ——

Het Kind *bezit derhalven*, reeds uit dien hoofde, zeer veel voortreflijkheid, omdat het onder den rang der menschen behoort. Bloemen, planten en dieren van een edel soort worden hooger geschat dan anderen, die van een minder soort zijn: en zoo ook het Kind!

3.

Daarteboven bezit het Kind nog eene grooter waarde, omdat het zwak en hulploos is, en aan ziel en ligchaam zeer *gemaklijk kan* bedorven worden. Het is bekend, dat de waarde van iets altijd hooger rijst, naar maate het *zwakker*, en

aan

aan bederf of schaade meer onderhevig is en ligter kan verwoest worden. Wij waardeeren ons oog zekerlijk niet enkel, omdat het zulk een edel en *onontbeerlijk*, maar gewisselijk ook, omdat het zulk een teer lid is. De *plant* en bloem, die één guur windje kan verwelken, wordt meer bewaard en hooger geschat, dan anderen, welke even fraai en voortreflijk zijn, doch iederen stormwind braveeren. Ten vollen waarachtig is, ook ten aanzien van een Kind, hetgeen zeker groot man *van onzen tijd* omtrend de Vrouwen zegt: „*haare zwakheid wordt bekoorlijkheid*; „ zij zegepraalen door 't geen zij niet *zijn*". —— Zulk een kleen Wezen, waarin alle zaaden der edelste menschlijke natuur liggen; welks verstand en hart een gedeelte van het onze uitmaaken; 't geen, om zo te spreken, ons oog *en oor heeft*, —— *een Wezen*, *welk alles kan* worden, wat wij zijn, en meer, dan wij zijn, en 't geen echter door eenen ongelukkigen val aan het ligchaam verminkt, door eene ruuwe behandeling zoo ligt gezwikt, en *door verleiding zoo gemaklijk kan worden vergiftigd* —— o! ik ken niets edelers; niets, welk voor eenen

 gevoe-

gevoeligen mensch eene meerder waarde kan hebben, dan zulk een schepzel!

4.

Eindelijk is ook een Kind daarom van zoveel waarde, omdat 'er niets gevonden wordt, welk zuiverer, of minder bedorven is; geen Wezen, dat het beeld des Scheppers leevendiger draagt, dan de ziel van een Kind. Aanschouw het blad, of de bloem, wanneer zij zich naauwlijks heeft geopend. Alle koleuren zijn nog frisch en leevendig; de oppervlakte is nog zeer wollig en zuiver, en de geheele gedaante nog bij uitstek teder! En zoo is het ook met het ligchaam en de ziel van een Kind! O! hoe onschuldig en open is zijn oog en hoe diep kunnen wij in zijne ziel zien! Zijn mond, zijn geheele gelaat zegt ons, wat zijn hart gevoelt, hoe goed of hoe kwaad het ook zijn moge! Het luistert naar den raad van Vader en Moeder, en gelooft hun woord, en dat van ieder braaf mensch, die hem wél behandelt. Het is teder voor hun bezorgd; verlangt naar hen, en verschaft hun vreugd op zijne wijze, zonder te weten, dat het, en waar-

door het, zulks doet. Het brengt hun een ſtukje van een' appel, of een' gebroken ſtuk ſpeeltuig, en twijfelt 'er geen oogenblik aan, of het is voor hun een even groot genoegen, om het aantenemen, als voor hem, om het te geven. Het heeft geen denkbeeld, dat het iets verdient, en echter eischt het alles met zulk een zeker vertrouwen, als of het de geheele waereld verdiende. Vader en Moeder te mishaagen is het eenige kwaad, en hunnen wil te volgen de eenige deugd, welke het kent. Het gedraagt zich, zonder 'er het minſte van te ontwaaren, zoo behaaglijk, dat men het recht hartlijk uit liefde aan zijne borst moet drukken. —— Het is dikwerf veel, en weet niet, dat het iets is; en echter is het zoo gelukkig, als of hem alles bekend was, en het alles gevoelde. —— Waarlijk, wanneer wij zoo aan GOD gehecht zijn; wanneer wij ons zoo weinig verbeelden, en echter met zoo veel vertrouwen alles van Hem verwachten; wanneer wij ons zoo oprecht aan Hem overgeven, en zoo weinig aan zijne liefde twijfelen; wanneer wij zoo naauwkeurig op zijnen wil letten en zijnen wenk zoo wel kennen; wanneer, eindelijk, zijn misnoegen ons zoo leed doet, en zijne goedkeuring ons zoo veele vreugd ver-

veroorzaakt: —— dan moet Hij ons immers wel liefhebben, en dan moeten wij in zijne oogen eenige waarde bezitten: althands zoude Hij geen rechtſchapen Vader zijn, wanneer Hij ons alsdan niet liefhad. —— Het volgende zeggen van JEZUS van *Nazareth* blijkt dus ten vollen met de waarheid overeenkomſtig te zijn: „Word gelijk de Kinderen; want hun is het Koningrijk der Hemelen!"

5.

Bezit dan een Kind zoo veel waarde, behandelt het dan ook braaf en menschlievend, waar of wanneer gij 'er een moogt ontmoeten. Bedient U nimmer van dat norsch, wreed en ſchrikverwekkend gelaat, welk door menig een voor deftig en manlijk gehouden wordt; want het moet U altijd tot ſchande, en kan U nooit tot eer verſtrekken, wanneer de Kinderen eene ſlaafsche vrees voor U hebben en U ontwijken —— De mensch ontvliedt den deugdniet, het monster, maar niet den braaven; en het edelſte menſchlijk gevoel vindt men altijd bij het Kind. ——

Boezemt het Kind geene vrees voor den Predikant, den Vader, of voor iemand anders in, die

eenig

eenig opzicht over hem heeft, en onthoud U van tergen, kwellen en ophitzen; het éénige rampzalige ſpeelwerk, *waarvan zich veelen*, helaas! bij Kinderen bedienen, en waarbij de mensch vergeet, dat hij met eenen mensch te doen heeft. *Hoe zoudt* gij te moede zijn, wanneer men alleen met U ſprak, om U *te tergen en U tot* gramſchap aantevuuren? Gevoelt gij niet uwen boezem *zwellen*, wanneer gij U bij menſchen bevindt, die hierin hun vermaak ſchijnen te ſcheppen? En 't geen gij niet wilt, dat men *U doe*, *behoordet gij ook* nimmer aan een Kind te doen. —— *Met recht noemt men het* eene ſtrafwaardige baldaadigheid, eenen jongen boom te ſchenden; en welken naam moet men 'er dan aan geven, wanneer iemand een Kind, in het paradijs der onſchuld wandelende, op de eene of andere *wijze* bederft? Zulk een gedrag zoude den *naam* van *moordzucht* verdienen, wanneer men 'er zich opzettelijk aan ſchuldig maakte! —— O! gij jeugdige, ſchoone, beminlijke Lezereſſen! in welker handen dit blad geraakt; gij, die de onſchuld nog voor heilig houd —— *ik weet*, dat *gij tot zoo iets nog* niet in ſtaat zijt; dat gij het afkeurt, wanneer de onſchuld van een Kind beſmet wordt. Dan, bedient U ook van den in-

invloed, dien gij op ons geslacht hebt, ten einde de losbandigen onder ons van zulk eene verschriklijke *wandaad terug te houden*. Niemand, dan gij, mijne Vriendinnen, *naar* welker goedkeuring en toejuigching men *streeft*, is hier beter toe in staat. Geeft aan hem, *die de onschuld, zelfs* in een Kind, eerbiedigt, hoe weinig hij U ook anders ten aanzien van zijne uiterlijke gedaante, *kleeding* enz. moge behaagen, eene blijkbaare voorkeur, en beschouwt daartegen met een oog van verachting den man, die eenmaal getoond *heeft*, de *onschuld* van een Kind *niet te beschermen*. *Geen tikje* met een waaier, *noch* eene boertende berisping, bij welke het oog anders spreekt, dan de mond; maar een kort, wel overdacht woord, een ernstig gelaat, vol van vrouwlijke waarde, waarvoor de bedorven man nog gevoelig is, gepaard met een aanhoudend *koel, en onverschillig gedrag, zij* het loon van zulk een monster, 't geen zeer zeker deze straf meer dan eenige andere zal gevoelen. —— O! mijne Waarden! hoe veel goeds zoudt gij, over het algemeen, kunnen te weeg brengen, zo gij een behoorlijk *gebruik maakte* van dat vermogen, *welk* U de Voorzienigheid door uwe bekoorlijkheden geschonken heeft! — *Doch*

dit

dit is het nog alleen niet! Het wil weinig zeggen, iets natelaten, welk een mensch, die niet half deugt, anders doen *zoude*; *maar gij* moet met een Kind redelijk ſpreken en handelen. —— Wanneer het U om iets verzoekt, denkt dan, dat *zijne* bede die van een' mensch is; en wanneer het U iets toevertrouwt, wanneer het U liefheeft — ook dit is een vertrouwen, eene liefde van een mensch. Veracht vertrouwen en liefde in een Kind even weinig, als gij zulks in een volwasſen mensch moogt doen. Vervult, waar gij *kunt*, *zijne* ſchuldelooze wenſchen, en verſchaft hem, *zoo* veel in uw vermogen *is*, eene geringe vreugde; want gij en het Kind zijt beiden menſchen. Waarlijk! wanneer gij een ſpel voor Kinderen uitkiest, hun gelaat door nuttige vertelzels vervrolijkt, en hun een verſchijnzel of ſchoonheid in de Natuur aanwijst, dan verricht gij een *beter en liefderijker werk*, dan wanneer gij een gezelſchap met allerhande nieuwtjes, en nieuwe *modes* onderhoudt, of uwe ſchranderheid, in hoop van goedkeuring te zullen erlangen, ten toon ſpreidt. Was het den edelen, werkzaamen *Menſchenvriend* niet te gering, ten gevalle van Kinderen op zijnen weg ſtil te ſtaan, dan is het ook zekerlijk niet te laag voor U,

wan-

wanneer gij redelijk met Kinderen handelt, en in hunne kinderachtige ſpelen en vermaaken deel neemt.

6.

Is de waarde van een Kind zoo *voortreflijk*, Ouders! dan weet gij ook reeds, wat U te doen ſtaat, wanneer GOD U met Kinderen heeft gezegend. —— Hij heeft het uitmuntendſte, het beste ſchepzel der aarde, welk Hij voordbragt, en 't geen het meest voor *verbastering*, maar ook tevens het meest voor *verëdeling* vatbaar is, uwer zorge toevertrouwd; een Wezen, waarvan zoo veel kan en moet worden; —— een meesterſtuk van zijne wijsheid, een alleruitmuntendst kenmerk van zijne vaderlijke goedheid! — Het is dus, natuurlijker wijze, zijn wil, dat gij uwe Kinderen *koestert en verzorgt*, opvoed en beſtuurt; dat gij hen voor de ondeugd bewaart, en in eenen toeſtand plaatst, waarin zij verëdeld kunnen worden. —— Gij hebt nu gehoord, dat uwe Kinders in de oogen van GOD zeer veele waarde bezitten; maar waarin beſtaat dezelve hoofdzaaklijk? 't Is waar, het ligchaam van een Kind is ook kunstig gevormd; is een af-

afdrukzel der ziel, en het is billijk, dat gij hem *gezond* voedzel geeft, behoorlijk kleed, en dus zijne *ligchaams krachten* aankweekt. Dan, de voornaame waarde van een Kind bestaat *toch* eigenlijk in de ziel, welke niet met het ligchaam sterft: en haare vermogens aantekweeken en uittebreiden; *zijn verstand op de* waardigste wijze te regelen; zijn' geheugen en verbeelding met zulke zaaken te vervullen, welker kennis van het hoogste belang is; door Oudermin het zaad van Kinderliefde in hem op*waards te |doen groeiën*, en hem door de hartlijkste blijken van toegenegenheid te leeren, wat het betekent: GOD is onze Vader! —— dit is de voornaamste en heiligste plicht van Ouderen; zo zij anders deez' naam, waarin GOD zelf eene eer stelt, waardig zijn. —— O! wanneer een Vader zijn Kind door gebrek aan voedzel *liet verteeren; wanneer het van tijd tot tijd* ellendiger en machtloozer wierd; of wanneer hij het Kind ongezond voedzel gaf, daar hij het *gezonde* spijs en drank konde geven; wanneer de leden van het Kind *verminkt wierden, en het voor altijd ongelukkig* werd —— met welk een recht zoude men zoo iemand een ontaarden Vader mogen noemen! —— En wat

zal men dan van zulke Ouders zeggen, die den onsterflijken geest van hun Kind op gelijke wijze verwaarloozen, of 'er zoo slegt voor zorgen; die zijn hart niet geven, *'t geen* het noodig heeft, en hem hunne ouderlijke liefde onttrekken? Welk een naam verdienen *zij*, die zich alleen *met den* ouderlijken plicht der dieren ophouden; die hunnen Kinderen voedzel en dekzel verschaffen, *en het inprenten van deugd en* braafheid, van orde en naarstigheid, van toegeeflijkheid en geduld, van liefde jegens GOD en jegens de menschen —— *die alle deze en meer andere godlijke, ouderlijke* bezigheden aan *anderen overlaten*, die alsdan de eerste Bedienden in het huis zijn? —— O! vervloekt niet —— zou ik kunnen zeggen —— dezulken, die het ligchaam, en niet de ziel, kunnen dooden; maar vloekt die Ouders, die beiden het ligchaam en de *ziel hunner Kinderen, voor* de eeuwigheid, laten bederven!

O mijne Vrienden! die den uitmuntenden, godlijken naam van Ouders voert —— handelt gij niet alzoo. —— De Natuurkunde, menschlievendheid, *godsdienstige kennis, gehoorzaamheid aan en liefde jegens* GOD —— dit alles is voedzel *voor* de ziel, gelijk brood *voor het*

lig-

ligchaam. —— Leert hun zelf de taalen en wetenſchappen; want deze zaaken zijn van dien aart, dat alleen een *Vader* of eene Moeder dezelven met een goed gevolg *kan* onderwijzen. Laat U *nooit* tijd noch moeite verveelen; en wanneer *gij* 'er al eene ſpeelpartij of een vrolijk gezelſchap om moet verzuimen, *gelooft dan vrij*, dat gij U zelven een gezelſchap, een genoegen bereidt, welk gij te vergeefsch in de geheele groote waereld zult zoeken, naardien gij eene vrucht plant, welke U, ten zijnen tijde, als *hemelsch voedzel zal verkwikken*.

Eenen *Zoon* of eene *Dochter te* hebben, die wij zelf opvoedden; dagelijks de edelſte neigingen in hen te ontdekken, welken wij aankweekten; ooggetuige van hunne onſchuld te wezen, die wij met zoo veel zorg, in 't midden eener verleidende waereld, bewaarden; bemind te worden, *eindelijk*, *met eene liefde*, door ons zelven verwekt en gekoesterd, —— dit, mijne Vrienden! is toch eene aardſche gelukzaligheid; zo 'er anders ooit eene is te vinden; en God, die zeer wel weet, wat genoegen *en vreugd is*, *heeft hieraan zijn hoogſte welgevallen!*

V.

WELKE

GEVOELENS

WIL GOD

DOOR EEN

RIJKEN OOGST

IN ONS VERWEKKEN?

Niemand konde, voor zes maanden, denken, dat dit jaar zo vruchtbaar en gezegend zou wezen, als het zich thands laat aanzien. Men mogt 'er naar wenſchen, ja zelfs op hoopen; doch men zag 'er nog niet één blijk van, dat onze verwachting door eene heilrijke vervulling ge-

gevolgd zoude worden. Dit veld, welk mijn oog thands befchouwt, was kaal; deze boomen waren dor en zonder *blaaden*; *ja*, de *geheele* Natuur fcheen haaren jongften fnik gegeven te hebben, en *thands is* alles zoo geheel van gedaante veranderd. *Alles* is even vol; alles ftaat even fchoon, en alles draagt de zichtbaarfte kenmerken van eenen rijken zegen. Zoodanig handelt GOD! Hij hoort de *wenfchen*, als of Hij ze niet hoorde: Hij fchijnt zich aan het geluk van zijne fchepzelen niet te ftooren, en juist op dien tijd arbeidt *Hij aan* de bevordering daarvan. —— O! *gij*, *die het noodige nog niet bezit*; die nog niet zijt, wat gij moet wezen —— overweegt, wat deze aarde was, en wat zij tegenwoordig is. Gij zijt thands, wel is waar, in den winter van uw leeven; maar gelooft mij, dat uw' zomer en herfst, *waarin* alles vervuld wordt, en waarnaar gij met een *oprecht hart verlangt*, *zeer zeker* ook eenmaal zal komen. —— Na eenen moeilijken zaaitijd hebt gij eenen rijken oogst te wachten. O! mogten wij, in het geen wij zien, HEM, ontwaaren, die de geheele waereld regeert! *Mogten* alle de *blijken* zijner liefde, welken Hij ons fchonk; elk vriendlijk woord, 't geen Hij tegen ons fprak, en ieder gefchenk,

 welk

welk wij van zijne vaderlijke hand ontvingen, ons ſteeds voor den geest zweeven! — dan zullen wij die *geſteldheid van hart* bezitten, welke ik wenſche, dat mijne Lezers bij de overweging mijner volgende bedenkingen moge verzellen.

I.

Ieder onzer ontwaart zekerlijk, zonder dat ik het behoeve te zeggen, hoe rijklijk God dit jaar gezeegend heeft. *Men behoeft ſlechts zijn oog op de golvende koornakkers*, op de gras- en *bloemrijke beemden*, op de vol geladen boomen, die bijna onder hunnen last ſchijnen te bezwijken, te vestigen, en men gevoelt dezen zegen beter, dan men dien kan beſchrijven. Hoe moeten niet onze boezems gloeiën van *dankbaarheid jegens* God, *die alles zoo* rijklijk gezeegend heeft! Doorgaands zegt men: wanneer de eene vrucht zeer wel ſlaagt, dan is zulks het tegendeel met de ander; maar dit jaar is 'er overvloed aan alles. Anders zegt men: op eenen *zagten Winter volgt* eenen ſlegten Zomer; wanneer de zaaitijd goed is, dan is de oogst ſlegt; doch dit jaar hadden wij

Bl: 70.

eenen zagten, voor armen, weldaadigen Winter, eene heerlijke Lente, eenen ſchoonen Zomer en Herfst. *Anders zijn verſcheiden landſtreeken vruchtbaar; maar dit jaar allen. Zeer toepaslijk is het zeggen van zeker bekenden, ouden Dichter*: „ Gij kroont dit jaar met uwe „ goedheid. Het is, in vergelijking van andere „ jaaren, bekranst, gelijk eene bruid onder de „ bruilofsgasten, ten dage van haaren trouw„ dag, en gekroond, gelijk een Koning in 't „ midden van zijn volk. Zijne vruchtbaarheid „ en *zegen geven* aan hetzelve eene voordee„ lige *gedaante*, *gelijk* de *kroon* aan eenen „ Vorst."

2.

En hoe dikwijls bedenken wij niet eens, wat 'er toe *behoort*, om een *enkel graan-korreltje*, ja, die ontelbaare millioenen, welken 'er jaarlijks groeiën, tot rijpheid te brengen; en hoe veel 'er toe vereischt wordt, om eenen enkelen koornhalm, om millioenen te bewaaren. Het *zaadkorreltje* moet ontwikkeld worden, en juist dat ſap inzuigen, welk het behoeft. Het moet zooveel uit de lugt, zooveel uit

de aarde ontvangen; dit alles moet zoo lang in zulke fijne buisjes om hoog gepompt, zoo kunstig toebereid en gezuiverd worden, tot dat het flechts een grasfcheutje of koornhalm wordt. Het mag niet te droog noch te vogtig; van geene foort van dieren mogen 'er te veel, of te weinig zijn; de regen moet op zijn tijd vallen en ophouden; de zon moet ter rechter tijd fchijnen en zich agter de wolken verbergen; het moet niet zoo koud zijn, dat het zaad in de aarde bevriest, noch zoo warm, dat de halm te fterk groeit; dikwijls moet 'er een groeizaamen regen vallen, en juist de regen vormt den vernielenden hagel; terwijl deez' hagel niet te groot mag zijn, ten einde hij geene verwoestingen aanrechtte. Dit alles nu, en nog veel meer, is 'er noodig, om een enkelen koornhalm of grasfcheutje, om millioenen koornhalmen en grasfcheutjes, in dit en in alle landen der waereld, waar ieder op zich zelven verzorgd, gekoesterd en bewaard moet worden, zijnen volkomen wasdom te doen erlangen. —— O! wie bezeft de oneindige konst en wijsheid, welke GOD te koste legde, om ons alleen van voedzel te verzorgen; en welk hart gloeit niet van de vuurigfte dankbaarheid, wanneer men over-

overweegt, met hoe veele millioenen, onderſcheiden gewasſchen, voor millioenen menſchen en dieren geſchikt, de goede Voorzienigheid ons zeegent!

3.

God ſchonk ons genoegens, terwijl Hij ons ſpijs en drank verſchafte. Dit wist Hij, en hiertoe was zijne vaderlijke liefde ten vollen geneigd. Wanneer iemand weet, wat gij gaarne *zoudt willen hebben*, en hoe driftig uwe begeerte *naar hetzelve is; wanneer hij alles naar* uwen ſmaak inricht; voor U eene maaltijd bereidt, en gij op dezelve alles vindt, wat gij gaarne eet en drinkt; wanneer uwe geliefde Vrienden en Vriendinnen genoodigd zijn, en men U alle uwe geliefkoosde vermaaken doet genieten —— *dan, o mensch! ja dan* ſmaakt gij het hoogſte genoegen. Het zijn niet zoo zeer de zaaken op zich zelven, als wel de blijde gulhartigheid en onbekrompen liefde, met welke men dit feest voor U aanrechtte, die U deze vreugde doet ontwaaren. Hoe aanzienlijker, hoe voortreflijker de mensch is; hoe meer zijne toegenegenheid hem eer aan-

 doet;

doet; hoe meer hij bezit; hoe meer hij kan en wil geven, zo veel te grooter is uw genoegen over zijn gedrag. En zou God U dit alles kunnen schenken; zou Hij U kunnen voeden en verzorgen zonder vreugde? *Zou* Hij U het koorn in wanstaltige gedaanten *geven*, en de voedende *kracht* zonder smaak verspillen *kunnen*? *Zou* Hij U op zulk eene wijze gevormd hebben, dat het eten U even weinig genoegen, dan het groeiën van planten en gewassen verschafte? —— O neen! mijne Vrienden! Het golvend koorn, 't geen van dag tot dag eene nieuwe en schooner *gedaante verkrijgt*, moest uw gezicht bekooren, en de aarde, op welke gij uw oog zo gaarne vestigt, moest met een behaaglijk groen bedekt zijn. De bekoorlijkheid der bloessems, en derzelver aangenaame geuren, moesten U, als het ware, aanlagchen. Gij moest eene tong bezitten, *welke den fijnsten smaak bezat*, en de rijkste verscheidenheid van koleuren, reuk, smaak en toonen moesten ieder dag, elk uur, en ieder jaarsaisoen, alle uwe zinnen, alle uwe gewaarwordingen zeggen, dat God liefde is; terwijl Hij, wetende, dat U dit alles genoegen zoude geven, het juist daarom zoo, en niet anders verordende. Hij, de Groote en Verheve-

hevene, wilde zijne ſchepzelen iederen morgen en avond op een feest onthaalen, waarvan gij, o mensch! de Koning *zijt.* Alle de dieren der aarde zijn ſlechts onverſchillig genoodigde gasten, welke dit feest verſieren: alles werd voor U zoo ſchoon verordend. Uwe blijdſchap, eene enkele aangenaame gewaarwording van uw hart, was voor GOD eene genoegzaame drangreden, om zich van zijne macht en wijsheid te bedienen, ten einde U alle deze genoegens te ſchenken. O gij, die een edel gevoelvol *hart bezit,* en aangaande de ſchoonſte bekoorlijkheden *der Schepping* niet onkundig zijt —— verblijdt U in GOD, die U een hart ſchonk, welk dit alles kan bevatten en gevoelen, en die meer, dan duizend anderen, de Koning van dit groote feest der Natuure zijt.

4.

Dus blijkt het middagklaar, wat GOD met alle de heerlijkheid van den Zomer en den Herfst wel voornaamlijk bedoelde, en wat Hij ten oogmerk had, met het menschdom in zulk eene rijke maate te zeegenen. Hij zorgde voor onze genoegens, en wil dus, dat wij dezelven

in

in alles zullen genieten, wat Hij tot dat einde voordbragt. Wat zou toch een oprecht minnend Vriend zeggen, wanneer hij, uit een beginzel der zuiverſte liefde, voor ons eene maaltijd aanrechtte, en wij 'er niets van genoten; wanneer wij ons niet verheugden en onverſchillig naar huis keerden, als of hij voor ons niets gedaan hadde? En als hoedanig zoude ons gedrag bij GODE worden aangemerkt, wanneer alle de heerlijkheid der aarde, welke Hij geſtaadig met nieuwen luister aan ons vertoont, ons niet de geringſte blijdſchap deed gevoelen; wanneer wij zelfs *klaagden en te onvreden met ons lot waren? Hij wilde immers*, even weinig dan een mensch, zijne wijsheid niet te vergeefsch verſpillen! —— O! mogten wij toch, zoo dikwerf wij vruchtbaare akkers beſchouwen, door een rein en edel gevoel van GODS gadelooze liefde *getroffen worden! Mogten wij bedenken*, dat de Heer der Schepping ons op een minzaam feest onthaalt, en daarbij van die dankbaare vreugde overvloeien, welke uit dit bezef kan voordſpruiten. Deze vreugd zal ons zelfs voor uitſpattingen bewaaren. *Zij* is zuiver en edel, en voert ons dikwerf voor den troon der Godheid, daar integendeel de iedele vermaaken der waereld ons ſchoor-

ſchoorvoetende tot denzelven doen naderen. — Laten wij ons dan met een rein hart verheugen, en wij zullen aan een der oogmerken van onzen Schepper en Weldoener beandwoorden.

5.

Wijders leert ons eigen hart ons *duidelijk*, wat God door al dezen zegen in ons wil verwekken. Wat bedoelt hij, die voor eenigen zijner Vrienden, en ook voor dezen alleen, *eene kostbaare* maaltijd aanrecht; daarbij alles *naar hunnen ſmaak inricht*, en alles aanwendt, wat hun genoegen kan verſchaffen? Wat anders —— ten minſten, wanneer hij oprecht is —— dan hun liefde te bewijzen, en hen tot wederliefde optewekken? Hij wil hun toonen, dat hij waare toegenegenheid voor hen bezit; let op *alles*, wat hun genoegen kan geven, en ſpant hiertoe enkel alle zijne vermogens in. Wanneer nu God ons voedt en verzorgt, en onze zinnen en harten duizenderleie genoegens ſchenkt —— wat bedoelt Hij dan met dit alles? Hij zegt niet enkel door woorden: „geeft mij uw hart!" maar roept dit door alles, wat de aarde voordbrengt, aan ieder gevoelig

voelig mensch toe; en waarlijk, daar Hij hier niet enkel door woorden, maar ſtilzwijgend door zijne werken *ſpreekt*, moet zulks onze harten nog zo veel te *ſterker* roeren. O! hoe goedertieren, hoe menschlievend, hoe vaderlijk handelt GOD! Hij wil niet ſlechts gevreesd, geëerd en gehoorzaamd zijn; maar wil, dat wij Hem *zullen* liefhebben, gelijk zulks ook het verlangen is van ieder' rechtſchapen ſterveling. Geeft hem dan toch, o mensch! uw hart, daar Hij 'er zich zo ernſtig aan laat gelegen liggen! Laat uw oog ſteeds op Hem gevestigd, uw hart ſteeds aan *Hem gehecht zijn*, en *ſpan* alle uwe *krachten* in, om *Hem* in alles te behaagen; niet uit vrees voor zijne macht, maar uit een beſef van zijne goedheid! Wanneer een mensch uit louter liefde alles voor U doet, hoe zeer grieft het U dan, zodra gij gevoelt, dat gij hem niet kunt beminnen! *Is echter uw hart aan* geen ander gehecht, en verdient hij nogthands uwe liefde, dan zult gij hem ook zekerlijk liefhebben: en zoudt gij dan den beminnenswaardigſten in Hemel en op Aarde niet beminnen, wanneer gij zoo leevendig gevoelt, dat Hij U het eerſte de volle blijken zijner liefde bewezen heeft!

6.

Eindelijk moet de *bespiegeling* van een' rijken oogst ons *insgelijks* vertrouwen op GOD inboezemen. Hoe zeer moet niet de taal van den *koninglijken* Dichter: „ de rivier GODS is vol „ water (*)"; ons hart roeren, wanneer wij, na eenen vruchtbaaren regen, eenen wijduitgestrekten akker beschouwen! Wie zou toch water genoeg kunnen scheppen, om de millioenen planten te bevogtigen, en voedende sappen genoeg kunnen voordbrengen, om ze allen te doen groeiën! *Wie zou 'er rijk genoeg wezen*, om alle Insekten, Vogelen, Dieren en Menschen te voeden? Wie anders, dan GOD alleen, wiens rijkdom onuitputlijk is, en wiens voorraad geen einde kent; wien het nooit aan iets ontbreekt, schoon het ook alle de Koningen der aarde aan alles mogt mangelen, en die, wanneer alle menschlijke hulp te vergeefsch is, nog in staat is, om ons te helpen. —— Dat wij dan op HEM vertrouwen, schoon ons alles mogt ontbreken; want Hij, die bij droogte zo veele millioenen planten voedt, kan ook voor ons zorgen,

(*) PSALM 65. vers 10.

gen, en datgeen voor ons bereiden, wat wij tot ons geluk behoeven. Hij, die het kleene zaadkorreltje in de aarde, en den tederen halm bij de uitbotting bewaart, kan ook zekerlijk de gezondheid, het leeven en het hart van ons, ja ook van hun bewaaren, die *wij meer*, dan ons zelven *beminnen*. —— En dat God *hiertoe genegen is*; dat Hij belang in ons geluk ſtelt — dit zegt ons de geheele Natuur; dit leert ons alle de heerlijkheid en al de luister, welke zijne vaderlijke goedheid door de ganſche Schepping verſpreid heeft.

Daar God *dus getoond heeft een goedertieren Vader te wezen*, laten wij dan ook ons als zijne braave Kinderen gedragen, en zijne liefde met eene oprechte wederliefde beandwoorden! Laten wij zijne bevelen getrouwlijk opvolgen, en door ons ganſche gedrag de leevendigſte blijken van vuurige *dankbaarheid geven*, ten einde ons langs dien *weg* van *zijne* voordduurende gunst in dit leeven te verzekeren, en eenmaal in de gewesten van nimmereïndend geluk dat loon te erlangen, welk Hij aldaar voor zijne Kinderen bereid heeft.

VI.

VI.

VRIJMOEDIGE BESCHOUWING VAN DEN DOOD, BIJ EENEN LAATEN HERFST.

1.

De geheele Natuur kondigt thands dood en vernietiging aan. Deze verwelkte bladeren, die zich onlangs aan de boomen bewogen, en thands bijna overäl door ons met den voet vertreden worden; dit vaale kleed der beemden; deze on-

aangenaame lugt, welke wij inädemen —— alles roept ons toe: het is gedaan met de aarde; haare voordbrengende, *bezielende* kracht is niet meer! Zelfs ſchijnt de *Zon* niet meer te wezen, 't geen zij te vooren was: *ook zij* ſchijnt langzaam naar den weg van alle *planten te hellen.* —— Indedaad, 'er is geen gevoelig mensch onder ons, die thands niet dikwijls, zelfs zijnes ondanks, door dit denkbeeld getroffen wordt, of die de gedachten des doods niet meer, dan anders, voor den geest zweeft, naardien hij alles, wat hem omringt, ziet ſterven. Wie zoude niet, die eens in een groot *ziekenhuis* rondwandelde, waar elke minuut één ſterft, en honderden met den dood worſtelen; waar allen hun ſterfuur naderen; waar hij niets dan het gekerm van kranken, dan het zugten van ſtervenden hoorde, en niets dan een doodelijke lugt inademde. —— wie zou niet bij zulk een ſchouwſpel ten ſterkſten geroerd worden door het denkbeeld: „ dezen zijn vleesch van mijnen vleeſche. Zij ſterven, en ik moet ook eenmaal, even als zij, tot de aarde wederkeeren, uit welke ik ben genomen!" En het is indedaad, ten minſten, eene dergelijke gewaarwording, welke wij gevoelen, wanneer wij ons thands

thands naar buiten begeven. *Zien* wij hier of daar nog een half groen blad; het worſtelt met den dood. *Heeft men al een helder uur*, een' ſchoonen *dag*; zulks is toch niets anders, dan het *opgeklaard* oog van ſtervenden: oogenblikken zeker, die heerlijk voor ieder hart zijn, 't welk 'er een nuttig gebruik van weet te maaken; doch die tevens onze traanen doen vloeiën, wanneer wij bedenken, dat zij mooglijk de laatſten van ons leeven zijn. Zelfs ſchijnt de Natuur ons optewekken, om menigmaal aan onzen *dood te denken; terwijl* ieder Herfst ons ſchijnt te *willen zeggen*: „*gij moet, ô mensch! tot* de aarde wederkeeren, uit welke gij genomen zijt." —— Laten wij dan in deze onze beſchouwing de wenken der Natuure volgen, want GOD ſpreekt ook door haar tot ons harte! Laten wij niet *uit* eene *al te* verregaande aandoenlijkheid het oog van een *beeldtenis afwenden*, welk zich telkens in eene verſchriklijker gedaante aan ons zal vertoonen, hoe minder wij 'er ons aan gewennen; maar laten wij ons in dezen als mannen gedragen, en, zo mooglijk, *opſpooren*, *wat de dood zij*.

2.

Er is in den dood —— dit kan niet ontkend worden —— voor den mensch iets verſchriklijks, en dikwijls iets ontzettendst; en men trekt de zaak blijkbaar te ver, of maakt *zich aan geestdrijverij en geveinsdheid* ſchuldig, wanneer men van *het* uur des doods als van een heerlijk oogenblik ſpreekt, daar de bloote menschlijke natuur 'er zich tegen verzet. Ik zag veele, zeer veele menſchen ſterven, en menig een, zo als men het noemt, met eene *verwonderlijke* bedaardheid en *vrolijkheid den adem uitblazen; maar* niet één ſtierf, zonder dat een onnoembaar ontzettend gevoel, in het oogenblik des doods, eene koude rilling door alle mijne leden verſpreidde. God! de mensch wordt zo geheel anders in den dood, dan *wij* hem te vooren zagen. Dit vuurig, beweeglijk oog, *het middenpunt van alle* de vrolijkheid eens menſche, ſtaat open, ſtaart en ziet niet meer; terwijl het oor doof is voor de tederſte ſtem der liefde. De mond beweegt zich en *wil zich* niet bewegen; ſchijnt te ſpreken, en brengt niet één *woord* voord. Het aangezicht, waaruit men anders zooveel van de aandoeningen der ziel konde opmaaken, is geheel

ver-

verſtijfd. De hand is geene hand, het gezicht geen gezicht —— de mensch is geen mensch meer; ten minſten *voor onze uiterlijke zinnen*; want voor het gevoel van het oogenblik is hij het ſlechts *in zoover*, als wij met ſmart ontwaaren *'t geen hij was*, en naar zijn voorig wezen *zoeken*, zonder het meer te vinden. En, ſchoon wij ons al in dat oogenblik ten ſterkſten mogten overtuigd houden, dat alleen zijn bekleedzel ſterft, kunnen wij echter hetzelve niet aanſtonds van datgeen afscheiden, welk het bedekt, en 't geen wij alleen in dit bekleedzel kennen. De geheele *mensch ſterft, naar onze zinlijke* gewaarwordingen, wanneer zijn *ligchaam ſterft*.

3.

Het zoude, waarlijk, een armhartige troost *voor zich zelven en anderen zijn*, alleen te weten, dat ons leeven zal voordduuren. Waartoe dan toch dezen verſchriklijken ſchok, die ons geheele wezen met eene volſlagen vernietiging dreigt? Zal ons leeven alleen voordduuren, wanneer wij gelukkig zijn? Waarom blijven wij dan maar niet voordleeven? Waarom worden wij in den vernielenden ſtroom ter aarde nederge-

ſtort, wanneer wij het hier zoo goed hebben, als aan de andere zijde des grafs? En zal ons leeven *zelfs voortduuren*, wanneer wij rampzalig zijn? Waarom houden wij dan niet liever geheel op te leeven? Waarom moeten wij dan met zwaare ziekten en hevige pijnen worſtelen, wanneer onze elende verlengd wordt? *Of waarom moeten wij op nieuw ter onſterflijkheid geboren worden, zo onze ſmarten toch geen einde nemen?* —— Indedaad, de enkele bewustheid, dat wij een leeven na dit leeven te wachten hebben, is niet in ſtaat, om ons de vrees voor den dood *geheel te benemen.*

4.

Veel gemaklijker valt het te begrijpen, dat de dood door het *vooruitzicht op rust*, immers voor verſcheiden menſchen, aangenaam moet worden. De gelukkige, wel is waar, heeft daarvan geen gevoel, en kan het ook niet hebben; maar de ongelukkige bezeft dit zo veel te leevendiger. O! gelooft vrij, dat het reeds veel is, wanneer men jaaren lang door menſchen onderdrukt werd, het vooruitzicht

zicht te hebben, van niet meer te kunnen onderdrukt worden! Wanneer men jaaren agtereen een zieklijk *ligchaam* met zich heeft omgedragen, dan is *het* aangenaam, den tijd vooruit te zien, waarop alle ſmarten een einde zullen nemen. Wanneer men eens zijn geheele leeven in armoede moet doorbrengen, of zijne beete broods in het zweet zijns aanſchijns eten; wanneer men elke week voor het onderhoud van de zijnen moet bezorgd zijn, dan is het een blijde troost voor ons, te weten, dat wij toch eenmaal van al onzen arbeid zullen rusten! *Niet meer te lijden*, is reeds eene ſoort van zaligheid voor hun, die langen tijd geleden hebben, en geene ſmarten meer te gevoelen, is reeds voor dezulken, die bij aanhoudenheid met dezelven moesten worstelen, eene vreugde, welke zij alleen kennen. Ach! de rampzalige, die geene grooter verwachting heeft, wenscht naar een leeven, waar zelfs maar de traanen van zijne oogen worden afgewist.

5.

Dan, de dood is voor hem, die de Natuur en zijne eigen geſteldheid met een opmerkzaam

oog beſchouwt, niet ſlechts een overgang tot een ander, maar ook tot een beter, meer verheven leeven —— een *Winter*, die de heerlijke Lente vooraf gaat, welke voor de menſchen eenmaal zal aanbreken —— eene *aflegging* van het uitwendige, ſtoflijke bekleedzel, *waarin* veel verborgen was, en 't geen ons tot minder *bewooners* der aarde maakte. Dit bekleedzel is dikwijls ſchoon en bekoorlijk; het is vol kenmerken van ons inwendig weezen, en hij, die door hetzelve den inwendigen mensch beſchouwt, mist het ongaarne. Ondertusſchen is het altijd een *bekleedzel*, een *ſluiër* over *'s menſchen eigenlijke gedaante*; en *wie zal* denzelven misſen, wanneer men het volle gelaat zien kan?

Zoveel voortreflijker, als het Kind, naa zijne geboorte, is geworden, dan het te vooren was, naamlijk een eigen, voor zich zelven beſtaand weezen —— *zoveel voortreflijker wordt ook* de mensch, wanneer *hij*, door den dood, tot het ander, beter leeven wordt herboren. Zoveel beter als de koornhalm dan het graankorreltje zelf is, waaruit hij opwaards groeit, zo veel te verhevener is ook de mensch, die verrijst, dan hij, die in de aarde begraven wordt.

Waarlijk, het meer verheven leeven, waar-

toe

toe wij alleen door den dood kunnen herboren worden, is het ſterven waardig; het is in den eigenlijkſten zin een verhevener leeven —— een leeven, waarbij men ons tegenwoordige niets meer dan dood kan noemen. Ademen is toch nog geen leeven, en een nutteloos leeven, zonder de minſte vreugde, is een langzaame, onophoudelijke dood. Wat is waarlijk te leeven anders, dan vermogens te bezitten, om te werken; een hart en vrijheid te hebben, om te genieten; van alle kanten gevoerd te worden, waar men voor aandoening vatbaar is, en dat wel op zulk eene wijze, dat ieder vezeltje van ons weezen zich vrij en onbelemmerd in die zagte overeenſtemming beweegt, naar welke God de menschlijke natuur heeft ingericht? Wat anders, dan te beminnen en bemind te worden; uit liefde te geven en te ontvangen; te werken en op zich te laten werken, en van alle kanten onbelemmerd aan alles gehecht te zijn, waarop wij in de Schepping de meeste betrekking hebben? Tot zulk een leeven nu wordt de mensch door den dood herboren. Hij klimt door denzelven op tot hooger kracht, tot eene vrijer werkzaamheid, en ſnelt naar het oord der hartlijkſte vereeniging, om aldaar in ongeſtoorde liefde eeu-

wig te leeven, en haare zalige genoegens onafgebroken te genieten. Wanneer de mensch ſterft, dan berst de *ruuwe* bast, waarin zijn geestlijk deel moest groeiën, en de rijpe vrucht, om welker wil de boom, ſtam, bladeren en bast gevormd werden, komt ten *voorſchijn*. Wanneer de mensch ſterft, dan verandert *de rups*, *welke* voor een bloot dierlijk genot gevormd, en aan de bekrompen neiging, om zich in ſtand te houden, dienstbaar was, om zo te ſpreken, van gedaante, en 'er komt een edeler ſchepzel ten voorſchijn, 't geen van den nektar-daauw des hemels *leeft*, en *door de meer godlijke neiging der liefde beſtuurd wordt*. O! wie zoude de grove rupſenhuid betreuren, wanneer men de heerlijke kapél aanſchouwt! En wie zou den bast niet gaarne willen derven, wanneer men de vrucht kent, welke van onder denzelven voordkomt!

6.

De dood vertoont zich wel niet aan ons op deze wijze; maar de Natuur leert ons denzelven als dusdanig kennen, wanneer wij haar met een opmerkzaam oog beſchouwen. Elke plant en ieder dier bereikt zijne beſtemming, en beiden

wor-

worden zij datgeen, wat zij kunnen en moeten worden. Wij zien de plant uitſpruiten, bloeiën, vrucht dragen en *zaad ſchieten*, en dit is ook alles, wat zij *kan* en zal doen —— alles, waartoe zij *beſtemd* is. Het dier brengt zijnen wisſen *beſtuurer* mede op de waereld, naamlijk *die* heimlijke aandrift, (welke wij *inſtinct* noemen) door welke het geleid, voordgedreven, teruggehouden, en geleerd wordt, datgeen te verrichten, wat het moet verrichten. Alle zijne dierlijke vermogens worden op aarde ontwikkeld, en het heeft geene neiging, noch verlangen, om *iets anders te zijn*, dan 't geen het is, of om iets anders te genieten, dan 't geen het geniet. De mensch alleen bereikt hier in verre na die volkomenheid niet, welke hij konde bereiken, en waartoe hij niet zelden den ſmartlijkſten aandrang gevoelt. Zelfs zou de diepdenkendſte veel verder kunnen zien, dan hij ziet, en de ſterkſte meer kunnen verrichten, dan hij nu kan doen; terwijl de meest beminnende en meest geliefd wordende mensch naar een vrijer oord, naar eene gezegender lugtſtreek voor zijn hart verlangt. En wordt nu deze ontelbaare menigte menſchen —— die millioenen, welken zich ter verkrijging van hun onderhoud moeten af-

sloo-

slooven; die leeven, om te eten, en eten, om te leeven: die millioenen, welke de zotste gevoelens voor *godlijke waarheden* houden; de zaaden van menschlijkheid en liefde door ongebondenheid en baatzucht verstikken, en elke braave en godvruchtige neiging door roekeloosheid onderdrukken —— —— worden deze menschen op deze waereld alles, wat zij hier kunnen worden? Wordt elke neiging gaande gemaakt en ontwikkeld, en elke behoefte bevreedigd? Bezit ieder hart het voorwerp, waarvoor het gevormd werd? Konde niemand meer worden, dan *hij hier gewoonlijk wordt? Of* heeft GOD *juist* bij de menschen van zijn doel afgezien? Heeft Hij, die steenen en planten, wormen en dieren tot hunne bestemming voert, den mensch halver wege laten steken, en konde of wilde Hij hem, die meer, dan dit alles is, het *doel zijner schepping niet doen bereiken?* De Meester volbragt zijn dagelijks werk; en liet Hij dan zijn meesterstuk onvoltooid, zonder dat iemand wist, wat Hij daarmede voor had? —— Dit zal toch geen mensch van een gezond verstand durven denken? —— *Ziet* slechts, hoe zich alles in de Natuur ontwikkelt, zuivert en verëdelt! —— Hoe de doode aarddeelen tot

sap

op voor de planten; de ſappen der planten tot kragten voor dieren, en dezen wederom hierop tot werktuigen voor eenen *menschlijken* geest bevorderd worden! —— Het ſtofdeel ſterft als ſtofdeel, wanneer het in plantenſap verandert, en dit *houdt* op plantenſap te wezen, zodra het *een* dierlijk ligchaam voedt; terwijl het dier niet langer een dier is, wanneer zijne ſappen in een menschlijk ligchaam overgaan. Hieruit ziet men nu aanſtonds, waarom het ſtofdeel, de plant en het dier ſterven: hun weezen wordt vòor een verhevener leeven, waartoe het oude werktuig niet meer *dienen kon*, gezuiverd. Maar, wat wordt 'er nu van den mensch, wanneer *hij* ſterft? Moet hij terug keeren en wederom plant of ſtof worden? Verhief GOD hem tot den rang van een redelijk weezen, om wêer tot eenen aardklomp vernederd te worden? Elke plant, ieder dier, 't geen niets van verëdeling weet, wordt verëdeld; maar de mensch, die dikwijls naar verëdeling, als naar eene beete broods, verlangt, — niet? — Neen: zo ongelijk met zich zelven, zoo eigenzinnig handelt GOD niet! —— Het graan in de aarde en de rups in de pop, leeren ons, wat de dood is, en wat de Oirſprong van ons weezen met denzelven bedoelt.

7.

7.

Het *lijdt geenen twijfel*, of *zulk* eene beschouwing van den dood *moet voor* ons de hoogste nuttigheid hebben, en ons een leevendig gevoel van 's menschen *voortreflijkheid* inboezemen. Hoe *zal hij*, die den dood met *zulk een oog* beschouwt, de dingen dezer aarde eerst naar hunne regte *waarde leeren* schatten! Hoe veel zal hij als niets beduidend aanmerken, van 't geen hij voorheen voor gewichtig hield, en hoe veel van 't geen hij te vooren *weinig* waardeerde, zal alsdan *bij hem van het hoogste belang worden gereekend!* Hoe ernstig zal hij 'er naar vraagen, of iets al of niet duurt; of hij iets van hier zal kunnen medenemen, of in deze waereld moeten agterlaten! Hoe veel nietiger zal alles voor hem worden, 't geen slechts tot den dood duurt *en dan ophoudt! En hoe veel waardiger* zal elke genieting en bezitting van datgeen voor hem wezen, waarvan de dood zelfs hem niet kan berooven! Immers zoude die man dwaas handelen, die zijn geld aan zomergewassen verkwistte, welken in den Winter niet goed blijven; die zich op de reis aan het een of ander vermaak overgaf, en daarbij de genoegens vergat, *welken*

zijn

zijn Vaderland opleeveren: maar nog tienmaal dwaazer zoude het gedrag van hem wezen, die alleen voor de dingen *dezer waereld* leefde. —— Rijkdom, aardſche grootheid en ſchielijk voorbijgaande *wellust* zijn voor den verſtandigen, die *wel weet*, dat hij dit alles toch aan deze zijde van het graf moet *agterlaten*, van minder waarde; maar de vreugde der vriendſchap en der liefde, *de vrolijke bewustheid* van iets goeds verricht en de ellende der ongelukkigen verzagt te hebben, wordt bij hem veel waardiger en heiliger, naardien hij dezelve in de ander *waereld met zich neemt*, waar zulk eene vreugd den eigenlijken grond vindt, waarin zij kan groeiën en tot zegen gedijën.

8.

Hij, die op deze wijze den dood beſchouwt, leert zich zelven hooger waardeeren, en zeer veele geneigdheden, welker doel hij voorheen niet bezefte, in zich zelven en anderen kennen. Hij gevoelt een zeker verlangen naar vrijheid; eenen aandrang, om anderen te helpen; om te werken en *allerleije* goede dienſten te bewijzen: zijne ziel haakt naar liefde, naar zuiverheid,

naar

naar hemelſche wellust; en op deze aarde vindt hij niet één voorwerp, welk dit zijn verlangen kan bevreedigen. *Hij kan hier in geenen deele zoo werken, noch dien bijſtand en die goede dienſten aan anderen bewijzen* —— hij kan hier niet zoo vrij, niet zoo *zuiver* worden, noch zoo hartlijk beminnen, of *zulk eene zuivere wederliefde* ontvangen, als hij wel wenscht. Wist *hij* niets van den dood noch van deszelfs doel —— hij dacht gewisſelijk, dat hem dit hart met dat uitgeſtrekt verlangen tot zijn ongeluk geſchonken ware; ja, hij zoude het welligt *geheelenal trachten te ſmooren. Naardien hij dikwijls daar geene hulp kan bewijzen*, waar hij wil, en hem dit ſmartlijk valt en droefgeestig maakt —— zo als dit menigwerf het geval is van den besten mensch op aarde —— onderdrukt hij zijne liefde, om zijn weezen in *evenwicht te brengen.* —— *Hij haat* en vernietigt *zelfs het beste, het godlijkſte*, dat hij bezit; maar hoe veel ruimer wordt zijn hart, zodra hij geleerd heeft, wat de dood is. Nu eerbiedigt hij alles als ſchatten, die voor den Hemel *zijn*; als onrijpe vruchten, welke in de ander waereld eerst haare volle rijpheid erlangen, maar ook *zoveel* te menigvuldiger en

heer-

heerlijker zullen zijn. Zoo zeker, denkt hij, als ik een wezenlijk verlangen naar iets gevoele, zoo zeker zal het ook bevreedigd worden. Zoo zeker, *als ik wensche*, om te werken en anderen bijtestaan, zoo zeker zal ik zulks ook eenmaal *kunnen* verrichten. GOD schiep niets te vergeefsch, en dus ook niet mijn hart, en 't geen 'er in ligt. Thands ben ik nog minderjaarig; doch ik zal den tijd mijner meerderjaarigheid afwachten, en dan zal mijn weezen uit één deel bestaan; dan zal ik bezitten, waarnaar ik hier te vergeefsch streefde, en zoo volmaakt zijn, als ik immer kan wenschen.

9.

Wanneer men den dood met zulk een oog beschouwt, dan gevoelt men ongetwijfeld de *noodzaaklijkheid*, om iets aangaande de onzichtbaare waereld te weten; om te weten, wat aldaar in aanmerking komt; wat men 'er zijn moet, en wat men 'er te wachten heeft. —— Maar, wat zeg ik? Hiertoe is zulk eene beschouwing der Natuur niet eens noodig: men behoeft alleen te weten, dat wij sterven, en mooglijk een ander leeven te wachten hebben;

en ieder bericht, *welk* wij aangaande dat leeven ontvangen, zal ons ten hoogften aangenaam zijn. *Wanneer wij* weten, dat *wij* nooit in een *zeker* vreemd *land zullen* komen, dan kan het ons onverfchillig *wezen*, hoe het aldaar uitziet; door welke wetten *deszelfs* bewooners beftuurd worden, en welke vrijheden *zij* genieten; maar, wanneer ik weet, dat ik zelf derwaards *zal* reizen en aldaar blijven, dan ben ik 'er hem dankbaar voor, die, uit *dit land* komende, mij iets geloofwaardigs aangaande hetzelve weet te zeggen; en even zoo zouden wij zekerlijk den zodanigen onzen *dank* betuigen, *die* ons iets *geloofwaardigs van de onzichtbaare waereld* mededeelde, welke wij nimmer zagen; van welke wij nooit iets bepaalds weten, en die echter voor ons van zooveel belang is. O! dat 'er iemand ware, van wien wij met zekerheid wisten, dat *hij* deze *waereld gezien had* en kende, en die ons *verhaalde*, *hoe het aldaar gefteld* is; welke verheven *kundigheden* 'er in aanmerking zullen komen, en wat wij in dezelve te wachten hebben (*).

10.

(*) Verder kan ik hier niet gaan, daar ik alleen de Natuur ten grondflage mijner befpiegelingen gelegd heb. 'T geen

10.

Eindelijk kan zulk eene beſchouwing van den dood ons dan *tot troost verſtrekken*, wanneer 'er anders geen meer is te vinden. Wanneer alles door eene *dikke* duisternis rondom ons bedekt *wordt*, zien wij ons, bij zulk eene beſpiegeling, door eene heldere *lichtſtraal* omgeven. Wij mogen al of niet aan den dood denken —— *hij zal* gewisſelijk eenmaal komen. Al hebben wij veele jaaren met de Geliefden van ons hart in de zuiverſte overeenſtemming van neigingen, en het genot der reinſte genoegens geleefd —— *de dag, het uur zal* echter eenmaal aanbreken, waarop de dood hen van onze zijde zal wegrukken; de tijd zal eenmaal komen, waarop hunne oogen ons niet meer zien, hunne ooren ons niet meer hooren, en hunne *harten* onze liefde niet meer ontwaaren zullen. Het *is* eene *ontzettende* gedachte, welke *ik* geloof, dat de menschlijke natuur niet kan dragen, den beminden van zijn hart, zonder hoop te verliezen

geen ik echter zeide, is, mijns bedunkens, een zuivre, verſtaanbaare wensch, naar welks vervulling ieder mensch verlangt, die iets meer dan een dier is.

liezen —— hem te zien ſterven, en te denken, dat dit voor altijd, voor eeuwig is! Dan, hier vinden wij eenigen *troost* in het blijde vooruitzicht, dat wij hem *zullen wederzien* en *wedervinden*; dat hij ons, daar de liefde eeuwig is, gelijk GOD, van wien zij afdaalt, *in de andere waereld zal liefhebben, zo als hij ons in deze* heeft liefgehad, en dat onze harten aldaar, even als hier, één zullen zijn. Was nu de beminde van ons hart braaf en deugdzaam; welk een krachtige aanſpooring moet het dan voor ons wezen, om hem in braafheid en deugd te evenaaren; al ware het ook alleen, om ook aldaar aantelanden, *waar hij is, en eeuwig te leeven, waar hij leeft.*

Laten wij dan als verſtandigen handelen, en de oogen niet afwenden van een bitter geneesmiddel, welk ons ten leeven moet herſtellen! Laten *wij den dood uit zijn rechte oogpunt* beſchouwen, en leeren, *dat hij een heilzaam ſlaapmiddel is*, onder *welks werking* de natuur haare krachten verzaamelt, en de ſluimerende kranke herſtelt!

Ik eindig deze mijne beſchouwing met de volgende bemoedigende taal van HERDER: „ tracht deze aarde vergenoegt te verlaten, en

„ ze-

,, zegen haar als het verblijf, waarin gij als
,, een Kind der *onſterflijkheid* ſpeeldet, en als
,, de ſchool, in *welke* gij, door vreugde en
,, ſmart, tot eenen manlijken ouderdom werd
,, opgevoed. Daar gij 'er verder geen recht op
,, hebt, zo min als zij op U, zoo zet, met den
,, hoed der vrijheid gekroond, en den *gordel*
,, des hemels omhangen, uwen wandelſtaf blij-
,, moedig voord!" . . .

VII.

OVER HET GEBRUIK VAN DEN MORGEN,

BIJ EENEN STILLEN

MORGENSTOND.

1.

Men ſtaat verbaasd, wanneer men overweegt, hoeveel God aan den mensch ter zijner onderrichting, herinnering en opwekking; hoeveel Hij hem tot zijn gebruik en genoegen geſchonken heeft. Nog hooger echter rijst onze verbaasdheid, wanneer men bedenkt, hoe weinig gebruik 'er de mensch van maakt; hoe zelden

den hij 'er acht op ſlaat, en hoeveel hij geheel vergeet, als of hij het niet bezit; terwijl het wel het meest in *het oog valt*, *hoe* aanmerkelijk wij veranderen, hoe veel wijzer en gelukkiger wij worden, wanneer wij gebruik maaken van 't geen, waarmede GOD ons allen, zonder onderſcheid, gezeegend heeft. Het beste is juist het naaſte bij ons, is ons het meeste gewoon; en juist hierop geven wij geen acht, omdat het nabij ons is en wij 'er aan gewoon zijn. Wij hebben licht en lugt, oog en oor, middel en werktuig, om de zichtbaare waereld, welke ons omringt, te genieten. *Hierdoor wordt ons duizenderleie* geopenbaard; daardoor worden wij op duizenderleie wijze onderwezen —— met één woord, de mensch word eerst *mensch* door oog en oor, door licht en lugt (*). Hoe zelden denken wij 'er echter aan, dat wij zulks bezitten! Wanneer gevoelen wij onze harten van de vuurigſte dankbaarheid gloeien jegens HEM, die licht en lugt ſchiep?

(*) „ Vooronderſtel zegt F. FINK, in de *Teutſche Merkur* van September 1789. „ dat de lugt eens het vermogen verloor, om toonen voordtebrengen, dan zouden 'er naauwlijks dertig jaaren noodig zijn, om ons „ minder dan honden te maaken."

ſchiep? Of wanneer zweeven de duizende genoegens, welken dezen ons verſchaffen, leevendig voor onzen geest? —— Indedaad, men zoude geen gering werk verrichten, indien men de menſchen op datgeen opmerkzaam deed worden, welk het naaſte bij hen is, en *waaraan zij het meeste gewoon zijn*; of wanneer men hun een *behoorlijk* gebruik leerde maaken van de heerlijke tooneelen, welken de Natuur dagelijks aan ons oog vertoont. —— Wij hebben toch immers allen —— ten minſten veelen —— eenen morgenſtond in eenzaamheid beſchouwt, en 'er voordeel uit *getrokken. Welk eene ſtaatige ſtilte; welk een verlangen der* Natuur; *welk* eene voorbereiding; welk eene aanmoediging tot Godsdienst! Welke bekoorlijkheden vertoont ons de morgenſtond! Hoe nieuw zijn dezelven iederen dag! —— Elke morgen is *éénig in zijne* ſoort. —— En, ach! *wij verſlapen en verdroomen* denzelven zoo *dikwijls*, en *denken* 'er naauwlijks aan, dat 'er een morgenſtond is. Wij waardeeren een geſchenk van GOD, zoo groot, als 'er geen is; een ſchouwſpel, 't geen ons alleen GOD kan vertoonen, dikwerf zoo gering, dat al het overige ons waardiger ſchijnt te wezen, dan dit. O! mogten ons de volgende *overdenkin-*

kingen over de waarde, het gebruik en het nut van den morgen opmerkzaam maaken! Ieder dag is eene schilderij *van ons leeven*; *elk tijdperk* van denzelven wijst ons op een tijdperk des leevens, en iederen dag kunnen wij onzen leevenstijd *nuttig* leeren besteeden. —— De indruk, *dien* de morgenstond op ons maakt, is bij uitstek leerzaam en weldaadig.

2.

Wanneer ik van den indruk spreke, dien de *morgenstond op onze harten maakt*, dan denk ik niet aan alle die ruuwe, gevoellooze menschen, die van het gewoel der waereld dronken zijn, en wil niet zeggen, dat de morgen op hun allen dien invloed zal hebben. Trouwens, wat *zoude toch op* de zodanigen eenigen indruk kunnen maaken? Ja, hoe weinig menschlijk gevoel zoude 'er wezen, wanneer alleen datgeen als zodanig moest worden aangemerkt, welk ook bij hen plaats heeft? Ook wil ik niet beweeren, dat de mensch iederen morgen voor zulk een gevoel vatbaar zij; want rampen, onmaatigheid, ongesteldheid van ligchaam en ziel, en veele andere omstandigheden, kunnen ons daarvoor ongeschikt

maaken, zodat wij ongevoelig zijn voor het genot van den morgen en voor alles: maar wanneer de mensch *naar ziel en ligchaam* wel gesteld is; wanneer de *involging* van zinnelijke neigingen hem nog niet geheel *verzwakt*, of zijne zintuigen stomp gemaakt heeft, en *hij stil* en eenzaam, al *wakende*, eenen morgenstond *verbeidt*, dan gevoelt hij zekerlijk den indruk, dien ieder morgen op elk *welgesteld* menschlijk hart moet maaken.

3.

De stilte, welke ons des morgens omringt, is ten hoogsten weldaadig. Het is geene stilte, uit vermoeidheid voordspruitende, maar eene stilte, welke uit een geduldig verlangen voordvloeit. Het is eene statige stilte, welke den aanbrekenden *dag heimlijk bespiedt. Het is, als of* de geheele Schepping *zich* verzaamelt, om haaren Schepper te aanbidden; en ook de ziel van den mensch is nu stil en bedaard. Elke drift slaapt nog, wanneer hij ontwaakt; althands ontwaart hij een meer bedaard, een zagter gevoel, en beschouwt met eene stille gerustheid den zegen, dien hij reeds geniet, en dien hij *verder*

heeft

heeft te wachten. Zo hij al door het gewoel van den dag zijnen GOD mog verloren hebben, vindt hij Hem *echter des morgens* weder; en zo het bezef van GODS liefde al eens bij hem mogt verdweenen zijn, keert hetzelve echter, *geduurende deze stilte*, weder in zijn hart terug. De mensch is tot zich zelven gekomen; en nu kan hij toch den liefderijken Schepper en Vader van alles, die zich in en buiten hem overal geopenbaard heeft, niet over het hoofd zien. Het water is stil geworden, en nu spiegelt zich de zon weder in hetzelve in al haaren luister.

4.

Mooglijk is dit wel de reden, waarom onze denkbeelden des morgens het minst beneeveld, en het meest met de waarheid overeenkomstig zijn. 'T geen wij dagen agterëen in een verkeerd licht beschouwden, zien wij thands uit een regt oogpunt. Schoon wij ons langen tijd beleedigd mogten reekenen, houdt de beleediging echter bij eene stille bespiegeling van eenen morgen op. Dikwijls lasteren wij deze of gene menschen, en bij eenen morgenstond zien wij, wie en wat wij zijn; en menigwerf waanen wij volkomen gelijk te hebben,

ben, en eene ſtille overdenking van den morgen doet ons zien, dat wij het grootſte ongelijk hadden. —— *Het geen het meeste verward is*, ontwikkelt zich aldan; de *dikſte duiſternis* wordt helder, en de mensch vindt *niet zelden* in den morgen datgeen, waar *hij* lang *na gezogt* heeft, wanneer *hij* 'er ſlechts zonder ingeſpannenheid van geest naar zoekt. En — o! waar vind ik een gepast woord, om het ſterk vertrouwen uitedrukken, welk de morgen ons dikwijls inboezemt, wanneer wij met een kinderlijk oog beſchouwen, wat GOD voor ons *menſchen* was, en wat Hij *voor hun*, *ja voor de geheele Schepping nog ieder dag is*. De morgen is de kindsheid van den dag. Alles vertoont zich als nieuw; alles treft en roert ons, als of wij het voor de eerſtemaal zagen. De indruk der dingen is versch en ons gevoel en hart zijn als herboren.

5.

Natuurlijker wijze is 'er des morgens meer éénheid in ons: alle onze vermogens werken éénſtemmiger te zaamen, en wij bezitten meer kracht. Des morgens kunnen wij zekerlijk de

ge-

gewichtigste bezigheden verrichten; de moeilijksten ter uitvoer brengen, en de grootste zwaarigheden overwinnen; terwijl wij ongetwijfeld alsdan datgeen *zullen werkstellig* maaken, waartoe overeenstemming van verstand en hart, en eene *volmaakte* overeenkomst van ons gansche *weezen* vereischt wordt. Ieder mensch is des morgens nader aan de volmaaktheid, dan het overige gedeelte van den *dag. Wij* worden *door* den *slaap*, even als door den dood, wedergeboren tot eene grooter werzaamheid, tot eene meer verheven genieting.

6.

Ondertusschen heeft de mensch alleen dan een waar gevoel van den morgen, wanneer hij denzelven in eenzaamheid, in de ruime lugt *beschouwt. Hier* wordt hij in de oirspronglijke waereld *geplaatst, waarin* de aarde woest en ledig was; de duisternis den afgrond bedekte, en de geest van God op de wateren zweefde. Hier ziet de mensch, hoe de dingen worden; hij is getuige van eene Schepping rondom zich: Hemel en *Aarde zijn* nog één: alles is met eenen vaalen sluier overdekt! Dan, hoe schoon be-

begint nu het morgenrood in het oosten te daagen! Welk een heerlijk ſchouwſpel! Eene zagte morgenvreugde GODS! Eene voorſpelling van den aanbrekenden dag, wiens licht Hemel en Aarde van een ſcheidt; die aan den mensch water en land, planten en *kruiden*, beemden en bosſchen vertoont, en hem *ten ſterkſten* doet ontwaaren, hoe weldaadig het licht zij! *Eindelijk* treedt nu ook de bruid der Schepping, de heerlijke en alles bezielende Zon, uit haar glansrijk paleis ten voorſchijn, en alles juigcht van vreugde. —— Alles leeft *nu* en beweegt zich: *Vogels en Visſchen*, Dieren van allerleie *ſoort worden door haar herboren*, en nooit *kunnen wij duidlijker* leeren, wat de Schepping zij, dan op zulk eenen morgen! Wanneer zich alles op eenmaal, gelijk in de Lente, in vollen luister aan ons oog vertoont, gaat zulks ons begrip te boven. *Het geheel beſtormt* en overweldigd ons, omdat het te veel is. *Zelfs* onze grootſte dichters moeten, wanneer zij de Lente willen ſchetſen, een gevolg ſchilderen (*). Het oog geraakt verſtrooid; het verward in de koleuren, voorwerpen en gedaanten, en zweeft tus-

(*) KLOPSTOCKS *Frülingsfeier*.

Bl. 110.

Bl. 110.

tusſchen Hemel en Aarde. Bij het aanbreken van den morgen vertoont zich de geheele Schepping in haare zegenrijkſte *gevolgen. Alles* onſtaat *van langzaamer hand, en alles* is echter in verband. Het treft ons hart, zonder ons oog te verblinden. *Ieder tooneel duurt* ſlechts een oogenblik: *het is treffend;* maar *verdwijnt, om voor* een nog treffender plaats te maaken. O! wanneer dit alles ſlechts door woorden wordt afgeſchetst —— *hoe ſlaauw is dan* zulk een ſchilderij in vergelijking van het gezicht der leevende Schepping zelve? En waar vindt men woorden, om het ſchemerend morgenrood en den luister der opgaande *Zon, om het licht en leeven,* om de ſtille vreugd uittedrukken, welke met zulk eene ſterke kracht, en echter zoo zagt, onze geheele natuur doet trillen! Wie zag immer den aanbrekenden morgen, zonder eenen afkeer van elke ſchets te gevoelen, welke hem daarvan gegeven werd, of zonder den man te ontwijken, die 'er hem veel van wilde vertellen. Met ons eigen oog kunnen wij de Schepping het duidlijkſte beſchouwen, en deze beſchouwing zal ſterker op ons hart werken, dan eenige beſchrijving derzelve in ſtaat is, te doen.

7.

Al wie GOD nooit gedankt heeft, moet hem gewisselijk des morgens danken. De zingende Vogel en het dartelend Dier ontwaart een flaauw gevoel van dankbaarheid; en zou dan de mensch van dezelve niet gloeiën? Ons hart wordt van zelve tot HEM opgevoerd, die den morgen schiep. Wij danken hem, eer wij willen, en bidden Hem aan, zonder te weten, dat het aanbidding is. Hij schiep alle de heerlijkheid des Hemels en der Aarde, voor ons oog en hart, thands op nieuw!

Ook in onze stille binnenkamer kan de morgenstond ons tot verëering van en dankbaarheid aan GOD opwekken. Wij gevoelen hier het weldaadige van den slaap; de versche krachten en het vernieuwde leeven, welk door onze aderen stroomt. Wij ontwaaren een zuiverer, een vrijer gevoel; bezitten een meer opgehelderd verstand, eene grooter bedaardheid en eene beter overëenkomst van neigingen, welke wij toch niet ons zelven gaven, maar van GOD ontvingen. Ons oog blijft wel aan het gerust gelaat van een sluimerend Kind hangen; alle de beminden van ons hart zweeven ons wel voor den geest,

geest, terwijl wij ons verbeelden, hoe verkwikt zij thands mede van hun leger oprijzen en welk een nieuw leeven *zij ontwaaren; en dus kunnen* wij ook niet anders dan HEM danken, die ons oog den *plicht* leerde, om zich in den ſlaap te *ſluiten*, en ons en alle de onzen verkwikt en verſterkt heeft.

8.

Dan, laten wij nu ook het oog op ons zelven vestigen: hiertoe noodigt ons de ſtilte van den *morgen met luider ſtemme. Waar ſtaan en wie zijn* wij? Is het *bedaard of onrustig in ons binnenſte?* Zijn wij al of niet te vreden met ons zelven; en waarom? Wat behoorden wij te zijn als menſchen, met zodanige vermogens en bekwaamheden *voorzien*, als wij bezitten? Hoe moeten wij handelen in *die bediening en dien ſtand*, waarin wij ons bevinden? *Wat* waren wij? Wat behoeven onze nooddruftige harten? Waar zoeken wij naar 't geen wij behoeven; en vinden wij dit, waar wij het zogten? —— Deze of dergelijke vragen moeten wij des morgens aan ons zelven doen, en hooren, wat ons hart ons zegt. Het is de ſtem van GOD, welke ons and-

woordt; het is GOD, die ons, als het ware, in 't oor luistert: en nooit hooren wij ſcherper, dan in den ſtillen *morgenſtond*, die alles in ons heeft herboren.

9.

Wijders moeten wij ons mede *bepaalen tot den dag*; tot de bezigheden, welken wij te verrichten hebben; tot de rampen, die wij dragen moeten, en de verloogcheningen, welke op ons wachten. Daar wij immers des morgens kunnen weten en bij ons zelven ontwaaren, *wat ons bij dag zal overkomen, zo moeten wij denzelven* met die bedaardheid beſchouwen, welke GOD ons toch hierom in den morgenſtond geſchonken heeft, en die beſluiten nemen, welken ons dan het beste voorkomen. De morgen is de tijd der opvoeding voor den geheelen dag, en wij zullen goed of kwaad wezen, naar maate wij al of niet een waardig gebruik van dien tijd gemaakt hebben. GODE in heiligheid en deugd gelijkvormig te worden; onze natuurgenooten als beeldtenisſen van GOD te behandelen; 'er op te letten, of wij niet eene daad van zelfverloogchening en liefde verrichten en voor ons zelven en anderen nuttig kunnen zijn, en ons te bevlijtigen

gen, om ons met dankbaarheid te verheugen, wanneer wij zulke gelegenheden aantreffen —— alle deze heilige *voornemens* moeten *wij* des morgens verleevendigen. En o! wanneer wij dit doen; met welk een waardige gemoedsgesteldheid zullen wij alsdan onzen arbeid beginnen; met hoe veel meer liefde en vriendschap zullen wij de menschen behandelen, en hoe veel werkzaamer, zagtmoediger en liefderijker zullen wij wezen! Waarlijk, dus handelende, zullen wij des avonds den morgen zegenen, dien wij zoo nuttig besteed hebben.

10.

Dat wij ons dan niet éénen morgen verslaapen, opdat wij ons niet behoeven te overhaasten, *noch ons* aanstonds te ontrusten, of *ons* onmiddellijk in *het gewoel onzer bezigheden te* begeven; want dezelven *worden* zekerlijk alsdan met geene vreedzaame, of zagte gemoedsgesteldtenis, noch met het bedaardste overleg verricht. Laten wij nimmer den avond tot den *nacht* uitstrekken, en den morgen in luiheid doorbrengen. Dit heet: zijne inkomsten bij voorraad te verteeren; het vermaak te vroeg te genieten, en

het te ontbeeren, wanneer de tijd der genieting daar is. Het is eene ziekte van onzen tijd; mangel aan *opvoeding*, *wijsbegeerte*, *godgeleerdheid* —— met één woord, gebrek aan alles! Ook moeten wij ons nimmer den voorigen dag zoo gedragen, dat de volgende morgen voor ons geheel *vruchtloos zij*. Avond en morgen ſtaan even zeer met elkanderen in verband, als het tegenwoordige en *het toekomende leeven*; en gelijk onze avond is, zoo zal ook onze morgen zijn. Leefden wij des avonds onmaatig, dan zijn wij des morgens zwaarmoedig en verwilderd. Deden wij onrecht, dan zijn wij te onvreden met ons zelven. *Arbeidden wij boven onze krachten*, dan zijn wij des morgens verzwakt; en gelijk wij in de andere waereld berouw zullen hebben over elke zondige gedachte of neiging, welke wij hier koesterden, even zoo zullen wij ook des morgens een *heimlijk verdriet over elke buitenſpoorigheid gevoelen, aan welke wij ons des avonds* ſchuldig maakten.

II.

Laten wij niet aanſtonds aan onze bezigheden beginnen, zo rasch wij ontwaaken; want een arbeids-

arbeidsman kent de beste voorbereiding tot zijn werk niet, zomin als de rijke de reinfte genoegens, wanneer *hij zich* het eerfte uur van den morgen door het een of ander laat ontrooven; terwijl het Meisje onkundig is aangaande het geen haare fchoonheid, in het oog van eenen juisten kenner derzelve, verheft, wanneer zij haar gelaat door een ftil genot van den morgen niet *laat* verëdelen, noch de blos op haare kaaken doet herleeven. Het is eene uitftekende, nooit genoeg erkende weldaad van GOD, dat Hij ons leeven in zoveele kleene afdeelingen *voor ons verdeelde, waardoor* het oude weder nieuw *wordt; het* gewoone *ons* wêer verrascht, en waardoor wij zooveel tijd hebben, om ons te bedenken, onze krachten te herzamelen en tot ons zelven terug te keeren. Ieder morgen is 'er nieuw deel van ons leeven, 't geen ons aanmoedigt, *om het lijden te vergeten*; vervolgens genoegens te ontwaaren; van de paden der zonde terugtekeeren; op nieuw den weg des leevens te beginnen, en andere, beter menfchen te worden. Wij ontvangen driehonderd en vijfenzestigmaal in een jaar eene vernieuwde gefteldheid, om GODS heerlijkheid te aanfchouwen; de groote overeenftemming in de

Schepping optemerken, en de Godlijke liefde te ontwaaren. 't Geen wij heden niet verſtonden, kunnen wij morgen begrijpen, en 't geen ons tien dagen agterëen ongemerkt voorbijſnelde, zullen wij nog op den elfden ontdekken. O! dat wij dan dezen uitmuntenden Godlijken zegen nuttig gebruiken, en ons ieder morgenſtond tot dien grooten dag voorbereiden, waarop wij met alle *onze natuurgenooten* tot een nieuw, nimmerëindend leeven zullen verrijzen.

VIII.

OVER

'sMENSCHEN

BESTEMMING.

WELK eene zonderlinge werking doet de verſchijning van een waarlijk groot en beminlijk Man! Ons hart breidt zich uit, wanneer hij ons nadert: wij wenschen meer te zijn, dan wij zijn; zijn niet langer te vreden over ons zelven, ſedert ons oog hem aanſchouwde, en echter verlangen wij zijn bijzijn altijd te genieten. Hoe nader wij zulk een Man onder het gezicht kunnen krijgen, hoe aangenaamer het ons is; ja

ja, wij zouden 'er bijkans alles aan opofferen, wanneer hij een oog van goedkeuring en liefde op ons vestigde. *Hoe gaarne weten wij, waardoor wij hem kunnen behaagen! Hoe onbeweeglijk* blijven wij op hem ſtaaren; hoe naauwkeurig letten wij op alle *zijne woorden*, en hoe *zorgvuldig* vermijden wij, om iets *onëdels in zijne* tegenwoordigheid te verrichten. Eerbied en *liefde* bezielen ons beurtlings dermaate en ſleepen ons *zoo* geheel *weg*, dat wij nu eens voor hem zouden nedervallen en dan eens hem omhelzen. 't Geen wij in de tegenwoordigheid van *zulk een bij uitſtek* voortreflijk man *ontwaaren, gevoelen niet op het gezicht van eenig* ander *ſchepzel*, zelfs niet, wanneer wij de luisterrijke *Zon*, of de lieflijke Maan aanſchouwen. Met recht wordt de mensch in het boek der Schepping een beeld van GOD genoemd; en, *waarlijk*, wanneer een *groot man ons nadert, dan is het, als of een Engel uit den Hemel tot* ons nederdaald! *Wij ontwaaren* in de menſchen iets Godlijks, en dit wordt in eene menschlijke gedaante aan ons oog vertoont.

2.

2.

De *mensch is*, ongetwijfeld, *een beeld van* God. Of wij nu van zelven, buiten den Bijbel, op dit denkbeeld gekomen zijn, dan of men het ons eerst *heeft* moeten zeggen, dit doet hier niets ter zaake; want daar wij overal blijken van deze gelijkheid aan God ontdekken, komt ons niets natuurlijker voor, dan dit denkbeeld. Ondertusschen hebben wij meestal geen recht gevoel van menschlijke grootheid, omdat wij aan menschlijke gedaanten te zeer gewoon zijn, en ontwaaren *uit* dien hoofde deze grootheid slechts op het zien van *bij uitstek* voortreflijke menschen, en dikwijls alleen dan, wanneer de liefde ons hart vermeesterd heeft. Ook behoort men eene zuivere gemoedsgesteldheid te bezitten, om het Godlijke in iemand te ontdekken; want, al wie in een' mensch Gods beeld wil ontwaaren, moet zelf nog onbedorven van hart zijn; schoon men, zelfs met zulk eene gesteldheid, den mensch uithoofde van het Godlijke, welk in hem doorstraalt, even zeer kan vergeten, als men dikwijls het ligchaam uithoofde van den geest, en woorden uithoofde van den den zin vergeet. O! dat wij allen dit Godlijk gevoel be-

hoorlijk kenden; dat wij een *hartlijk* welgevallen hadden aan de onſchuldige *lagchjes* eens Kinds, en aan den adel, den invloed, de verheven *wijsheid* en *alles* omvattende *liefde* des edelen; dat wij eene reine vreugde over het Godlijke in ons zelven mogten *gevoelen*; daarvoor den *diepſten* eerbied hebben, en *zoover* van trotsheid verwijderd wezen, als het onnozel Kind van zondige wellust, wanneer het zijne Moeder aan de borst toelagcht. *Wanneer* wij in den verſtandigen de wijsheid, in den veelvermogenden de werkende kracht, en in den beminlijken en weldaadigen ſterveling de *liefde* en *goedheid van* God, *die het geluk* van alle *zijne ſchepzelen* bedoelt, zien doorſtraalen; wanneer wij ontwaaren, dat dit ons weezen wegrukt, verheft en ter naarvolging ontvonkt, dan behoeft het geene ontwikkeling.

3.

De mensch is het beeld van God: dit blijkt reeds uit zijne recht opgaande, ten hemel ſtreevende geſtalte, met welks kleenſte deel hij ſlechts de aarde raakt; —— uit zijn gelaat, welk de duidlijke trekken van eerbied en liefde, of van

haat

haat en verachting ten toon ſpreidt; —— uit zijn oog, het middenpunt van zijn gevoel, de zetel van zijn hart en van 't geen 'er in hem omgaat; 't geen met éénen wenk geeft en ontvangt, dreigt en belooft, en liefde en vrees verwekt; —— uit zijn verſtand, waardoor hij den loop der ſterren bereekent; tot in het binnenſte van zooveel harten ziet, en de krachten der weezens afmeet, en tot zijn oogmerk gebruikt; —— uit zijne verbeeldingskracht, welke paalen noch kluisters kent; zich tot den hoogſten Hemel verheft, tot in het harte der aarde *verzinkt*, en dingen zaamenvoegt en ſchept, welken nooit een *menschlijk oog* gezien heeft; en eindelijk —— uit zijn vermogen, om te werken, te régelen, te verfraaijen en te veranderen alles, wat hem omringt. Hoe dikwijls konde men van den grooten Monarch zeggen, 't geen wij in het boek der Schepping van God vinden aangeteekend: „ het land was woest en „ ledig, en hij zeide, dat het water zich aan „ zekere plaatſen verzaamele, opdat men het „ drooge zie; en het geſchiedde alzoo. En hij „ zeide wederom, dat de aarde uitſchiete gras- „ ſcheutkens, kruid en vruchtbaar geboomte; „ en ziet het was alzoo!" —— Hoe dikwijls kon-

konde men op den verſtandigen Vorst de woor-
„ den: het worde licht onder de menſchen, en
„ het werd *licht!*" *toepasſen*; en hoe veelen konden op het einde van iederen dag, ja op den laaten avond huns leevens, wanneer zij al hun verrichte overzagen, zeggen: „ en *ziet*, het was
„ zeer goed!" —— Dit alles, *zekerlijk*, *is ſlechts* in 't kleen, met moeite en in het zweet des aanſchijns *voordgebragt*. —— Een beeldtenis is altijd ſlechts een beeldtenis, en niet *hij*, dien het verbeelden moet, maar zijne trekken zijn kenlijk; terwijl men nu toch beter weet, wie God is, dan men te vooren zonder *menschlijke* gedaante en *menschlijken geest zoude* geweten hebben. Ondertusſchen is 'er niets, 't geen de mensch meer naar een beeld van God doet gelijken, dan *liefde* —— dit godlijk onderpand eener aanſtaande gemeenſchap; het kenmerk der eerſten en *uitverkoornen zijns grooten Rijks!* *Ik zeg liefde; want ik bedoel hier geene zinlijke* begeerte, welke van de waare liefde nog meer onderſcheiden is, dan de eigenbaat eenes dwingelands van de zucht eens braaven landbeſtuurers, die alleen het geluk zijner onderdaanen bedoelt: geene bekrompen, baatzuchtige, uitſluitende neiging, om zinnelijk vermaak te genieten;

ten; maar alleen eene liefde, welke toegeeflijk is; het lijden op zich neemt; blijdschap verwekt, en het hart *reinigt en verëdelt*: eene liefde, welke van *zelve* ontstaat, zich zelve uitstort, en het geluk en ongeluk van anderen gevoelt; alle *gaaven slechts* gebruikt, om anderen te geven, en alle haare poogingen *inspant*, om anderen te verheugen: eene liefde eindelijk, *welke* zorgvuldig alle *gelegenheden* opspoort, om droefheid wegtenemen, en alles in vreugd te verwisselen; welke het lijden zoo blijmoedig op zich neemt, als of *zij* daardoor het grootste genoegen *smaakte*, en *dit* alles niet uit plicht, niet met *verloogchening*; *maar door* eenen onweerstaanbaaren aandrang, verricht. . . . Een mensch, wiens hart van zulk eene liefde gloeit, verdient meer, dan iemand, den naam van een beeld van GOD, en is meer dan een ander, 't geen *hij behoort* te *wezen*.

4.

De uitmuntende openbaaring van GOD aan de menschen leert ons alles, wat ons *kan* geleerd worden: *zij* is de grenspaal voor alle de krachten en vermogens onzer natuure, en bevat

den

den geheelen regel van ons geloof en leeven! Gelijk de *Zon* één in haare soort is, en echter tot *zoo veelerleie* oogmerken dient — om, naamlijk, het aardrijk vruchtbaar te maaken, te verwarmen en te verlichten; door eene verscheidenheid van werking *het oog en hart te verrukken*; *de* geheele Schepping voor *ons te* ontsluiten en genietbaar te maaken, en ons een voorbeeld van eenen bedaarden en aanhoudenden voordgang te geven —— zo is het ook met de ontdekking: de mensch is GODS beeld. Zij bevreedigt eens de heimlijkste-behoeften onzer *natuure*, en *boezemt ons eerbied jegens ons zelven en anderen in. Zij* wijst ons een doel, waarnaar wij streeven, en zich alle de neigingen en drijfveeren onzer natuure moeten richten. 'T geen voor ons spijs en drank en te gelijk de redelijkste leer is, welke aan menschen kan verkondigd worden, erkent en gevoelt men als een waardig geschenk van GOD.

5.

Zij bevreedigt eenmaal de inwendigste behoeften onzer natuure. —— Immers weten *wij al*len,

len, dat wij, veel van een weezen hoorende, het zelve verlangen te zien; terwijl de begeerte daartoe ſterker wordt, *wanneer het iets voor ons* gedaan heeft, 't geen zijne liefde aan den dag legt. Al den arbeid, dien het verrichtte; alle brieven en boeken, welken het ſchreef, kunnen ons verlangen niet bevreedigen; wij wenſchen dit weezen zelf te zien, of ten *minſten*, zo dit *niet kan plaats hebben*, om zijn beeldtenis te aanſchouwen. Dus hebben menſchen de begeerte gehad, om iets van GOD te zien, of om ten minſten een afbeeldzel van Hem te bezitten. —— *Hoe meer zij Hem beminden*; hoe leevendiger zij zijne *grootheid en liefde* gevoelden, zooveel te ſterker werd deze begeerte: en het is hieraan, dat allen afgodendienst moet worden toegeſchreven. —— Dit verlangen nu wordt hier op de eenvouwigſte en natuurlijkſte wijze, welke immer mooglijk was, bevreedigd. Wanneer wij een mensch ontmoeten, dan nadert ons een beeld van GOD. Elke edele menschlijke daad, ieder waardig menschlijk gevoel is Godlijk. —— Wij draagen GODS beeld altijd op ons gelaat en in onze harten, en geen beeld van GOD konde ons ten minſten nader

nader bij zijn, noch duidlijker en bevatlijker voor ons wezen, dan de mensch.

6.

Welken eerbied moeten wij jegens ons zelven gevoelen, wanneer ons het denkbeeld leevendig en bestendig bijblijft, dat wij GODS beeld zijn! En met *welk eene schande* zouden wij ons overlaaden, wanneer wij onze verheven natuur door onmaatigheid, wellust en dierlijke driften ontluisterden. Een beeld van den Alwijzen mag toch niet *onverstandig blijven*; maar *behoort* zijn *verstand uittebreiden*, en *een verstand* aan den dag te leggen, welk naar dat van den Allerhoogsten gelijkt! —— Wanneer GOD zoo werkzaam is; wanneer Hij zoo veel goeds verricht —— waarlijk! dan mag zijn beeld niet werkloos, *niet traag wezen*, noch *zijne vermogens* aanwenden, om *kwaad te doen! Wanneer* GOD alle zijne krachten besteed, om ons zijne liefde te doen blijken, moet dan zijn beeld anders, dan op deze wijze, handelen? Indedaad; de mensch ontluistert den hoogen rang, waarin GOD hem op deze waereld geplaatst heeft; ontadelt

adelt de voortreflijkheid zijner natuur en overlaadt zijne natuurgenooten met ſchande, wanneer hij zijn verſtand niet op de hoogstmooglijke wijze verëdelt; *alle zijne vermogens* niet aanwendt, om goede, heilzaame oogmerken te bevorderen, en zijne medemenſchen niet liefheeft, noch hun *weldoet uit liefde*. Het godlijk charakter beſtaat uit een evenwicht van *wijsheid*, *kracht* en *liefde*; en dit moet de mensch *trachten gelijkvormig te worden*. Hij behoort de beste middelen daartoe opteſpooren, en met eene aanhoudende kracht aantewenden: liefde moet zijne *leidsvrouw* wezen; en hierom ſchiep GOD hem naar *zijnen beelde!*

7.

Wijders; hoe heilig zal ieder mensch in ons oog zijn, wanneer wij geſtadig bedenken, dat GOD *hem naar zijnen* beelde ſchiep! Nimmer zeker, zullen wij bij deze overweging dengeenen lasteren, haaten, vervolgen, of hard en liefdeloos behandelen, die het beeld des Algoeden draagt, van wien wij alle goede gaaven en volmaakte zegeningen ontvangen, en die ons met een oog van vaderlijke liefde gadeſlaat en

verzorgt! En ſchoon wij al een bedorven mensch ontmoeten, zullen wij nogthands ook dit geſchonden *beeldtenis* van HEM, die ons lief en heilig *is*, blijven eerbiedigen. *Mij* dunkt, dat wij nooit ſlegt jegens eenig mensch kunnen handelen, wanneer wij ons herinneren, *dat zij* GODS beeld dragen, daar ons deze bedenking, *mijns oordeels*, tot alle plichten der menschlijkheid moet *opwekken*.

8.

Bovendien *kunnen* wij *hieruit* ook *zien*, *waartoe* de mensch *alle zijne krachten en* vermogens behoort te beezigen, en naar welk doel ieder onzer moet ſtreeven. Leer derhalven, o mensch! de handelwijze van GOD overal kennen, waar 'er zich eenige ſpooren van opdoen. Merk aandachtig *op*, *hoe Hij de vogelen des Hemels* voedt en *de bloemen des velds kleedt*; *hoe Hij* alles ontwikkelt en tot rijpheid brengt; hoe Hij voor het mos, welk aan den muur groeit, voor den worm, die aan onze voeten kruipt, en voor ons menſchen zorgt; hoe Hij aan alles eenen *tijd* van werken gegeven en de werkzaamheid tot een genoegen gemaakt heeft; hoe

naauw-

naauwkeurig Hij de behoeften van ieder weezen kent, en met welk eene vaderlijke liefde Hij dezelven bevreedigt! Lees in de geschiedenis, hoe God zijne schepzels opvoedde en door duizenderleie middelen tot één doel leidde; hoe onvermoeid *Hij* aan hun welzijn arbeidde, en, niettegenstaande zij Hem lasterden en ondankbaar waren, zijn vaderlijk plan ter bevordering van hun *geluk*, zelfs *tegen hunnen wil*, voordzettede! Zijt gij in hoogheid gezeten en hebt gij het roer der regeering in handen; regeer dan, zo als God regeert! *Zijt* gij een Rechter; regel *dan uw* gedrag naar zijn voorbeeld, en wees rechtvaardig, maar *ook tevens genadig! Moet* gij werken en iets tot stand brengen; handel dan, zo als God handelt. —— Tracht ieder goed zaadje zorgvuldig te voeden en optekweeken, en verdraag eerst het onkruid, voor dat gij het verwoest en uitrooit! —— *Zijt* gij Vader van een Huisgezin; bestuur uwe huishouding en voedt uwe Kinderen op, zo als God de zijnen doet! Met één woord; volg in alles het voorbeeld van uwen Schepper en zijt in uwen kring een beeld van God! Hiertoe bezit gij dit verstand en hart; tot dat einde ontvingt gij deze krachten en vermogens; daartoe zijt gij een mensch!

En wanneer gij dit doet, dan zijt gij ook ongetwijfeld diegeen, die gij behoordet te zijn, en weet, dat *gij uwe* bestemming hier op aarde vervuld hebt; terwijl deze bewustheid U het zaligste genoegen zal verschaffen.

9.

O! mogten *wij dezen* adelbrief —— de voortreflijkste, die aan menschen en Engelen kan gegeven worden! —— altijd in ons zelven ontwaaren! —— Wanneer wij des morgends ontwaaken, moeten *wij heilig voornemen*, om ons *dien dag als een beeld* van God te gedragen, en alle menschen als zodanigen te behandelen; terwijl wij ons des avonds, wanneer wij ons ter rust nederleggen, behooren aftevraagen, of *wij* aan dit ons opzet beandwoord, en dus, *zo ten aanzien* van *onzen Schepper*, als met opzicht tot ons *zelven* en onze natuurgenooten, onze verheven bestemming vervuld hebben. Hiervan moeten wij ons door niets laten terug houden; ieder verstandig woord, elke braave daad, ja ieder edel gelaat van eenen mensch moet ons herinneren, wat wij zijn, en wat de mensch is, wanneer wij dien trap van volmaakt-

heid

heid zullen bereiken, waartoe God ons beſtemd heeft, en Hij op ons, het maakzel zijner handen, met een oog van *blijde goedkeuring* zal wederzien. De zegen, dien wij zoo menigwerf over zijne Schepping hier ontwaaren, rust inzonderheid *op ons*, welken Hij tot Heeren derzelve gemaakt heeft.

IX.

GRONDSLAG

TOT

MENSCHLIJKHEID.

1.

Naauwlijks drie maanden geleden, was het aardrijk nog dor en leevenloos, en alles treurde en wachtte op den bezielenden adem des Scheppers. De boomen hadden geene bladeren en bloeiden niet. Zij waren dor en leeverden voor den matten wandelaar geene ſchaduw op, om onder te rusten. Het gras was zonder ſap, en verſchafte aan niet één dier eenig voedzel. De lugt was

135

135

ledig van aangenaame bloemengeuren, en het Vogeltje zong niet meer zijn morgenlied: en thands is alles groen; *alles bloeit* en *leeft* weder op nieuw; *terwijl ieder* Vogeltje *vrolijk* zingt, en het aardrijk zich over zijn leeven verheugt. —— *Van waar nu dit* alles? Welk eene inwendige kracht bezielde, of *welk* een *verwonderlijk* vuur doorgloeide de aarde? —— Het is alleen de *Zon*, *dit weten wij*, *welke* om hoog rees, en alles verkwikte en bezielde. Zonder haar zouden alle krachten der aarde rusten, als of zij niet bestonden! Door haar verkreeg alles een *nieuw* leeven, en men *zag eerst*, *waartoe* de aarde in *staat is*, *en wat boomen*, *gras* en vogels zijn. —— Mij dunkt, het is zeer natuurlijk, dat wij ons hier aan den Jongeling en het Meisje herinneren, in welken het eerste *jeugdig gevoel* ontwaakt. Te vooren zoo traag, koel en *onverschillig*, *zonder aan iets deel te nemen*, waren zij *ongevoelig voor* de schoonheden der Natuure, en bepaalden zich enkel tot arbeid, zinnelijk vermaak en kinderlijke spelen; doch nu zijn zij op eenmaal zoo geheel veranderd. Thands zijn zij vol gevoel, deelneming en leeven; vatbaar voor alles, wat behaagen kan, en ten uitersten begeerig, om zelven door alles te be-

 haa-

haagen; terwijl hunne harten open ſtaan, om alle goede indrukken te ontvangen, en zij, met één woord, geheel andere menſchen zijn, dan zij voorheen waren. —— Ook de menschlijke natuur, over 't geheel, ontwaart iets van binnen, 't geen alle haare krachten opwekt, en alles van ons maakt, wat wij immer kunnen worden, of waartoe wij ons ooit in ſtaat gevoelden —— iets, 't geen aan alle onze aandoeningen een nieuw vuur bijzet; 't geen ons boven ons zelven verheft, en ons echter zoo wel doet, dat wij zelven ontwaaren, dat dit onze eigenaartige geſteldheid is. —— Men zal hier ligtlijk kunnen gisſen, dat ik hier *liefde* bedoel —— dien band naamlijk, waardoor GOD de menſchen aan elkanderen en aan zich zelven verbindt —— dat heilig vuur, welk van GOD oirſpronglijk afdaalt en door Hem met eene vaderlijke liefde in 's menſchen boezem uitgeſtort, en zoo zorgvuldig werd aangekweekt, dat het tot heden in de harten der menſchen nog niet is uitgebluscht.

2.

Deze liefde, deze verkleefdheid aan en deelneming in het lot van anderen, is zekerlijk eene der

der zonderlingfte verfchijnzels in het menschlijk hart. —— Buiten zich zelven te keeren; zich zelven te vergeten; met anderen te lijden; met anderen zich te verheugen; met eene *blijdfchap* te geven, als of men zelf ontving; te ontbeeren, als of men 'er genot van had; het leed op zich te nemen, als of men van vreugd *afkeerig was*, enkel, omdat de fmart daardoor aan anderen wordt ontnomen; *zelf geene ftof tot* blijdfchap te hebben, en echter vrolijk te zijn, omdat een ander zulks is; zelf nog aanwezen te hebben, en echter zijn eigenlijk, zijn beste *Ik* in een ander *te ontwaaren* —— dit zeker, is het grootfte wonder der *zedenlijke* Schepping. Dan, wij letten 'er niet op, omdat wij het te dikwerf zien, even als wij op het licht, het hoogfte wonder der natuurlijke Schepping, geen acht flaan, naardien het te nabij ons is. Ondertusfchen is het een wonder, zonder wedergâa; en men moet wel verlangen, te weten, door welke middelen deze neiging in onze zielen geplant werd, en door welke onzichtbaare doch fterke banden de menfchen, zoo zeer in geaartheid dikwijls verfchillende, door GOD aan elkander zijn verbonden; terwijl men ten dezen aanziene nog nieuwsgieriger wordt, wanneer men het eigenbelang,

of de eigenliefde der menfchen kent, waardoor zij zoo gaarne naar iets voor zich zelven ftreeven, en zelven zoo *gretig* iets willen bezitten of genieten. Deze banden moeten zonderling met elkander verbonden zijn: liefde moet op eene Godlijke wijze met eigen *voordeel gepaard gaan*, en de Veroorzaaker onzer natuur moet een middel gevonden hebben, om het geven uit liefde tot *bezitting*, en het *ontbeeren*, uit een gelijk beginzel, tot genieting voor ons te maaken, wanneer het althands zodanig zoude worden.

3.

En dit is het ook indedaad. Er zijn onbefchrijflijk veele en tedere banden, waardoor de menfchen aan elkanderen verknogt zijn. In honderd gevallen ontwaaren wij, dat de ander bij ons *niet een ander*, maar een *wezenlijk deel* van ons zelven is. *Wij gevoelen zijn* lijden als ons eigen lijden, en zijn geluk als ons eigen geluk. Dit heeft in het dagelijkfche leeven wel niet zoo zeer plaats bij dezodanigen, die ver van ons af zijn; maar wanneer wij de fmarten van een ander van nabij befchouwen, zijn gefchrei hooren, en zijne bloedige wonden zien —— *tril-*

len

len dan niet onze zenuwen, en gevoelen wij dan onzen boezem niet door angst beknellen? Welk mensch, die dezen naam nog verdient, kan zijnen natuurgenoot met de hevigſte ſmarten zien worstelen, zonder daardoor bewogen te worden? En zo *ook* omgekeerd. Al zijt gij nog zo vrolijk, zo begeeft U ſlechts in eenen kring van enkel ongelukkigen, en gij zult een ſmartlijk gevoel ontwaaren; *terwijl gij*, van den anderen kant, zelf treurig zijnde, en U in het gezelſchap van vrolijke menſchen begevende, daardoor opgeruimder zult worden, doch tevens eene *inwendige* ſmart ontwaaren, wanneer uw eigen lijden zoo groot *is, dat gij* in hunne vreugd niet kunt deelen. Indedaad, wij zijn allen, als het ware, leden van één ligchaam. Eén bloed ſtroomt door aller aderen, en wij bezitten allen een gelijk zenuwgeſtel. Het eene lid is nader bij, dan het ander. *Het een* is de voet, het ander het oog, het derde het hart van ons weezen. Wanneer dus één lid lijdt, dan lijden ze allen; en hierdoor ontſtaat reeds eene groote maat van liefde.

4.

Bovendien zijn wij, ook nog van een' anderen kant, allen één ligchaam en allen leden van hetzelve. De één is voor den ander onontbeerlijk. De één bezit deze, de ander geene *bekwaamheid*. Een ander heeft hetgeen U ontbreekt, en gij geniet weder datgeen, wat anderen derven. Het eene land *leevert wijn op*, en voorziet 'er een ander van; een ander is vruchtbaar in koorn, en deelt 'er zijne nabuuren van mede. Het eene land geeft ooft ter verkwikking, en ontvangt daartegen hout, om zich te *verwarmen*: en wanneer *de een den ander geeft*, voor hem arbeidt, hem leert en vermaant, dan heeft dit niet enkel betrekking tot het uiterlijke; *maar* elke verstandhouding is eene soort van ruilhandel, waarbij ieder geeft en ontvangt, en elk zijn voordeel heeft. De mensch *geeft en ontvangt*, zonder *dat hij het weet; doch* bevindt 'er zich wel bij. *Zijn* verstand en hart, ja zijne geheele natuur, gaf en ontving, en konde geven en ontvangen, omdat zij zulks insgelijks deed. *Zijne* ziel genoot en konde werken, en werkte en *was* voor genieting vatbaar; en nu bevindt hij zich in dien stand, waartoe

de

de Voorzienigheid hem bestemd heeft. — Nergends is dit blijkbaarer, dan bij beide Sexen. Hoe noodzaaklijk is eene vrouw voor een' stuursch, wreed en tot eigenzinnigheid overhellend man, om hem vriendlijker, zagter en menschlievender te doen worden! Hoe veel sterkte kan de zwakke vrouw mededeelen, welke zij voor haar zelven niet bezit! Hoe veel leert de *stuursche man*, *onder* het aangenaam gevoel der liefde, verdragen en toegeeven, waartoe hij anders nooit in staat was! Welk eene voorzichtigheid en behoedzaamheid leert *hij* van de toegeeflijke en vreesachtige vrouw! En *welk een spoorslag* is niet voor hem één lonk, of één ter loops gesproken woord, om zaaken uittevoeren, die nog op volgende geslachten invloed hebben, en over welken de zwakke vrouw alsdan verbaasd staat! —— Welk eene noodzaaklijke behoefte is, daartegen, de standvastige man voor de vrouw, om pal te staan, nuttig te zijn en zich zelve gelijk te blijven! Hoe vast slingert de wijnstok zijne ranken rondom den diep gewortelden eik, en hoe getrouw brengt hij zijne vrucht tot rijpheid, welke ons allen verkwikt! Ieder menschlijk hart, welk zich zelven kent, gevoelt nog de

de waarheid der woorden, welken GOD in het oude Testament worden in den mond gelegd: „ het is niet goed, dat de mensch alleen zij."

5.

En waar vind ik woorden, om *Ouder-, Kinder-* en *Broeder-liefde*, beneffens de edelfte aandoening, welke in een menschlijk hart kan woonen — *de Vriendfchap* uittedrukken? Hoe zal ik die tedere banden, welker knelling niemand gevoelt, en die echter zoo onlosmaakbaar kluisteren; die zagte en evenwel onwêerftaanbaare neiging tot een ander, om in hem *te leeven, te bewegen en te zijn.* — *hoe zal ik dezelve* naar waarde kunnen fchetfen? Dan, een ieder gevoelt immers, dat hij deze neiging, dien trek der natuure, niet zich zelven gaf, en dat hij 'er nogthands door wordt verëdeld; dat GOD dezelve in zijnen boezem legde, op hetzelfde *oogenblik*, toen Hij hem fchiep? *Hoe zeer* beminnen wij de menfchen in onze Broeders, Ouders of Kinderen? En hoe naauw zijn wij aan het geheele geflacht verknogt, waaraan één onzer Vrienden is vermaagfchapt? GOD! Wat gevoelen onze harten, wanneer wij oude Bekenden of oprechte Vrienden; wanneer wij Kinderen of Ouders wederzien; wanneer

neer onze ooren de gemeenzaame en gulhartige taal der liefde weder hooren, en wij de gedachten en gewaarwordingen van geliefden uit hunne oogen lezen —— Wie denkt dan *aan*, of vergeet niet zich zelven? Wie kent in zulke zalige *oogenblikken* het vuige eigenbelang, laage trotsheid of ſchandelijke *wellust*? Waarlijk, zulke aandoeningen zijn niet in ons zelven verwekt, noch heur oirſprong *aan naarbootzing* verſchuldigd; geen ſlegt, liefdeloos weezen plantte dezelven in onze harten, gelijk zij ook de banden der menschheid niet verbreken, maar veeleer *vaster toehaalen*. Ieder hart gevoelt, dat de eene mensch *aan den ander* vermaagſchapt is.

6.

Laten wij dan toch alles zorgvuldig vermijden, *wat dit* beginzel tot menschlijk*heid in* ons kan uitrooijen. Gewoonte *kan* ons ſtuurſcher, liefdeloozer en ongevoeliger maaken, dan men ooit zoude denken; terwijl de verkeering met menſchen van eene hardvochtige geaardheid op ons den nadeeligſten invloed heeft. Wanneer men zich in *kleenigheden* de minſte hardheid veroorloft, dan worden wij allengskens ongevoelig.

lig. Er zijn veel bedrieglijke onmenschlijkheden, welke echter altijd liefdeloosheid zijn. De zulken, bij voorbeeld, die een ander zo lang kunnen kwellen en met hem den ſpot drijven, tot dat hij verſuft of in gramſchap ontſtoken wordt; die eene welmeenende *gulhartige* vraag of in het geheel niet, of averechts, *beandwoorden*; die aan iemand eenen geringen dienst weigeren, *dien zij zoo ligtlijk* konden bewijzen, en buiten noodzaaklijkheid *hunne* minderen of afhangelingen onderdrukken —— dezulken, waarlijk, kweeken de liefde niet aan, maar verzwakken deze edele neiging, welke God in hen gelegd heeft. —— *Niets echter is* voor de menschlijkheid ſchaadelijker, dan wanneer men zich aan den trek tot zinlijkheid geheelenal overgeeft. Hierdoor maaken wij de fijnſte zenuwen ſtomp, en verſlappen het hart, zodat het zich niet meer kan openen of *uitbreiden*, noch van menschlijk *geluk* of *ongeluk* eenig gevoel heeft; terwijl 'er voor haar tevens niets verderflijker is, dan vermenging van zinnelijke gewaarwordingen en aandoenlijkheid van hart: eene aandoenlijkheid, welker eindelijke bevrediging zinnelijk is. Zulk een gedrag vergiftigt ons hart in zijne edelſte, inwendigſte deelen, en

brengt

brengt den Mensch van binnen zulke onherſtelbaare wonden toe, dat eene teeringachtige ziekte, niet zelden, in den bloei zijner jaaren, aan zijn rampzalig leeven een einde maakt. Juist voor de edelſte en gevoeligſte menſchen is deze *vermenging* het gevaarlijkſte, en 'er is geen ongevoeliger weezen, dan iemand, die zich aan de wellust geheel heeft overgegeven en daardoor verzwakt is.

7.

Laten wij alle middelen en gelegenheden opſpooren, om *deze alleruitmuntendſte* neiging in onze harten aantekweeken. Sluit uw hart, o mensch! zo gij dezen eernaam wilt waardig blijven, nimmer voor het medelijden. Zet den armen niet af door aalmoeſen, opdat hij zijne traanen voor u verberge, maar hoor en ondervraag hem, ofschoon uw hart bij het gevoel zijner armoede mogt bloeden. Bezoek den kranken dikwerf in zijne ziekte en den behoeftigen in zijne ſchamele hut, opdat gij ziekte en armoede leert kennen. Maak de menſchen, die U omringen, tot uwe Vrienden; en niemand is zoo arm of gering, dat hij dit niet

zoude kunnen doen. Doe dit niet alleen door geld —— maar ook door vriendlijkheid, inſchiklijkheid en *dikwijls* door het een of ander beuzelachtig bedrijf, welk ſlechts liefde tot iets kan verwekken. Nooit kan de mensch beter blijken van zijne gelijkvormigheid *aan zijnen* Schepper geven, noch beter zijne verheven waarde gevoelen, dan wanneer hij vreugd rondom zich verſpreidt; *zijne natuurgenooten* door vreugd verrascht, en daarbij de zaligſte wellust ontwaar wordt. Vertegenwoordig U dikwijls, 't geen anderen voor U deden, en laat U dit ten ſpoorſlage dienen, om *zulks* ook voor hun *te doen.* Doe *inzonderheid met dien kring van* menſchen uw voordeel, waaraan gij het naast vermaagſchapt zijt; waarop uw hart kan werken, en op wier harten gij met de daad invloed hebt. Bezit gij, bij voorbeeld, Ouders, of Broeders en Zusters, *Echtgenoot* of Kinderen, *of ſchonk* God U eenen Vriend —— *geef U* alsdan aan alle de aangenaame aandoeningen over, welke daardoor in U verwekt worden. Leg uw hart voor hun open, en vergun, dat zij hunne zielen voor U uitſtorten. Hierbij ſmaakt gij het hoogſte inwendig genoegen; eene *zaligheid, zoo* groot, als hier immer op aarde kan genoten

wor-

worden; terwijl ieder zaadje van liefde zegenrijk is, en vruchten ter zijner tijd voordbrengt. Geloof mij, wanneer gij een regtgeäart Zoon, een egt Broeder, en een getrouw liefhebbend Vriend zijt, dan zijt gij op den weg, om een braaf mensch te worden. En wie zou dit niet willen zijn, daar wij allen immers gevoelen, hoe zeer ons zulks verëdelt?

8.

Indedaad, de aankweeking dezer edele, godlijke neiging — de liefde — in onze harten, is gewichtiger voor *ons*, *dan ik kan* uitdrukken. Wij zouden, ongetwijfeld, te onvreden zijn, wanneer een onzer zintuigen, welken wij met de dieren gemeen hebben, bedorven werd; en zouden wij dan bij het verlies eener neiging kunnen ongevoelig blijven, welke ons naar GOD doet gelijken? O! de mensch is nergends toe instaat, en niets kan op hem meer werken, wanneer hij zich niet langer als een Broeder der menschen, als vleesch van zijnen vleesche gedraagt. De kanaalen zijn verstopt, waardoor zijne ziel, voor eene eeuwigheid gevormd, gevoed en tot de hoogste volmaaktheid moet ge-

bragt worden. Liefde is alleen de waare grondſlag tot geluk; eene bron, uit welker aderen niet dan zaligheid ſtroomt. Al plaatst men een mensch, in welken oord men wil, ja al ware het zelfs in den Hemel —— zonder liefde kan hij met geene mooglijkheid *gelukkig zijn; terwijl* de maat van *zijn geluk zich* alleen naar de maat der liefde régelt, voor welke hij vatbaar is. —— O! mogten *wij de onbezefbaare waarde* der weldaad gevoelen, welke GOD ons *door* deze vatbaarheid geſchonken heeft, en elke gelegenheid aangrijpen, in welke dezelve geoefend en tot volmaaktheid kan gebragt worden! Elke verkeering met Bloed*verwanten; ieder vriendenfeest*; elke godsdienſtige vergadering en ieder openlijke bijeenkomst van menſchen, van allerleie ſoort en geaardheid, zij ons eene aanmoediging tot liefde; eene herinnering, dat wij allen tot één Huisgezin behooren; *want alles, wat onze zielen op*klaart en ons naar *menſchen doet gelijken*, is volmaaking tot een ander leeven, waarin ieder zaadje van liefde tot zijne rijpheid komt, en vruchten voordbrengt, welke GODE en menſchen welgevallig zijn, en onze zaligheid verheffen.

X.

BESCHOUWING DER MENSCHLIEVENHEID,

BIJ DE HERDENKING VAN EEN ZWAAREN

BRAND.

I.

Toen de alarm-klok onlangs eenen verſchrikkelijken en ſteeds toenemenden brand aankondigde, was ieder eensſlags op de been en ſloeg gretig de handen aan 't werk. Men behoefde niemand te bevelen noch te dwingen, maar ieder was bereid, om in dezen hoogen nood zijnen ongelukkigen Broeder te helpen, niettegenſtaande men wist, dat de brand niet tot ons en onze huizen zoude overſlaan. Ondertusſchen was het niet

voor zich zelven, dat een ieder zoo bezorgd en zo drok in de weer was: integendeel vergat men zich zelven, en ontzag geen gevaar, om zijne Broeders en hun goed te redden; terwijl men zich over den goeden uitslag even zeer verheugde, als of men zich zelven en zijne bezittingen aan de woedende vlamme ontrukt had. Was 'er onder de menigte een traag, gevoelloos mensch, die niet *de hand aan 't werk* slaan, maar slechts een bloot aanschouwer wilde blijven, dan beschouwde men hem met een oog van verachting; daar integendeel ieder hart van vreugde klopte, wanneer het eenen ijverigen helper *gelukte, om iets uit de vlam te redden. Waarlijk*, ieder zoude zulk een man, als zijnen Broeder, omhelsd willen hebben. —— Dan, wat zettede allen zoo in beweging; wat was het, 't geen zoo krachtdadig, als of eene stem uit den Hemel gesproken had, op allen werkte? Wat boezemde ons verachting jegens hem in, die zijnen natuurgenoot, noch zijn goed, wilde redden, en wat verwekte in ons eene hartlijke vreugde en goedkeuring, wanneer wij de pogingen van eenen wezenlijken helper met eenen gelukkigen uitslag bekroond zagen? —— Niets anders dan *Menschlievenheid*. Een liefdeloos gedrag vervulde ons met

met verachting, daar eene tegenovergestelde handelwijze de volle goedkeuring van ons hart wegdroeg. En o! hoe zouden zich alle harten voor elkanderen ontsluiten; hoe vertrouwlijk en aangenaam zoude de zaamenleeving wezen, wanneer de *menschlievenheid* meer algemeen ware: en *welk* een weldoener des menschdoms moet die man zijn, die dezelve in de harten kan planten!

2.

Uit deze voorbeelden zien wij reeds, hoe *natuurlijk* en algemeen dit gevoel van menschlievenheid *zij*, en *hoe krachtig* deze deugd in veele gevallen kan werken. Het doet den tedergevoeligen leed, wanneer hij ziet, dat een boom bedorven, of een diertje pijnlijk gewond wordt; doch nog veel sterker grieft het hem, wanneer hij het smartlijk geschrei van een' mensch hoort. Zijn hart klopt geweldig, en eene onwillekeurige rilling verspreidt zich over alle zijne leden, even als of hij zelf het leed gevoelde. Onze geheele natuur beeft alleen op het bloot verhaal eener onmenschlijke daad, en wij worden in woede tegen den daader ontsteken, als of hij zich aan ons vergrepen had.

 Dan,

Dan, een voorbeeld, tot ſtaaving hiervan, zal het meeste afdoen. —— „ Voor eenige jaa„ ren —— de geſchiedenis is bekend, en, he„ laas! waarachtig —— vattede eene Moeder „ zulk eenen onnatuurlijken haat tegen haar zes„ jaarig Kind op, dat *zij het ontäart* beſluit „ nam, om *hetzelve* van honger te *laten* ſter„ ven. *Zij* ſloot derhalven het onnozel wigt „ *in een' Kelder*, waar men zijn geroep en ge„ ſchrei niet konde hooren, en wachtte nu drie „ dagen, naar welker verloop dit afgrijzelijk „ monster naar de kelder ging, om te zien, „ of het Kind reeds dood was. Dan, het *was* „ de *trappen op tot aan de deur gekropen* en „ *richtte zich op*, toen het een' menſchentred „ hoorde en de komst zijner Moeder verwacht„ te. Het helsch gedrocht opende de deur, en „ het Kind, uitgeteerd en doodsbleek, hield „ zich aan haare knie vast; terwijl het met een „ verwilderd gelaat en eene *holle ſtem* uitriep: „ *Moeder! brood, brood!* Dan, welverre van „ hierdoor bewogen te worden, riep zij: *weg* „ *met U; leeft gij nog, gebroedzel!* en ſtiet hier„ op met den voet het Kind van de trappen, en „ zag, hoe het worſtelde en zijne kleene handjes, „ —— want meer konde het niet —— naar

„ haar

„ haar uitſtrekte. Hierop ſmeet zij in volle „ woede de deur achter zich toe, en het Kind „ ſtierf." —— Ik zeg niets meer, naardien ik mij verzekerd houde, dat allen die deze gebeurdtenis lezen, ontwaaren zullen, dat onmenschlijkheid *ons allen* de diepſte wonden toebrengt; dat de menſchen één vleesch zijn.

3.

Intusſchen kan dit gevoel aanmerklijk verzwakt en tot op eenen verſchriklijken graad onderdrukt worden, zoals wij uit het bijgebragte voorbeeld zagen; en het is dus noodig, dat men alles aanwende, om hetzelve leevendig te houden, en tevens alle zijne poogingen inſpanne, om de zwakheid, aandoenlijkheid en angstvalligheid van anderen te gevoelen. Naardien men zich niet in de omſtandigheden van eenen ander plaatst, en de rijke dus niet weet, hoe de arme; de ſterke, hoe de zwakke; de gezonde, hoe de zieke, noch de ongevoelige, hoe de aandoenlijke te moede is, zo worden 'er, enkel om deze reden, honderd kleene en groote liefdeloosheden begaan. Zelfs denkt de anderſins braave man, in dat geval, dikwijls:

„ 't geen mij geene ſmart veroorzaakt, grieft „ ook een ander niet; 't geen ik niet behoeve, „ behoeft ook mijn natuurgenoot niet, of, 't „ geen bij mij geene vrees verwekt, kan ook „ voor hem niet verſchriklijk wezen." Menig mensch komt bij veelen *in zoo weinig* aanmerking, dat *zij* volſtrekt niet denken, *dat* anderen insgelijks bij dit of dat geval zouden kunnen *lijden*; *en hierom* behandelen zij Kinderen, behoeftigen en bedienden, als *of zij* geen menschlijk gevoel hadden, noch menſchen waren. Wacht U, o ſterveling! voor dit eenzijdig en baatzuchtig gedrag, wanneer gij een *mensch* blijven en uwe *natuur wilt verëdelen.* Leer, *zo dikwerf* gij kunt en zoveel U mooglijk is, den toeſtand van anderen kennen, en het leed van den onderdrukten, de bezorgdheid van den angstvalligen en de zwakheden van den zwakken gevoelen. —— *Blijft niet altijd* in uw gemaklijk huis, *gij rijken!* maar bezoekt dikwijls de ſchamele hutten der armen, opdat gij zien moogt, hoe zij leeven. Verkeert niet altijd met de gezonden; maar nadert ook nu en dan het ziekbedde des kranken, ten einde gij gevoelen moogt, hoe groot zijn verlangen zij, en tevens ontwaaren, hoe veele bittere traanen

en

en bange zuchten hij nacht en dag, om uitkomst en redding, hemelwaards zendt. Luistert naar den verdrukten, wanneer hij U zijn leed klaagt; leert den zwakken door verkeering, in zijne zwakheden, en den angstvalligen in zijne vrees kennen; *merkt op, hoe* ligtlijk deez' of geene mensch verdrukt, gegriefd of beleedigd kan worden, en bedenkt daarbij steeds, hoe gij te moede zoudt zijn, wanneer men *U zulks* dede. Met één woord; beschouwt en behandelt alle menschen als uwe Broeders! ——

4.

Wijders, moeten wij ook alles aanwenden, om medelijden met, en deelneming in, het lot van anderen in onze harten te bewaaren. —— Gewoonlijk vliedt men, helaas! het gezicht der ellende; en dit durft men zelfs met den naam van een fijn gevoel —— van aandoenlijkheid bestempelen. —— Handelt gij niet alzoo, mijne Broeders! Laat allerleie ellende U vrij naderen, en laten het gezicht en de klachten van verdrukten U het hart van een scheuren. Wendt uw oog niet van hun af, noch onttrek U uwen natuurgenoot. Laat het zelfs hier niet bij berusten;

ten; maar zoekt voorwerpen voor uw medelijden op, wanneer gij dezelven niet mogt ontmoeten. Gaat tot het ziekbedde des kranken; begeeft U naar de wooningen der zwakken en troostloozen, en bezoekt de armen en noodlijdenden, die naauwlijks *voor zich en hunne Kinderen brood hebben.* Doet dit alles, niet *om uws Broeders*, maar om uws eigen harts wille; en dat niet *enkel, wanneer gij* hem kunt helpen; want dan is het eene vreugd —— de hoogste menschlijke en godlijke vreugd, welke 'er gevonden wordt —— om den behoeftigen en kranken te bezoeken; maar ook, wanneer *gij hem* geenen *bijstand kunt bewijzen: en dus* handelende, zult gij uwe eigen volmaaktheid bevorderen. —— Hoe voordeelig zijn nu de rampen, van dezen kant beschouwd, en hoe zeer vertederen en veredelen zij ons hart! Er is naauwlijks een waarlijk groot man, die het niet door *lijden wierd.* —— Dan, gij moet *niet alleen* in de smarten, maar ook in de vreugd en blijdschap uws Broeders deelen. Aanschouwt het genoegen des landmans, wanneer hij naar zijnen arbeid rust; de vrolijkheid der Kinderen, wanneer zij speelen; de vreugde van den fijn gevoeligen bij de genieting der Natuure; het genoegen van den *wijsgeer*,

wan-

wanneer hij eene nieuwe kunst heeft geleerd; de wellust van den menſchenvriend, wanneer hij blijde vrolijkheid rondom zich verſpreid heeft, en, eindelijk, de zaligſte verrukking van den waaren vereërer van GOD bij het bezef zijner nabijheid. Let op den glans van vergenoegen, die zich over zijn geheele gelaat verſpreidt, en laat dit U aanvuuren, om op eene waardige wijze in de reine blijdſchap van anderen te deelen.

5.

Ondertusſchen is dit alles nog niet genoeg. *Een goede boom brengt goede vruchten voord*, en dus ook moet gij op eene, uwer natuure, waardige wijze handelen, wanneer de menschlievenheid in uwen boezem woont. Verdrukt niemand, mijne Vrienden, wanneer een heilige onlosmaakbaare plicht dit niet van U vordert. Kwelt den geringen niet door uw meerder aanzien en vermogen; maar bedenkt, dat ook hij een mensch is; dat gij insgelijks eenen Heer hebt, en dat uw minder Broeder in het rijk der deugd mooglijk uw meerder zal zijn. —— Doet niemand de grooter voortreflijkheid van uw verſtand gevoelen; maar onderwijst en vermaant hem, en be-

besteedt hetzelve tot geluk uwer Natuurgenooten. —— Bedroeft uwen medemensch niet door uw vernuft, en veroorlooft U nimmer eenen inval, die in eenen ander, tegen 't geen hem lief, waard en heilig is, argwaan zou kunnen verwekken. — Grieft niemand *door uwen overvloed* en laat dien nooit op eene wijze blijken, welke geschikt is, om uwen Broeder zijne behoefte in eene dubbele maate *te doen gevoelen*; want dit is eene liefdeloosheid, welke zich zelfs anderfins braave menschen veroorlooven; doch die waarlijk geen blijk van een goed hart opleevert. —— Spaart uwen zwakken, kortzienden, angst*valligen en* al te aandoen*lijken medemensch*, *en* verwekt nimmer in den agterdogtigen het wantrouwen. Wanneer gij slechts eenigermaate kunt gissen, dat iemand door uwe woorden of daaden bedroefd wordt, zoo laat af, en vermijdt zelfs, de beste gedachten, den schranderften *inval en de waar*achtigste waarheid *ten toon te spreiden*, zo uw plicht niet eischt, op dat oogenblik de waarheid te spreken. En, o! wees inzonderheid dan op uwe hoede, om uwen natuurgenoot te kwellen, wanneer uw woord uw bevel, uwe bestraffing gewigtig is; wanneer zijn lot van U afhangt, of wanneer men naar uwe oogen ziet en naar

uwe

uwe woorden luistert; want hoe verhevener uw verſtand op deze waereld zij, en hoe meer 'er van uwe macht en uwen invloed afhange, zoo veel te gemaklijker kunt gij uwen minderen Broeder, die U dienen moet, onderdrukken en bedroeven.

6.

Dit is echter nog niet alles: de mensch *kan*, en *moet* derhalven, ook nog meer doen. Hij moet het lijden, zoo veel mooglijk is, wegnemen, en overal, waar hij kan, vreugde en zaligheid verſpreiden: niet enkel door geld en door anderen te verzorgen —— want dit kan een ieder niet doen —— maar ook door die middelen, welken de Voorzienigheid ons allen tot dat einde geſchonken heeft. De mensch moet zijnen Broeder in verlegenheid met zijnen raad bijſtaan; hem in ziekten oppasſen en koesteren; hem zijn lijden nu en dan draaglijk maaken; den last, waaronder hij mogt gebukt gaan, verligten, en hem zoo veele vreugde verſchaffen, als mooglijk is. —— O! wanneer de mensch oplettend is omtrent 't geen anderen genoegen kan geven, en zulks zijner opmerking waardig keurt; hoe gemak-

maklijk zal het hem dan vallen, om menigerleie vreugde in zijnen kring te verſpreiden! De geringſte inrichting naar den ſmaak van anderen; de *kleenſte* maate van vertrouwen, welk hij in hem ſtelt; de minſte zwaarigheid, welke hij voor hem uit *den weg ruimt*; een gering geſchenk van iets, 't geen *hij gaarne* had —— reeds dit is genoeg. O! de arme *ſtokoude man* gevoelt zijnen boezem van dankbaare vreugde kloppen, en vergeet U nimmer, wanneer gij hem een gemaklijk verblijf bereidt; de kranke, wanneer gij hem van gezonde ſpijze en verkwikkenden drank verzorgt; het *Meisje*, wanneer *gij* eenen *trotſchen vleier doet* zwijgen en *haar* aan eenen eerloozen bedrieger ontrukt, en een Kind, wanneer gij voor hem een ſpeelwerk in order brengt, waartoe het niet in ſtaat was. —— Dit alles nu kan de mensch met weinige moeite verrichten; en *daar* GOD hem een fijn gevoel *geſchonken heeft* voor alles, wat vreugd en ſmart bij anderen kan verwekken, zo kan hij hetzelve niet beter, dan op zulk eene wijze aanwenden. —— Bezit gij echter, o mensch! niets en kunt gij dus niet iets van het uwe geven, wees dan ten minſten vriendelijk en minzaam jegens uwen *Broeder.*

der. Dikwijls heeft hij U weinig te zeggen, en dus zoude het liefdeloos zijn, om hem af-tewijzen, enkel, omdat hij voor U niet op een gelegen uur komt. Menigwerf wenscht hij niets meer, dan een minzaam woord en een vriendlijk *gelaat*; en *wie zoude* hem dit kunnen weigeren, *daar* de eene mensch zulks van den anderen kan vorderen. Bewijst uwen natuurgenooten alle vriendſchap en alle *mooglijke* goede dienſten; ſpoort daartoe mede uwe Kinderen aan, en beſtraft hen, wanneer zij het niet doen, opdat zij reeds vroeg den naauwen band mogen ontwaaren, dien GOD tusſchen de menſchen *gelegd heeft*.

7.

Dus handelende, mijne Lezers! bereiden wij *ons*, buiten twijfel, de *zaligſte* genoegens, die ons *hart* immer op deze aarde kan genieten.—Waar is de mensch beter te vreden, dan onder dezulken zijner natuurgenooten, waarop hij vertrouwen en op wier liefde hij reekenen kan; van welken hij weet, dat zij hem gaarne vreugd verſchaffen; den last van *zijne*

ſchouderen nemen en zijn' wensch vervullen willen, zodra hij denzelven ſlechts zal te kennen geven. Dit is de lugtſtreek, in welke het menschlijk hart gezegd kan worden eigenlijk te leeven, en zich langs hoe meer te verëdelen; en zoo zullen wij overal leeven, wanneer wij ons waarlijk menschlievend gedragen. Gelooft mij; het valt niet moeilijk, de liefde en het vertrouwen der menſchen te verwerven. Wanneer wij eene zuivere geneigdheid voor hun bezitten, dan zullen wij van allen, die ons omringen, geacht en bemind worden: ieder zal het beste van ons verwachten; in ons geluk en ongeluk deelen, en vertrouwen, *dat wij ook zulks*, ten hunnen opzichte, van onzen kant doen zullen: ieder zal bereid zijn, om ons te helpen, te dienen en met raad en daad bijteſtaan; terwijl men zich zal verheugen, wanneer men 'er toe in ſtaat is. Wij zullen onder elkanderen als in één huisgezin, gelijk Ouders onder hunne Kinderen, en Broeders onder hunne Broeders, leeven; en hoe groot eene zaligheid is het reeds, wanneer Broeders in eendragt te zaamen woonen. Laten wij derhalven, Broeders en Zusters! die allen met ons uit éénen bloede geſproten zijt, en allen met ons

éénen

éénen God aanbid, alle menſchen redelijk en minzaam behandelen, want wij zijn allen Kinderen van éénen Vader, en laat de betrachting van menschlievenheid onze hoogſte wellust, ja, onze Godsdienst zijn!

XI.

KENMERKEN

DER WAARE

MENSCHLIEVENHEID.

(*Vervolg en Slot.*)

I.

Thands hervat ik mijne voorige bespiegeling der menschlievenheid, welker verdere aanprijzing bij veelen als *overbodig zal gereekend* worden, omdat wij in eene beschaafde eeuw leeven, in welke dezelve op aller lippen zweeft, en men van alle kanten zooveele edele en liefderijke daaden hoort vertellen en roemen. Ik zal thands niet onderzoeken, in hoever onze tegenwoordige eeuw in menschlievenheid boven voorige *tijd*-

per-

perken uitmunt. 'T is waar; men hoort thands wel niet zooveel van afschuuwlijke wreedheden, als voorheen, toen de menſchen verbrand, berooſd, en niet zelden op de ontzettendſte wijze vermoord werden; maar of de menschlievenheid, van *welke* men den mond zoo vol heeft, in onze dagen wel daaröm zoo algemeen zij; of dezelve niet dikwijls enkel in woorden beſtaa, en of elke daad, welke men *als menschlievend* opvijzelt, werklijk als zodanig behoort te worden aangemerkt —— dit is eene geheel andere vraag. —— Toen uiterlijke godvrucht nog algemeen in *gebruik was* en overäl geroemd werd, mangelde het aan *geene huigchelaars*; en waarom zouden 'er ook geene, met opzicht tot de thands zoo algemeen geprezen menschlievenheid, gevonden worden? Ten minſten toonen de drokke geſprekken over, en ruime lofspraaken van menſchenmin, dat haar waare geest nog verre af is. O! de mensch, wiens boezem van reine liefde voor zijne natuurgenooten klopt, wordt van zelve gedreven, om menschlievend te handelen, en weet niet, hoe of men zulk een gedrag kan prijzen, even min als hij weet, hoe men eene andere handelwijze kan volgen. Het is dus wel der moeite waardig, de waare menschlievenheid

van de valſche te onderſcheiden; en dit zal het onderwerp mijner tegenwoordige beſpiegeling uitmaaken.

2.

Zijt menschlievend jegens uwe natuurgenooten! —— Niets, indedaad, kan den mensch gezegd *worden*, *'t geen natuurlijker* en minder aan tegenſpraak onderhevig is, dan dit. De noodzaaklijkheid dezer verplichting behoeft geen bewijs, daar zij de neiging van 's menſchen eigen hart in zich bevat: en echter moet *dezelve tegenwoordig nog herhaald en* geduurig aangedrongen worden. Dusdanig is de mensch, dat men hem telkens dingen moet herinneren, die hem zoo natuurlijk eigen, als ademen zijn, en het is met hem *gelegen*, even als met een *kranke*, *wien* men *geduurig* tot eten moet *vermaanen*, *en* die zulks echter niet *doet! Hoe* te vreden is niet de mensch, wanneer hij naar zijn hart gezond is! God nu wil hem gezond maaken, wanneer Hij hem wil reinigen en verëdelen; en dit doet Hij ook door de inſpraak van het hart: zijt menschlievend jegens uwe natuurgenooten.

3.

3.

Ondertusſchen ſpreekt het van zelf, dat niet alles menschlievenheid zij, wat men als zodanig opgeeft, en dat men dezelve niet ſlechts naarbootst en voor het uiterlijke vertoont; maar, dat zich ook de mensch in dezen kan bedriegen. Elke deugd, ieder waardig gevoel heeft zijne huigchelaars, en men overreedt *zich* maar al te ligtlijk, dat elke edele aandoening ook in ons huisvest, inzonderheid, wanneer dezelve bij uitſtek gewaardeerd wordt. Men meent niet zelden, dat men zich zulk een gevoel even gemaklijk kan eigen *maaken*, als men een nieuw kleed kan aantrekken, en ſpreekt 'er een geruimen tijd van, omdat een ieder 'er den mond vol van heeft; terwijl men op het laatst in ernst gelooft, dat men het indedaad zelf bezit. Laten wij derhalven de kenmerken der waare menschlievenheid opſpooren: niet, om anderen daarnaar te beoordeelen, of alle menschlievenheid in hen te loogchenen —— want dus zouden wij toonen, zelf van deze neiging ontbloot te zijn —— maar om ons eigen hart daarnaar te toetſen, ten einde te weten, in hoeverre dezelve in ons huisvest.

4.

Vertrouwt niet te veel op de aandoeningen van uw hart, mijne Vrienden! wanneer het verhaal of de ſchets van eenige ellende, welke volſtrekt verzonnen is, U eerder *treft, dan* wanneer gij wezenlijke ſmarten met uwe eigen oogen aanſchouwt, of naar waarheid hoort verhaalen of *vindt te boek geſteld.* Uwe traanen vloeiën, wanneer een verlaten, ouderlooze Wees in een toneelſpel aan U wordt vertegenwoordigd, en gij verlaat uwe eigen Kinderen, zodat zij als Weezen moeten omdoolen, omdat gij *een* nieuw toneelſpel *wilt lezen. Gij keurt* in eenen Roman een *liefdeloos* gedrag ten hoogſten af, en hebt 'er eenen afkeer van, om onder uwe Kinderen te huis te blijven. Gelooft mij; dit alles is een uitwerkzel der verbeelding, maar niet van een *waardig gevoel,* 't geen langs dien weg *verzwakt,* en eindelijk geheel vernietigd wordt; want, leest, bij voorbeeld, bij aanhoudenheid boeken, die vol van de verſchriklijkſte menschlijke ellende zijn, en alle andere rampen en ſmarten, die U omringen, zullen niets ſchijnen; of doorbladert geduurig dezulken, die enkel de uitgezogtſte geneugten

ſchet-

ſchetſen, en alle andere, U omringende, genoegens zullen voor U geene vreugde meer zijn.

5.

Vertrouwt, *wijders*, niet te ſterk op de aandoeningen van uw hart, wanneer het dezelven gemakkelijk kan, en gaarne in woorden wil, te kennen geeven en zich daarmede *ligtlijk kan vergenoegen*; want niets is ſtiller, dan een waar gevoel, en meestal kan men alsdan het weinigſte ſpreken, wanneer men op het diepst getroffen is. Wanneer de *beſchouwing* van de vreugde van anderen in U met de daad *geene blijdſchap* verwekt; wanneer het gezicht van de rampen uwer natuurgenooten U niet werklijk grieft; wanneer dit U niet aanſpoort, om hunne vreugde te vermeerderen, en hun lijden te verzagten; wanneer gij daardoor niet tot werkzaamheid wordt gedreven, en geene inwendige te onvredenheid ontwaart, wanneer gij niets kunt verrichten —— dan bezit gij geen wezenlijk gevoel. — Men kan wel, 't is waar, van 's menſchen geluk en ongeluk ſpreken, waar men in daaden van menschlievenheid deelnemers hoopt te vinden, en de taal der menſchenmin in alle haare kracht verſtaan wordt; maar zijne

deelneming in de vreugd van anderen en zijn medelijden met hunne ſmarten en rampen ter markt te brengen, en als het ware aan eenen ieder te koop te veilen —— dit heet, weinig waar gevoel, en meer den ſchijn van menschlievenheid, dan egte *menſchenmin*, te bezitten.

6.

De waare menschlievenheid bepaalt zich eerst tot Bloedverwanten en Vrienden, en ſtrekt zich vervolgends verder uit. Er zijn menſchen, die den mond van deze neiging vol hebben, en jegens *Vreemden ten uiterſten* verplichtend, vriendlijk, geduldig en liefderijk handelen; doch in hun huis en onder hunne Bloedverwanten een geheel tegengeſteld gedrag aan den dag leggen. 'T geen zij in iederen Vreemdeling konden dulden, willen zij hier *niet verdragen*, en 't geen zij voor *alle* menſchen deden, willen zij hier niet verrichten. In hun huis en onder hunne Bloedverwanten zijn zij ſtuursch en eigenzinnig; terwijl zij anders overal vriendlijk en toegeeflijk zijn. —— Dit is toch geene menschlievenheid! Immers, wanneer men zijne Bloedverwanten niet liefderijk behandelt, hoe

hoe kan men dan waarlijk menschlievend omtrend eenen Vreemden zijn? En echter wil zulk een mensch wegens zijne menſchenmin geprezen worden! —— Ook zijn 'er niet weinigen, en dikwijls braave menſchen, die voor hunne *Bloedverwanten* en *Vrienden* zeer veel doen; maar voor anderen niets over hebben; die hunne menschlievenheid tot hun huisgezin, *tot hunnen kring*, en *op zijn hoogst tot hunne buuren* bepaalen, en alle andere menſchen daar van uitſluiten. „ Wat raakt mij deez' Vreem„ deling?" zeggen zij, „ of wat heb ik met „ *dien Jood*, met dit of dat mensch te doen?" en zij hebben, *naar maate men de zaak beſchouwt*, gelijk of ongelijk. 'T is waar, wij hebben in eenen zekeren zin met dezulken niets te ſtellen: zij zijn van ons geene Broeders, Bloedverwanten of Vrienden; maar zij zijn met ons uit éénen bloede geſproten, en allen menſchen, jegens welken wij menschlievend moeten handelen.

7.

Waare menschlievenheid is geen aangenomen grondregel, geene deugd, in eenen eigenlijken zin; geene

geene overwinning van zichzelven, maar een vrij gevoel, 't welk uit het inwendige van ons wezen voordspruit. De waare menschenvriend handelt niet liefderijk, omdat hij zich dit had voorgenomen, maar omdat hij niet anders konde; en hierom gedraagt hij zich niet *slechts menschlievend* jegens dezodanigen, welken hij tot voorwerpen zijner liefde verkoren heeft, maar ook omtrend allen, *die hij op zijnen weg* ontmoet. Hij houdt niet die man voor zijnen naasten, die, volgends eene naauwkeurige beschouwing, zijnen bijstand ten meesten verdient, maar merkt diegeene als zodanig aan, die tegenwoordig zijne *hulp* behoeft en verlangt. *Zijn hart noopt hem*, om *mensch* en *Broeder* te zijn; en juist die menschen, die hem voor het tegenwoordige nabij zijn, in welker kring hij thands verkeerd, en die hem juist voor het tegenwoordige behoeven, bestaan hem op de eene of andere *wijze*. —— *Hij* volgt dus de inspraak zijner *natuure*, en behandelt alle menschen met liefde.

8.

Veelen mijner Lezers zouden buiten twijfel gaarne ook zulk een gevoelig en menschlievend hart

hart willen bezitten; want zij ontwaaren, dat dit de weg zijn moet, om 's menſchen natuur te veredelen, en meer en meer aan de volmaaktheid te brengen. Dan, hoe zullen wij dit gevoel in ons opwekken, wanneer het ſlaapt, of hetzelve doen herleeven, *wanneer het*, om mij dus uittedrukken, geheel geſtorven zij? —— Indedaad, dit kunnen wij niet geheel alleen doen; maar wij hebben hiertoe den *bijſtand van* God noodig, die het menschlijk hart in zijne hand heeft, en wiens macht zich tot alle mooglijke dingen uitſtrekt. Ondertusſchen zijn 'er verſcheiden middelen, waardoor het gevoel van menschlievenheid in ons *kan verleevendigd worden*, en ook reeds in veele harten werd opgewekt.

Wanneer wij weinig liefde voor de menſchen ontwaaren, dan moeten wij ons van alle gelegenheden bedienen, door welken onze aandoeningen kunnen worden gaande gemaakt, en ons hart het ligtſte getroffen wordt. Elke aandoening en ieder vermogen moet geoefend worden, en zo ook de gewaarwording, waaruit de menschlievenheid voortſpruit. De mensch heeft toch meestäl nog ééne zwakke zijde, van welke hij ligtlijk kan getroffen worden, en deze moeten wij in ons zelven trachten te ontdekken, en dan die

ge-

gelegenheden opſpooren, welke ons hart kunnen roeren: en wanneer wij dan met zulk een getroffen hart den kranken, behoeftigen en onderdrukten, of wel den blijden en gelukkigen beſchouwen, dan zullen wij ook gevoeliger en menschlievender omtrend *onze natuurgenooten* worden.

9.

Verders moeten wij trachten, om meer met menſchen omtegaan; alle ſtanden te leeren kennen, en het goede uit dezelven opteſpooren; want de *afzondering der menſchen van elkanderen is* eene voornaame reden, waarom de menschlievenheid binnen zulke enge perken bepaald is. Hoe veele ſtanden en rangen van menſchen verkeeren eeniglijk met huns gelijken! De aanzienlijke verkeert met aanzienlijken; de *ſtaatsdienaar* ſlechts met ſtaatsdienaaren, *en* de burger enkel met burgers; en ziet daar de reden, waarom zij van andere ſtanden zoo geheel vervreemd worden, als of dezen niet tot hun geſlacht behoorden. Ondertusſchen hebben de mannen door hunne bediening of hun beroep verſcheiden gelegenheden, om met andere ſtanden van menſchen

ſchen bekend te worden; maar de aanzienlijke Vrouwen, welker taak het is, om menſchenmin en *alle* andere tedere aandoeningen in ons aantekweeken, en die echter enkel met lieden van heuren ſtaat verkeeren, behooren overal de woningen der *treurigen* en *blijmoedigen*, der braaven en edelen optezoeken. Heur plicht is het inzonderheid, om derzelver harten uittebreiden, ten einde ons daardoor *vatbaarer voor menſchelijke* aandoeningen te maaken. Zij moeten ons wijzen op den braaven landman, op de getrouwe en gulhartige huisvrouw en op den eerlijken daglooner, ten einde wij hen mogen behandelen en aanmerken *als onze Broeders.* —— Indedaad, wij behooren alle menſchen te waardeeren, wanneer zij een wezenlijk gevoel hebben van de vreugd en ſmart hunner natuurgenooten; maar nog hooger moet onze achting en liefde voor dezulken ſtijgen, die ook in de blijdſchap en droefheid van den *geringſten* man een wezenlijk en hartlijk deel nemen, daar dezulken zekerlijk in eenen eigenlijken zin menschlievend handelen.

10.

Wijders moeten wij ook de inwendige vreugd en

en ſmart onzer medemenſchen leeren kennen; ten einde wij mogen weten, waarmede wij hunne harten kunnen verblijden of grieven; want, ſchoon wij met alle ligchaamlijke ſmarten en uitwendige behoeften medelijden hebben, dan wil onze menschlievenheid *nog weinig* beteekenen, zolang wij geen grooter lijden in anderen kennen. Het lijden der ziele is veel ſmartlijker dan dat des *ligchaams*, omdat de eerſte tederer is, dan het laatſte; en diegeene verdient alleen den naam van menschlievend, die ook in de vreugd en ſmart der ziele deel neemt, en zich ſteeds beijvert, om de eerſte in anderen te verwekken en te vergrooten, en *de laatſte zo veel mooglijk* te verzagten.

II.

Voorts moeten wij nimmer *zoo ſterk* onze grondregels aankleeven, of *zoo vast bij* onze voornemens en beſluiten blijven volharden, dat de menschlievenheid daarbij kan lijden. Bij voorbeeld: wij namen eens om goede redenen voor, om volſtrekt aan geenen bédelaar iets te geven; op zekere uuren niemand te woord te ſtaan; op dien of dien tijd volſtrekt het een of ander *werk* te ver-

verrichten, of dit of dat in geenen deele in ons huis te dulden. Dan, wat gebeurdt 'er? Juist komt 'er op zulk een *tijdſtip* een arm man, wiens omſtandigheden allerjammerlijkst zijn, en die ons in zijnen dringenden nood gaarne wil ſpreken. Daar *wij hem nu gevoelig* grieven zouden, wanneer wij hem heenenzonden en ons voorig genomen opzet uitvoerden, vermits hij mooglijk van voedzel en dekzel *beroofd is, en buiten onze hulp* misſchien van honger zoude moeten ſterven; zo moeten wij in zulk een geval onzen grondregel vaarwel zeggen, en toonen, dat wij menſchen zijn. *Hiertoe* zeekerlijk is het noodig, dat wij niemand buiten *de uiterſte noodzaaklijkheid* grieven, of onze hulp weigeren, maar overal zooveel vreugd en zaligheid verſpreiden, als wij kunnen; zijnde dit eene veel heiliger wet, dan eenig grondregel immer zijn kan.

12.

Eindelijk moeten wij ons altijd in de plaats van een' ander ſtellen, en ons zelven vraagen, hoe wij zouden te moede zijn, wanneer men op gelijke wijze met ons handelde; zijnde het aan de verwaarloozing van dezen regel

enkel toeteſchrijven, dat 'er duizend onrechtvaardigheden begaan worden, zonder daarbij te bedenken, hoe liefdeloos men handelt. De Rijke en de Ambtenaar laten dikwerf, buiten noodzaaklijkheid, den Landman wachten, die zijne handen vol *werks* heeft; doch zij zouden dit zeker niet doen, wanneer zij zich in zijne plaats ſtelden. De aanzienlijke *laat* een' *arbeidsman* dikwijls om eene beuzeling tienmaal roepen, maar zoude gewislijk zulks nalaten, wanneer hij bedacht, hoe veel tijds hij met zich te kleeden en ginds en wêer te lopen moet verzuimen. Veelen zenden *den* man weg, die *ſlechts zijnen nood wil klaagen*, en *grieven* hem daardoor tot in zijne ziel; doch zij zouden hem zekerlijk hooren, wanneer zij overwogen, hoe zij te moede zouden zijn, wanneer men met hen ook zo handelde, indien *zij* eens *in* hetzelfde geval *kwamen. Niet* weinigen zijn zoo *inhaalig, dat zij van* den behoeftigen, die naauwlijks brood voor zich en zijne Kinderen kan bekostigen, ſchatting eiſchen; maar zekerlijk zouden zij zoo medogenloos niet wezen, wanneer zij bedachten, dat de arme man daarvoor moet honger lijden.— Indedaad, wij behoorden iederen morgen *en* a-

vond;

vond; zo dikwijls iemand bij ons koomt, of wij ons onder de menfchen begeven; inzonderheid, wanneer iemand iets van ons verzoekt, of wij het een of ander van hem vorderen, ons zelven vooraf te vraagen, hoe wij gefteld zouden *zijn*, *wanneer* men dit van ons vorderde, of ons dat weigerde; *wanneer* men ons op deze wijze liet roepen en op gelijke wijze heenenzond: en, dit doende, zo *zullen wij* menschlievender jegens onze natuurgenooten handelen.

13.

Waarlijk, mijne Lezers! langs dien weg bereiden wij ons eene zoo rijke en onuitfpreeklijke vreugde, als geen ander kan gevoelen. De menschlievenheid ftelt ons in ftaat, om de genoegens des leevens beter te kunnen genieten; want een gevoelvol mensch is alleen voor verheven geneugten vatbaar, daar een ongevoelige integendeel niets geniet. O! wanneer wij gevoelig zijn voor de fchoonheden der ruime Schepping; wanneer het gezang der Vogelen en de blijde vrolijkheid van een Kind onze harten kan ftreelen; —— hoe veele genoegens zijn 'er dan niet over-

al voor ons bereid! Ieder lagchje van den zuigeling aan 's moeders borst, en ieder lagchje der moeder tegen haaren lieveling; elke troep van ſpeelende en dartelende Kinderen; elke ſchaar van zingende en dansſende Meisjes; ieder handdruk der *vriendſchap; elke gulle taal der zuivere liefde*, en ieder vriendlijk gelaat, *welk wij* op onzen weg ontmoeten, ſtort vreugde *in ons hart*. 'T is waar, wij aanſchouwen ook rampen en deelen in dezelven; maar wij zijn ook vatbaar voor verheven genoegens: immers zal toch wel de een of ander zijn hart aan ons ontſluiten, en zullen *wij* dus gelegenheid *hebben, om den zodanigen* optebeuren en te bemoedigen; terwijl wij, zulks doende, niet ſlechts een godlijk werk zullen verrichten, maar ook tevens eene hemelſche blijdſchap ontwaaren. En welk eene zaligheid zullen wij in een ander leeven genieten, waar geen wee of ach meer *zal wezen*, maar de traanen van alle treurigen zullen worden afgewischt! Overal, waar wij in die gewesten onze oogen zullen wenden, zullen wij gelukkige weezens vinden, en de beſchouwing van ieder gelukkig mensch is reeds zaligheid voor ons

hart;

hart; terwijl dit denkbeeld alleen ons reeds hier van zulk eene maate derzelve kan verzeekeren, als waarvoor wij vatbaar zijn. Dat wij ons dan allen bevlijtigen, om menfchen te worden, want dit is de weg, om gelukkige fchepzels te *zijn!*

XII.

OVER

'sMENSCHEN

ONTWIKKELING,

BIJ DE BESCHOUWING VAN EENEN *AKKER, VOL RIJP* KOORN.

I.

Een verstandig Vader onderwijst zijne Kinderen meer door daaden, *dan* door woorden, en toont hun meer, welk eene geneigdheid hij bezit, dan dat hij zulks breedvoerig aan hun zoude zeggen en bewijzen. Hij zal niet ligtlijk tegen zijne Kinderen van zijne braafheid en weldaadigheid spreken; maar in hunne tegenwoordigheid braaf en weldaadig handelen. Hij zegt niet, „ 't geen *ik*

„ aanvang, zet ik ook door, en ik laat mij door „ geene hindernisſen of zwaarigheden afschrik„ ken;" maar hij toont dit aan zijne Kinderen door zijn gedrag. Hij weet, dat het weinig zoude baaten, wanneer hij tegen zijn Kind zeide: „ik „ heb U *lief*, en *uw* geluk ligt mij naa aan het „ hart;" zo hij zijne liefde voor hem en zijne bezorgdheid voor zijn geluk door zijne daaden niet liet blijken: en wanneer een *Vader* zoo handelt, dan volgt hij de handelwijze van den Alwetenden GOD, die 'er voor gezorgd heeft, dat wij van zijne daaden aanſchouwers waren, wanneer Hij ons zijne geneigdheden wilde openbaaren, *ten einde* ons daardoor te doen zien, hoe Hij handelt en wie Hij is. GOD wil ons door alles leeren, wat ons omringt; en alles, wat wij zien ten voorſchijn komen en rijp worden, getuigt van zijne vaderlijke liefde. — De Natuur is in allen opzichte leerzaam voor den opmerkzaamen beſchouwer; doch de meeste menſchen zijn hiervan onkundig en verſtaan de ſtem van GOD niet, welke zich overal in dezelve, om zo te ſpreken, doet hooren. Het is dus noodig, dat de menſchen in dezen worden voorgelicht; en het is hierom, dat de Wijsgeeren van alle tijden zoo dikwerf over de Schepping

gesproken hebben. Het boek der Natuure ligt nog voor ons open, opdat wij daarin verder zouden lezen, en meer uit hetzelve kunnen leeren. — Ook de uitgestrekte akker, die met rijp koorn bedekt is, is rijk in nuttige leering, weshalven wij denzelven thands ten *grondslage* onzer bespiegelingen zullen leggen.

2.

Vestigt uw oog, mijne Lezers! op den akker, die reeds rijp is voor den oogst! Hoe schoon staat niet het koorn, en hoe duidlijk zien *wij* thands, wie *zijnen akker goed of slegt* bebouwd en *wie* denzelven van onkruid al of niet gezuiverd heeft. Al was de grond zoo vruchtbaar en het wêer zoo voordeelig, als men zoude kunnen wenschen, dan zoude nog de oogst kwaalijk uitvallen, wanneer de akker slegt bebouwd was. Hoe beter en vetter de grond is, die van onkruid niet gezuiverd, en met slegt koorn bezaaid werd, zoveel te spoediger groeit het onkruid en zoo veel te verder breidt het zich uit. Bij den oogst blijkt het, hoe schaadelijk het zij, het goede koorn op deze wijze te bederven. Het kleene onkruidje groeit zoo spoedig

op,

op, dat men het nadeel daarvan eerst te laat ontdekt; terwijl het koorn, waarvan men bijna geene vrucht verwachtte, door den noesten vlijt des Landmans, dikwijls eenen drievoudigen oogst opleevert. —— Een treffend voorbeeld zeker, hoe het goed en kwaad in ons geplant wordt; hoe de deugd en ondeugd in ons opgroeit en hoe zij tot eene gelukkige of ongelukkige rijpheid geraakt. — Wanneer de mensch een' manlijken ouderdom bereikt heeft, of wel aan het eindperk zijns leevens genaderd is, dan blijkt het, of hij zijn hart voor het goed of het kwaad geopend; of hij getracht heeft, om zich te reinigen *en te verëdelen*, dan of hij elke ſchaadelijke en verwoestende drift of neiging in zich liet opgroeijen. Schoon hij de voortreflijkſte beginzels bezat, eene deugdzaame opvoeding ontvangen had en onder het opzicht van braave menſchen was opgegroeid, zal 'er nogthans, wanneer hij zich van deze voordeelen niet bediendt, nimmer een goed mensch van hem worden; daar hij, van den anderen kant, ſchoon hij zulke voortreflijke beginzels al niet bezat, ſlechts eene middelmaatige opvoeding ontving, en juist niet altijd onder de beste menſchen verkeerde, tot een goed, achtenswaardig, en mooglijk wel

tot een uitmuntend man zal opgroeijen, zo hij alles gedaan heeft, wat in zijn vermogen was. Hoe grooter en meer fchitterend de bekwaamheden zijn, welken wij ontvingen, en hoe beter wij werden opgevoed, zoveel te flegter zullen wij worden, wanneer *wij niet naar deugd en heiligheid* ftreeven; zoveel te beter kunnen wij elke onedele neiging bevreedigen, en —— hoe *vreeslijk is dit niet!* —— zoveel te fpoediger gaan wij van de eene ondeugd tot de ander over. —— De mensch, zich aan de eerfte neiging tot wellust, trotsheid, haat en vijandfchap overgevende, denkt zekerlijk niet, dat zijn hart daardoor zoo bedorven *kan worden, en houdt* dit alles *niet zelden* voor niets beduidend, en fomtijds voor onfchuldig; maar wanneer hij een wellustige, een trotfche, of een menfchenhaater is geworden, wanneer het ongelukkig zaad der ondeugd tot zijne rijpheid komt, dan ziet *hij* eerst de rampzalige gevolgen *zijner* onbedachtzaamheid. —— De mensch, die in eenzaamheid een goed boek leest, of zich in de heerlijkheid van God in de Natuur verlustigt; die met eene dankbaare ziel zijn oog hemelwaard flaat, of, met verloogchening van zich zelven, in ftilte een werk van liefde verricht, denkt niet, *dat* dit

alles

alles zoo bij uitſtek geſchikt zij, om zijn hart te verëdelen: maar wanneer hij ontdekt, hoe veel nader eene oplettende beſchouwing der Natuure hem aan God verbindt; hoe grooter daardoor zijne liefde jegens Hem wordt; van welk een genoegen zijne nabijheid hem verzeekert, en hoe krachtig hij door dezelve van veelerhande zonden wordt terug gehouden —— dan gevoelt hij eerst het weldaadige dier indrukken, en ziet met blijdſchap, welk eenen rijken oogst van zaligheid het goede zaad der deugd voordbrengt! —— Waarlijk, mijne Lezers! wij moeten nimmer den oogsttijd laten voorbijgaan, noch ooit eenen rijpen koornäkker beſchouwen, zonder ons de waarheid; *'t geen wij zaaijen, dat zullen wij ook maaijen;* in alle haare uitgeſtrektheid aan onzen geest te vertegenwoordigen.

3.

Beſchouwt den akker, reeds rijp voor den oogst! Ziet, wat het koorn thands is, en overweegt, wat het te vooren was, en onder welke hindernisſen het tot rijpheid kwam! Herdenkt den tijd, van den voorigen Herfst af, waarop het gezaaid werd, tot heden, en bedenkt daarbij

bij, hoe dikwerf en op hoe veelerleie wijze hetzelve konde beſchaadigd worden. De Vogels hadden de zaadkorrels kunnen opëten, en muizen en inſekten hadden dezelven kunnen vernielen. De kern konde in de aarde verrotten, en het reeds uitſpruitend *koorn in den Winter* bevriezen; de ſneeuw konde het verwoesten, of felle hitte en droogte hetzelve verdorren; een *ſtortregen konde* het tegen den grond ſlaan, en eene hagelbui, nog kort voor den oogst, hetzelve geheelenal vernietigen. Ondertusſchen kwam het, in weerwil van zooveel hindernisſen, tot rijpheid; terwijl juist dat geen, *welk wij ſchaadelijk* oordeelden, *voor zijne rijpwording* ten *hoogſten nuttig was*; daar, integendeel, de vervulling onzer wenſchen voor hetzelve ten uiterſten nadeelig zoude geweest zijn. GOD wilde den oogst bewaaren, en deed zulks. Hij wilde brood uit de aarde doen ten voorſchijn komen, en bereikte *zijn doel in weerwil* van alle hindernisſen; en *dus* leeren wij uit het rijp geworden koorn, dat GOD alles tot ſtand brengt, wat Hem behaagt; dat alle hinderpaalen niets voor Hem zijn; dat zij enkel dienen, om zijne oogmerken te bevorderen, en dat geene macht in Hemel of op aarde de uitvoering van zijn plan kan verhinderen. —

Nie-

Niemand, wel is waar, zal bij eene bedaarde overweging hieraan twijfelen, want hij, die weet, dat GOD Almachtig is en alles van hem afhangt, weet ook tevens, dat alles een werktuig is in zijne hand, en hij, die zich vast verzeekerd houdt, *dat* GOD wijs, getrouw en goedertieren is, zal niet in het denkbeeld geraaken, dat de Schepper der waereld zijn plan laat ſteken, of, gelijk veele *menſchen*, iets ten halve zal verrichten: maar in zwakke, angstvallige, oogenblikken ſchijnt het ons dikwerf toe, als of GOD zijn werk, ten onzen opzichte, niet voltooid, en het daaraan ontbrekende nimmer *zal tot ſtand brengen*. Dikwijls zelfs zijn wij zwak genoeg, om te vreezen, dat de hinderpaalen, welken wij niet kunnen uit den weg ruimen, ook voor GOD onoverkoomlijk zijn: en hier moet ons het rijpgeworden koorn leeren, dat wij niets te vreezen hebben. Wij weten, dat GOD onze verbetering en volmaaking wil bevorderen en voltooien, wanneer wij ſlechts getrouwlijk zooveel doen, als wij kunnen, en dus moeten wij niet beducht zijn, dat de menigvuldige hindernisſen dezer waereld dit zijn voornemen zullen veriedelen. Schoon wij al onder verleiders moeten verkeeren,

ren, en dikwijls mogen ſtruikelen, of wel geheel vallen, zullen wij juist hierdoor leeren, om vaster te ſtaan en voorzichtiger te worden. — En wat zoude ook de deugd zonder verzoeking wezen? — Schoon wij dikwijls al niet eene onmiddellijke onderſteuning *ontvangen*, *hoezeer ook dezelve* behoevende, zullen wij juist daardoor meer en meer van de noodzaaklijkheid van den Godlijken *bijſtand* overtuigd worden, en tevens zoveel te leevendiger leeren bezeffen, wat wij, zonder GOD en zijn beſtuur, zijn zouden. Laat men U vrij de betrachting der deugd moeilijk maaken en U om haaren wil vervolgen, en *dit* zal juist dienen, om *uwe deugdzaame* neigingen te verſterken en te bevestigen; terwijl door dit middel verſcheiden zaaden van deugd, die anders niet tot vollen wasdom zouden hebben opgegroeid, tot volkomen rijpheid zullen gebragt worden. —— Wij weten, dat GOD het geluk van alle zijne ſchepzelen bedoelt, en in zijn oogmerk niet kan misſen; en dus behooren wij ook niet te vreezen, dat wij ongelukkig zullen blijven, of ſlechts ten halve gelukkig worden, omdat onze heilzon zich zo lang beneden de kimmen ſchuil houdt. Ons verſtand is toch bij dat van den ALWETENDEN een louter niet. Wij

kun-

kunnen, om zo te ſpreken, ſlechts een' ſpanbreed ver zien, en weten dus niet, wat voor ons het beste is. Dat zich dan vrij duizend hinderpaalen, als onoverkoomlijke bergen, aan ons vertoonen, want dezelven zijn juist zoveele wenken, dat God zich onze zaak wil aantrekken. Zijn bijſtand behoeven wij niet, zo lang ons nog menſchen kunnen helpen; maar zijne macht komt tusſchen beiden, zodra de menschlijke kracht ophoudt: en, ſchoon ook dan de ſtormwinden van alle kanten mogen loeien — één enkel woord zijner Almacht is genoeg, om dezelven te ſtillen: ja, al zagen wij duizenden onzer natuurgenooten aan onze zijde nedervellen, zo zal ons het lood of ſtaal niet treffen, wanneer God ons beſchermt, bij wien alle dingen mooglijk zijn. —— Het koorn, in weerwil van koude en hitte, van regen en droogte, van muizen en inſekten rijp geworden, verſtrekke ons dan tot een onderpand, dat God alles tot ſtand brengt, wat hem behaagt, en dat alles, wat in ons oog zijne oogmerken ſchijnt te dwarsboomen, in zijne hand middelen zijn, om dezelven te bereiken. —— O! het is eene troostrijke gedachte onder het beſtuur van zulk een Weezen te ſtaan; en het denkbeeld, dat wij eenen ALMACHTIGEN

tot

tot onzen Vader hebben, buiten wiens wil niet één hair van ons hoofd verloren gaat, vervult onze zielen met eene hemelsche kalmte!

4.

Dan, 'er ligt in de beschouwing van eenen akker, vol met rijp koorn, voor ons nog meerder troost opgesloten. GOD! wat was het graankorreltje, toen het gezaaid werd, en wat is het thands? Waarlijk, toen men hetzelve als een doode zandkorrel in de aarde strooide, scheen het niet, dat daaruit zulk een' hoogen, zwaaren en voedenden halm ten *voorschijn zoude* komen. *De tijd* zijner uitbotting scheen het oogenblik zijner verwoesting te zullen wezen; en toen het graan als een grasscheutje uit de aarde ten voorschijn kwam, dacht welligt de onkundige, dat dit alles was, wat 'er van zoude worden. *Ondertusschen* groeide het weldra weelig op; het bragt airen en korrels voord, en geraakte tot volkomen rijpheid. — GOD heeft voor den kern van het kleene zaadkorreltje een tijdstip van rijpheid bestemd, waarop het meer en voortreflijker is, dan men ooit had kunnen verwachten, dat het zou worden; en zou Hij dan met den mensch,

het

het pronkstuk zijner handen, een minder edel doel hebben? —— Neen, zeker! Het zagt geruisch van het rijpgeworden koorn moet ons reeds van het tegendeel overtuigen, en in ons het denkbeeld van een beter leeven doen rijzen. Ook de mensch werd hier op aarde geplant, om te groeien, rijp te worden, vruchten voordtebrengen en aan andere wezens leevenskrachten te schenken. Hij is niet meer, dan een pas geboren Kind, 't geen zich zelven niet kan helpen, en waarvan men te vooren weinig gedachten had, dat het bestemd was, om anderen behulpzaam te wezen. —— Hij wist niets, noch verstond *iets; en wie* dacht ooit, dat hij zoo veel weten en leeren, dat hij den *Schepper* van alles kennen zoude? —— De mensch was minder, dan een dier, en niemand zekerlijk konde denken, dat hij Heer over alle dieren, ja een beeld van GOD zoude worden. Dan, hij groeide tot eenen Jongeling, en eindelijk tot eenen Man op: hij leerde; dacht; vergeleek; genoot; werkte, en bragt nieuwe dingen voord. Tot deze rijpheid nu heeft GOD den mensch opgekweekt. —— Dan, zelfs als Man, blijven 'er nog duizend wenschen onbevreedigd, en duizend behoeften onvervuld. De mensch verlangt

opheldering van duizenderleie zaaken, en hij kan dezelve niet erlangen: hij wenscht, duizend dingen te kunnen uitvoeren, en is 'er niet in ſtaat toe, terwijl hij in zich zelven een verlangen naar eene vrijheid gevoelt, bij welke ieder toeſtand des leevens ſlechts een ſtaat van *ſlaavernij is*. — Nog meer: zijne zielsvermogens en leevenskrachten nemen af; hij wordt minder, dan hij was; zijn wezen *verwelkt. De dag* des ouderdoms, der ziekte en des doods nadert, en het ſchijnt met hem gedaan te zijn. Het geheele, zichtbaar deel van zijn veelbevattend en veelwerkend wezen ligt in de aarde, wordt van de wormen gegeten, en — verrot! — *Was dit nu zijne beſtemming? Moest hij* hiertoe dat verſtand en hart; deze menigvuldige bekwaamheden en neigingen, en deze onbepaalde wenſchen bezitten? Was het graf de rijpheid, tot welke zijn Schepper hem beſtemd had? — O neen! Dezelfde ALMACHT, die het koorn deed *rijp worden, brengt* ook den mensch tot rijpheid. Hij wordt, als het ware gezaaid in het duister graf, om uit hetzelve eenmaal in grooter heerlijkheid en volmaaktheid te verrijzen. Hij is beſtemd voor een beter leeven na den dood, waar alle traanen afgewist, alle behoeften bevreedigd en alle wenſchen vervuld

zul-

zullen worden. *Zooveel vrijheid*, als de mensch immer konde wenſchen, zal hij in dat leeven ſmaaken, en zooveel, als hij ooit konde verlangen uittevoeren, zal hij daar kunnen tot ſtand brengen. Hij zal werken en genieten; geven en ontvangen; beminnen en bemind worden; gelukkig zijn, en tevens geluk te weeg brengen in zulk eene rijke maate, als hij nimmer, in de beste uuren zijns aardſchen leevens, *konde bezeffen*.

Goudgeele airen! laat U maaijen! ——
  Valt —— ons allen wacht de dood.
Ziet! —— het jong en zingend Meisje
  Zamelt U in arm en ſchoot.

Rijpt vrij airen, o de Maaijer
  Komt dan —— en gij bloeit niet meer;
Goudgeele airen! valt —— valt neder!
  Ook wij allen vallen nêer!

't Zaamgebonden, voert m'U heenen
  Naar de ſchuur van de akkers af.
Ook zoo voert me ons, naar het ſterven,
  Van de waereld naar het graf.

Eenmaal — eemaal, zingend Meisje!
  Val ik als die airen heen:
Ligt trilt dan geen enkel grasje
  Rondom den bemosten ſteen!

Dood en graf! gij wordt vernietigd,
  Als de jongſte morgen gloeit, —
En het ongeziene zaadje
  Van mijn ſtof onwelkbaar bloeit.

By den Drukker dezes, zyn deze navolgende Werken gedrukt, of is door aankoop het Regt van Copy magtig geworden:

Jefus menfchen-kennis, of Overdenkingen over de gelijkenisfen van onzen Heilandt door J. L. EWALD, Generaal-Superintendent en Predikant te Detmold. Een Leesboek voor belijders van Christus, waarin zo veel ftichting, zo veel menfchen-kennis, zo veel godsvrucht gevonden word, dat het zelve overwaardig is door onze Landgenooten geleezen te worden, en twijfelen niet of al wie fmaak heeft in gezond verftand en rechte *Bijbelkennis*, zal mijne onderneemingen billijken, de prijs is 2 : 16 0

Verhandelingen van het Provinciale Utrechts Genootfchap van Kunsten en Wetenfchappen, 6 deelen in gr. 8vo met plaaten.

Eerf*telingen; waarin* men de volgende Stukjes vindt, aan de *Dichtkunst, aan* Jeannette, Jeannette's fchoon, het Roosje, de Nacht, de Beftemming, God, het Onweder, Lente gedachten, aan W. S., de Lijdende Elize, de jonge Moeder, Megar bij het graf van Cora, aan mijn Vriend B. aan mijne jonge Vrienden. 1 : 0 0

J. FERRÉ *en* C. BRINKMAN over de Heidelb. Catechism. 4 deelen gr. 8vo. 8 : 0 0

C. BRINKMAN, Ophelderingen over 't N. T. 5 deelen 8vo. 8 : 8 0

GELLERT Lecons Morale, 2 tom. avec le Pourtrait. 3 : 15 0

——— Pourtrait apart. 0 : 12 0

BOL-

BOLTON, Brieven aan een Jong Edelman. 1 : 4 0

——— dito gr. papier. 1 - 16 0

Het konst-keurig BAS Psalmboek, geheel op Nooten gestelt door J. de PASSIUS. 3 : 15 0

PASSIUS, geestel. Gezangen *3 deelen met* Muziek, gr. 8vo. 7 : 0 0

——— dito zonder Muziek, 2 : 0 0

Mengelpoezij met fr. pl. in gr. 8vo. 1 : 10 0

Mengeldichten, van 't Utr. Genootschap: volmaakter door den Tijd, 2 deelen gr. 8vo. 2 : 10 0

SUISSAP, *honderdtal nieuwe Geestrijke Raadzels.* 0 : 16 0

P. T'HOEN, Kindergedichtjes, 6 stukjes. 1 : 4 0

Leven van den Koning van Pruissen in 8vo. met het Pourtrait, 1 : 4 0

LODESTYN, Boetpredikatien. 0 : 18 0

——— Gezangen, twede deel. 0 : 6 0

——— Heerlijkheid van een waar Chr. Leven, in 8vo. 1 : 5 0

——— Weeschaale van de onvolmaaktheden der Heiligen. 0 : 15 0

Lo-

LODESTYN, vervallen Christendom.	1 : 50
VERMEER, verzameling van Oefeningen, 4de druk 4to.	3 : 00
DU VIGNON, Geloofsleere in 8vo,	0 : 16 0
REITS, Themata,	1 : 20
Utrechtſche grove Pſalmen, in Spaans Leer, Franſche banden en ongebonden.	